

১৫৩

Nanda Mohan Talukdar
P. O. Borbhog
Dated: 2.10.50
Kamrup
Darnagar H. L. School

চক্রধ্বজ সিংহ

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

প্রণীত

নতুন তাঙৰণ

১৯৫০

প্রকাশক :—

সাহিত্য প্রকাশ

ট্রিবিউন বিল্ডিং

পোঃ আঃ ট্রিবিউন

শ্রীবত্নারলী বকরাব দ্বাৰা
সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত

ট্রিবিউন প্রেছ, গুৱাহাটী।

অৰ্পণ।

—:~:—

শ্রীযুক্ত হেমচন্দ্র গোস্বামীৰ হাতত।

গোসাঁই,

তোমাৰ বস্তু তোমাকেই

দিলে।।

তোমাৰ

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

প্ৰকাশকৰ নিবেদন

বেজবৰুৱা দেৱৰ পুণ্যস্মৃতি-উদ্দেশ্যে ইয়াত তেখেতৰ
লেখা ধৰণে বানান ৰাখিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে।

— x —

পাতনি।

এই নাটৰ সম্পৰ্কে ইয়াকে কব লগীয়া যে মোৰ আদৰৰ
বন্ধু শ্ৰীযুক্ত হেমচন্দ্ৰ গোসাঁঞীৰ “শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ” (উষা
নামে মাহেকীয়া কাকতত ওলোৱা) প্ৰবন্ধৰপৰা ইয়াৰ ঘাই
সজুলি লোৱা হৈছে। অনেক ঠাইত সেই প্ৰবন্ধৰপৰা শাৰীয়ে
শাৰীয়ে কথা এই কিতাপত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। এই কাৰ্য্যত
গোসাঁঞী দেৱে অনুমতি দি, এই কিতাপ ৰচনাত মোক সহায়
কৰা বাবে মই তেওঁৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ আৰু ধৰুৱা। মিষ্টৰ
গেইটৰ ইংৰাজী আসাম বুৰঞ্জীৰপৰাও কিছু সহায় পাইছোঁ,
সেই বাবে মিষ্টৰ গেইটৰ ওচৰতো মই ধৰুৱা। মোমাই
তামুলী বৰবৰুৱাৰ জীৱনৰ কথা যি ইয়াত আছে তাক মই
মোৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ বন্ধু বিজ্ঞবৰ শ্ৰীযুক্ত উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা দেওৰ
কিতাপৰপৰা লৈছোঁ, সেইবাবে বৰুৱা দেওৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞতা
স্বীকাৰ কৰি ধৰুৱা হৈ বুলোঁ। এই কিতাপ ৰচনা কৰাৰ
মোৰ ঘাই উদ্দেশ্য—আসামৰ অতীত গোবৰ-কাহিনী নাটৰ
আকাৰেৰে আজিকালিৰ অসমীয়াৰ আগত প্ৰচাৰ কৰাটো হৈ,
নাট লেখি যিহ আজিবলৈ যোৱাটো মহিয়। কিন্তু লগতে যদি
যিহ উপাৰ্জন হয় হওক, নহয় নাই।

আৰু একাধাৰ কথা কব লগীয়া এই আছে যে শ্ৰীযুক্ত
গোসাঁঞী দেৱৰ মতে ১৫৯০ শকৰ কাতি মাহত, এই যুদ্ধ শেষ

হয়। চক্ৰধ্বজ বজাৰ মৃত্যু আৰু উদয়াদিত্য বজাৰ বাজপাটত
উঠাৰ আৰম্ভ হয় ১৬৭০ খৃষ্টাব্দত অৰ্থাৎ ১৫৯২ শকত।
তেনেহলে চক্ৰধ্বজৰ দিনতে এই যুদ্ধ যেনেকৈ আৰম্ভ হয়
তেনেকৈ শেষো হয়। গেইটৰ বুৰঞ্জীয়ে আৰু আন কোনো
কোনো লেখকে উদয়াদিত্যৰ দিনতহে এই যুদ্ধ শেষ হোৱা
বুলি কয়। মোৰ হাতত আন বিশেষ সজুলিৰ অভাৱত মই
কোনেটো ঠিক, কোনেটো “বেঠিক” তাৰ বিচাৰলৈ নগৈ,
গোসাঞী দেৱৰ মতকে অনুসৰণ কৰিলোঁ।

শেহত আৰু একাধাৰ কথা কওঁ যে, মহাকবি চেক্সপিয়েৰৰ
প্ৰিন্স হেনৰি (Hal), ফল্‌ষ্টাফ (Falstaff) আৰু তেওঁলোকৰ
লগৰীয়াসকলৰ চৰিত্ৰৰ চানেকীৰ কিছুদূৰ অনুসৰণ কৰি, এই
নাটৰ প্ৰিয়বাম আৰু গজপুৰীয়া প্ৰভৃতিৰ চৰিত্ৰ গঠন কৰা
হৈছে। মহাকবিৰ পদাঙ্ক অনুসৰণ কৰি তেওঁৰ আশীৰ্ব্বাদৰ কণা
মাত্ৰ লাভৰ ভিকল্প হোৱা হৈ লেখকৰ মনস্কামনা।

লবেন্‌চ। হাওড়া }
ভাদ ১৮৩৭ শক। }

গ্ৰন্থকাৰ।

— — — —

নাটত থকা ভাৱৰীয়া ভাৱৰীয়ানী।

ভাৱৰীয়া।

চক্ৰধ্বজসিংহ (চাৰিঙীয়া বজা)	—	আসামৰ বজা।
আউৰেংজীব	—	দিল্লীৰ সম্ৰাট।
জয়সিংহ	—	অন্ধৰাধিপতি।
বাঁহগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই	}	—
গুঁইমেলা বৰগোহাঁই		
বৰপাত্ৰগোহাঁই		
বৰভালী বৰুৱা	—	—বাজভালৰ অধ্যক্ষ।
লাচিত বৰফুকন	—	প্ৰথমতে দুৱলীয়া ফুকন ; তাৰ পিছত প্ৰধান সেনাপতি আৰু বাজপ্ৰতিনিধি।
প্ৰিয়বাম ডেকাফুকন	—	—লাচিত বৰফুকনৰ পুত্ৰ।
গজপুৰীয়া, সিন্ধিবাম,	}	প্ৰিয়বামৰ ধেমালিৰ লগৰীয়া ইতৰ মানুহ।
জপৰা, টকৌ, টোকোৰা,		
শাদীয়াখোৱা গোহাঁই	—	লাচিত বৰফুকনৰ জীয়েক চেনেহীৰ ভবিষ্যত স্বামী।
ভকতবাম ওজা	—	বজাঘৰীয়া বিয়াহ-গোৱা ওজা, গায়ন আৰু কবি।
বিক্ৰম কাকতী	—	বজাৰ বৰকাকতী।
ৰামসিংহ	—	আউৰেংজীব বাদশ্বাহৰ সেনাপতি।
বচিতৰ্থা	—	গুৱাহাটীৰ পুৰণি থানাদাৰ।

ফিকজখাঁ — গুৱাহাটীৰ নতুন থানা দাৰ।
 বাইবামদেৱ, নচবংখাঁ চৰিপখাঁ, } বামসিংহৰ তলতীয়া
 কিৰাতসিংহ বৰ্ত্তিয়া । } সেনাপতি ।
 পণ্ডিত বায় — — বামসিংহৰ কটকী ।
 মাধৱচৰণ, — — লাচিত বৰফুকনৰ কটকী ।
 উজিব, কোটোৱাল, সেনা, দূত ইত্যাদি ।

ভাৱবীয়া নী ।

লাচিত বৰফুকনৰ ভাৰ্যা ।
 চেনেহী — লাচিত বৰফুকনৰ কন্যা, বয়স ষোল বছৰ ।
 ৰূপহী — ” বয়স চৈধ্য বছৰ ।
 লিগিৰী — — বৰফুকনৰ দাসী ।
 গজপুৰীয়া নী — — গজপুৰীয়াৰ ঘৈণীয়েক ।

— — —

চক্ৰধ্বজ সিংহ

প্ৰথম অঙ্ক ।

প্ৰথম দৰ্শন ।

স্থান—বজাৰ বৰ-চৰা ।

কাল—আবেলি ।

চক্ৰধ্বজ সিংহ সৰ্গদেও, বাঁহগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই, গুঁইমেলা বৰ-
 গোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই, আৰু সভাসদসকল ।

চক্ৰধ্বজ সিংহ । মই সেইবোৰ বুজিছোঁ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ-
 ৰীয়া ; কিন্তু মোক কণ্ডকচোন, চামখৰা আৰু পোতাকলঙৰ কোঠ
 ছুটা ভালকৈ “মেৰামত” হবলৈ আৰু কিমান বাকী ?

বুঢ়াগোহাঁই । দিনে ৰাতিয়ে কাম কৰিবলৈ মানুহ লগাই
 দিয়া হৈছে সৰ্গদেও । আৰু আঠ-দহ দিন মানৰ মূৰত শেষ হব
 সন্তৰ ।

চক্ৰধ্বজ । **সন্তুষ্টৰ ওপৰত নাথাকিব, সন্তুষ্টে আমাৰ গা**
নুজুৰায় । আক খব্ ধব্ কৈ কাম কৰিবলৈ সবহকৈ মানুহ লগাই
দিয়ক । আজি পুৱা মই আমাৰ হিলৈদাবীবোৰৰ আখৰা চাবলৈ
গৈছিলোঁ । ভালেমানে এতিয়াও ভালকৈ হিলৈ মাৰিব জনা নাই ।
সিহঁতক মই নিজে দুপৰলৈকে আগত থাকি অনেক শিকাই দিলোঁ ।
দিনে-বাতিয়ে ভালকৈ অভ্যাস কৰিলে আক আখৰা দি থাকিলে
সিহঁত সেই কামত শীঘ্ৰে নিপুণ হব ; কাৰণ মই যিকেইটা কথা
শিকালো, সিহঁতে টপ-টপ কৰে শিকি পেলালে । মানুহবোৰ
চতুৰ ; সোনকালে সিহঁতে শিকিব পাৰিব । কাইলৈ আকো গৈ
মই সিহঁতৰ আখৰা চাম বুলি সিহঁতক কৈ আহিছোঁ ।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ ।)

দুৱৰী । (আঠু লৈ, সেৱা কৰি) সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, কলীয়া-
বৰৰ ফুকন আক বাজখোৱাৰ ওচৰবপৰা কটকী আহি দুৱাৰতে
আছে ।

চক্ৰধ্বজ । ভিতৰলৈ আহিবলৈ দে ।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

(কটকীৰ প্ৰবেশ ।)

কটকী । (আঠুকাটি সেৱা কৰি) সৰ্গদেও, কলীয়াবৰৰ
ফুকন আক বাজখোৱাই সৰ্গদেৱলৈ সেৱা জনাই বৈছে বোলে,
মহলমানৰ বৰ কথা আক বেয়া ব্যৱহাৰ দিনে দিনে সহিব নোৱাৰা
হৈ উঠিছে । এতেকে সৰ্গদেৱে যি ভাল বুজে সোনকালে এটা

কৰক । ইয়াৰ এটা প্ৰতিবিধান সোনকালে নকৰিলে আমি
সকলোবোৰ মহলমানৰ উপলুঙাৰ হে পাত্ৰ হমইক ।

চক্ৰধ্বজ । বুজিছোঁ ।—(অলপ পৰ ভাবি থাকি) বাক তই
উভতি যা গৈ । ফুকন আক বাজখোৱাক কৰি, যে ইয়াৰ প্ৰতি-
কাৰ নিশ্চয় সোনকালে কৰা হব ।

[কটকীৰ প্ৰস্থান ।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ ।)

দুৱৰী । (সেৱাকৰি, আঠু লৈ) সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, মহলমান
পাটচাৰ গুৱাহাটীৰ থানাদাৰ ফিকজৰ্থাই সৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ কটকী
পঠিয়াইছে । দুৱাৰতে আছে ।

চক্ৰধ্বজ । তই মহলমানৰ কটকীক ক গৈ,—তেওঁ আমাৰ
দেশৰ যেনে দস্তৰ, সেই মতে আঠু লৈ সেৱা কৰি আহিলেহে আমাৰ
আগলৈ আহিব পাৰিব । নহলে, আমাৰে সৈতে সাক্ষাৎ নহয় ।

দুৱৰী । যি আদেশ সৰ্গদেও ।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

(দুৱৰীৰ পুনৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী । (আঠু লৈ) সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, মহলমানৰ কটকীয়ে
আমাৰ দেশৰ দস্তৰ মতে আঠু লৈ সেৱা কৰি সৰ্গদেৱৰ আগ হব
নোখোজে । বোলে “মই দিল্লীৰ পাটচাৰ থানাদাৰৰ দূত, কোনো
সক মানুহ নহওঁ যে সেই দৰে যাম । মই আমাৰ দেশৰ দস্তৰ
মতেহে চলিম, এই দেশৰ দস্তৰ মই ভু নাপাওঁ ।”

চক্ৰধ্বজ । তেন্তে ভই দূতক ক-গৈ,—আমাৰ দেশৰ দস্তৰ মতে নচলা মানুহে আমাৰ দেখা নাপায় । তেওঁ আমাৰ দেশৰ দস্তৰ নেজানে যদি শিকি লৈ আহিব পাৰে ।

[ছৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

(ছৱৰীৰ পুনৰ প্ৰবেশ ।)

ছৱৰী । (আঠুলৈ) সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, মহলমানৰ কটকীয়ে প্ৰথমতে অনেক অহঙ্কাৰ অহঙ্কাৰ কৈ কথা কৈ, শেহত দেখোন আমাৰ দেশৰ দস্তৰ মতেই আঠ লৈ সেৱা কৰি সৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ মান্তি হৈছে ।

চক্ৰধ্বজ । তেনেহলে আহিব পাৰে ।

[ছৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

(মহলমানৰ দূতৰ প্ৰবেশ ।)

[মাতবাব আঠ লৈ সেৱা কৰি কৰি, বজাৰ আগলৈ আহি শৰাই এখনত চিঠি এখন আগবঢ়াই বজাৰ ফালে দিয়ে ।)

চক্ৰধ্বজ । (চিঠিখন পঢ়ি জঁতাই) দূত, তোমাৰ মালিক গুৱাহাটীৰ নতুন থানাদাৰ ফিকজৰ্থা মিঞা চাহাবক কবা, যে টান টান কথা ব্যৱহাৰ কৰি আসাম দেশৰ বজালৈ চিঠি লেখাটো ভাল মানুহৰ চিন নহয় । তেওঁ ন-কৈ তেওঁৰ পাটচাৰ মলুকৰপৰা যদি এনে “ভদ্ৰ ব্যৱহাৰ” শিকি আহিছে, তেন্তে কবা যে সেই ব্যৱহাৰ আমাৰ দেশত নাখাটে । অৱশ্যে এইটো আমি বুজিছোঁ যে তেওঁ কিছু দিন আমাৰ দেশত থাকি পুৰণি হৈ, আমাৰ ডা

-ডাঙৰীয়া আদি ভাল মানুহেৰে সৈতে মিলিজুলি কথাবাত্তা আদি কলে ভদ্ৰ ব্যৱহাৰ শিকিব পাৰিবৰ সম্ভৱ । দুখৰ কথা যে, তেতিয়ালৈকে অপেক্ষা নকৰি, তেওঁৰ পাটচাৰ মলুকৰ মৰুৱা বিদ্যা আমাৰ দেশত “জাহিৰ” কৰিবলৈ আহিছে তেওঁ ধৰা পৰিবৰ কথা হল । আৰু তেওঁক কবা, আসামৰ বজা, থানাদাৰ মিঞা ফিকজৰ্থা চাহাবৰ বা তেওঁৰ পাটচাৰ, কবতলীয়া নহয় যে, সেইটো তেওঁক আজিলৈকে কোনেও কৈ দিয়া নাই নে ? আগৰ থানাদাৰ বচিতৰ্থা মিঞা থকাহঁতেন তেওঁক কৈ দিলেহঁতেন কিজানি । আমাৰ চলা জনা সৰ্গদেও জয়ধ্বজ সিংহ বজাই নবাব মিবজুমলাৰে সৈতে কৰা সন্ধিপত্ৰত লিখি দিয়া কথাবোৰ অৱশ্যে আমি অগ্ৰাহ্য কৰিব খোজা নাই ; কিন্তু সেই সন্ধিপত্ৰ পাটচাৰে সৈতে প্ৰীতি সংৰক্ষন কৰি ভবিষ্যতে দুই দেশৰ বজা বন্ধু ভাৱে থাকিবৰ নিমিত্তে কৰা হৈছিল । আৰু সেই উদ্দেশ্যেৰেই হে পাটচালৈ আমাৰ আগৰ জনা বজাৰ কন্যা বমণী গাভৰুক হস্ত-হস্তী-বত্ন-অলঙ্কাৰ আদিৰে সালঙ্কতা কৰি পঠোৱা হৈছিল । নবাব মিবজুমলা আৰু তেওঁৰ আগবসকলেও কোনো কাল আমাৰ আসাম জয় কৰিব পৰা নাছিল । এনে স্থলত মিঞা ফিকজৰ্থাই এনে গঢ়েৰে আমালৈ চিঠি লেখে কি বুলি ? তথাপি তেওঁক কবা, আমি কৈছোঁ যে আগৰ সন্ধিপত্ৰত লিখা কথা আমি অগ্ৰাহ্য কৰিব খোজা নাই । আগেয়ে অনেক ৰূপ, অনেক সোণ, অনেক হাতী দিয়া হৈছে, এতিয়া যি কিছু বাকী

আছে, তাকে স্তবধামতে দিবলৈ আমি যে সাজু নহওঁ এনে নহয়। সম্প্ৰতি দেশত ডাঙৰ আকাল হৈ যোৱা বাবে ভঁৰালত ধন কম আছে ; লাহে লাহে দেশৰ অৱস্থা ভাল হলে, আক ভঁৰালত যথোচিত ধন সোণ গোট খালে, বাকীখিনিও পৰি নেথাকে। আক হাতী পঠিয়াবলৈ যে লিখিছে, এতিয়া আমাৰ যি হাতী ধৰা আছে, সেইবোৰক ভালকৈ শিকোৱা হোৱা নাই ; গতিকে সেইবোৰ পঠাবৰ অযোগ্য। পঠালেই পাটচাই কব “কণা কুকুৰাক পতান ধান দি ভাবিছে” বুলি। পিছত ভালকৈ শিকাইমোলি হাতী পঠিয়াবৰো কাল যোৱা নাই। আমাৰ দেশৰ অৱস্থা আগৰ থানাদাৰ বচিত খাঁই ভালকৈ জানিছিল, সেইদেখি তেওঁ ফিকজখাঁ মিঞা চাহাবৰ নিচিনা বিত্ত আৰু অবিবেচক হোৱাও নাছিল।

দূত। সৰ্গদেও, আমাৰ পাওনা টকা আৰু হাতী দিব লাগে দেখি সধা গৈছে। দিব নুখুজিলে নিদিওঁ বুলি কব লাগে। তাকে খুলি নকৈ ইমানবোৰ যুৱোৱা পকোৱা কথা কবৰ আৱশ্যক কি ?

বুঢ়াগোহাঁই। মনে মনে থাকাঁ, মনে মনে থাকাঁ, এইখন তোমাৰ পাটচাৰ মলুক নহয় জানিবা।

দূত। আউৰংজীব বাদস্যাহৰ দূতে আসামত মনে মনে থাকি লোকৰ কথা শুনি যাবলৈ অহা নাই।

বৰপাত্ৰগোহাঁই। চুপ্! চুপ্! বৰ গপ-গপকৈ কথাবোৰ কৈছা দেখোন? তুমি কাৰ আগত এনেকৈ কথা কৈছা জানিছা নে?

দূত। জানিছোঁ ; এনে দেশৰ বজাৰ আগত কৈছোঁ, যাৰ বজাই দিব লগীয়া টকাও নিদিয়া আৰু মূখৰ “জবানও” ঠিক নেৰাখে!

বৰপাত্ৰগোহাঁই। হেৰ কোনো নাইনে ইয়াত, ইয়াক ধৰি এসেকা দিবলৈ? ইয়াৰ দেখোন বৰ গপ-গপ কথা!

বুঢ়াগোহাঁই। (বৰপাত্ৰক) হৈছে, হৈছে, আৰু একো কব নেলাগে। দূত অবধ্য, অদণ্ডনীয়। (দূতক) তুমি তো সৰ্গদেৱৰ উত্তৰ পালা; এতিয়া যোৱাঁগৈ। ইয়াৰ পিছত আমি আৰু ভাবি চিন্তি, আমাৰ ফালৰপৰা সারশেষ তোমাৰ মালিকলৈ লেখি পঠিয়াম।

দূত। বেছ কথা। বন্দেগী জোনাৰ। বন্দেগী সৰ্গদেৱ! [দূতৰ প্ৰস্থান।

বৰগোহাঁই। সৰ্গদেও, কাৰ্য্যটো বৰ ভাল হল যেন মোৰ মনে নধৰিলে। ইয়াৰ ফল আকৌ যুদ্ধ।

চক্ৰধ্বজ। হানি কি?

বৰগোহাঁই। হানি বিস্তৰ সৰ্গদেও। মহলমানৰে সৈতে আগৰ খন যুজতে আমাৰ দেশৰ ককাল পৰিল বুলিব লাগে। “ভূতৰ ওপৰতে দানহ”—তাৰ উপৰি গত বছৰৰ বৰ আকাল! দেশত হাহাকাৰ এতিয়াও ভালকৈ শুচা নাই। এনে স্থলত আকৌ এখন ডাঙৰ যুদ্ধ মহলমানৰে সৈতে তৰি লব লাগিলে আমাৰ ফালে ভাগৰ পালি হৈছে আৰু।

বৰপাত্ৰগোহাঁই । হওঁতে হয় সৰ্গদেও, বৰগোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ কথা একেবাৰেই দলিয়াই পেলাব নোৱাৰি; আমাৰ এনে ককাল-ভগা অৱস্থাত আকৌ ন-কৈ যুজ এখন পাত্তি লোৱাটো সুবিধাজনক কত হব হবলা ।

বৰগোহাঁই । মোৰ মনেৰে সৰ্গদেও, এতিয়া আমাৰ যুজৰ সময় নহয় । মহলমানক চেচনি-বুজনি দি এতিয়া চেচা কৰাটো হৈ যুক্তিসিদ্ধ; জাল দি উতলোৱাটো ঠিক নহয় ।

চক্ৰধ্বজ । বৰগোহাঁই ডাঙৰীয়া, মহলমানক চেচনি-বুজনি দি চেচা কৰা মানে, মহলমানৰ আগত গলবদ্ৰ হৈ আমাৰ গোটেই দেশখন তেওঁলোকক দান কৰা; আৰু তেওঁলোকক খুজি, পাবিলে, কবতলীয়া হৈ কোনোমতে বজা নামটো লৈ পেট প্ৰবৰ্ত্তাই থকা । ডাঙৰীয়াসকল, এনে কাৰ্য্য, মই হলে জায়াই থাকোঁতে কৰিব নোৱাৰোঁ । চক্ৰধ্বজ সিংহৰ শৰীৰত খুনলাই-খুনলুঙৰ এটোপা তেজও থাকে মানে চক্ৰধ্বজ সিংহই মহলমান পাটচাৰ ওচৰত মূৰ নোদোৱায়, এইটো ঠিক । জয়ধ্বজ সিংহ সৰ্গদেৱৰ দিনত সেনা আসামৰ গাৰ কলঙ্কসোপা, হয়, চক্ৰধ্বজে গুচাব, নহয় চক্ৰধ্বজ সমূলী বিনাশ হব । ডাঙৰীয়াসকল মই বাজ-পাটত উঠিবৰেপৰা আজি চাৰি বছৰ মাথোন মোৰ এই একেটা চিন্তা । সেইদেখি এই কেই বছৰ সৈন্য সংগ্ৰহ, সৈন্য শিক্ষা, আৰু ঠায়ে ঠায়ে কোঠবোৰ বাতিবতি দূঢ় কৰা কাৰ্য্যত মোৰ সকলো চিন্তা, সকলো চেষ্টা নিয়োজিত হৈছে । আপোনা

সকলে ভয় নেখাব, পিছলৈ নাটানিব, ঈশ্বৰে আমাৰ অভীষ্ট সিদ্ধি কৰিব; মহলমানক আমাৰ দেশৰপৰা খেদাব পাবিম । (লাচিত দুৱলীয়া ফুকনলৈ চাই) আমাৰ ফুকনে কি কয় ?

লাচিত । সৰ্গদেৱৰ ইচ্ছা আৰু আদেশ পালনত বন্দীৰ পৰা কোনো ক্ৰটি নহয় ।

বুঢ়াগোহাঁই । সৰ্গদেৱৰ কথা সাধুৱা । মোৰ মনেৰেও আমাৰ যুদ্ধ কৰাই শ্ৰেয়ঃ । মহলমান পাটচাই আমাৰ আসামত এবাৰ ভালকৈ ধামি পুতি লব পাবিলে আৰু আমাৰ দেশ গল । তেনেহলে বজ, বিহাৰ ওবেষাৰ যি গতি হৈছে, আমাৰ আসামৰো সেই গতিয়েই হব । এতেকে দুপতীয়াতে বিহগছৰ পুলি উঘলাটোৱেই হৈ যুগুত ।

চক্ৰধ্বজ । বাক, দেওধাই, বাইলুং আৰু গণকক মতা হওক; এই বিষয়ে সিহঁতে নো কি পায়, চাই কওকচোন । (এজন দেওধাই, এজন বাইলুং আৰু এজন গণকৰ প্ৰবেশ)

[তিনিউজনে সৰ্গদেৱক সেৱা কৰি আঠ লয় ।

তোমালোকে চাই কোৱাঁইকচোন, মহলমান পাটচাবে সৈতে আমি যি যুজ কৰিব খুজিছোঁ, তাত আমাৰ জয় হব নে নহয় ।

দেওধাই, বাইলুং । সৰ্গদেও, বন্দীহঁতে বৰচৰাৰ বাহিৰত ধৰম-পখী কাটি তাৰ ঠেঙেৰে মজল চাই আহি এতিয়া সৰ্গদেৱক সবিশেষ জনামহঁক ।

[দেওধাই, বাইলুঙৰ প্ৰস্থান ।

গণক । (পুথি পাঁজী মেলিবৰ উদ্যোগ কৰি)—
 “লাফ মাৰি পাৰা ডেকা গছৰ তামোল,
 পুৰণি মদাৰৰ পাণ ।
 দুধনি ঠগি শৰাইত সজাই-পৰাই,
 গণকক দিয়া দান ॥”

[বজাৰ ইঙ্গিত মতে এডনে দুখন ঠগিত তামোল পাণ আনি গণকৰ
 আগত ধয় । গণকে পুথি পাঁজি চাই কিছু বেলিৰ মূৰত কয়]

সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ একাদশত বৃহস্পতি । বোলে “কিং কুৰ্ব্বন্তি
 গ্রহাঃ সৰ্ব্বৈ যন্ত কেন্দ্রে বৃহস্পতি ।” সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ যুদ্ধত
 জয়যুক্ত হোৱাটো কৈছে । সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, এতিয়া গ্ৰহবিপ্ৰক
 সন্তুষ্ট কৰিব লাগে । গ্ৰহবিপ্ৰক সন্তুষ্ট কৰিলে গ্ৰহসকলো
 সন্তুষ্ট হয় ।

চক্ৰধ্বজ । (বৰভালী বকৰালৈ চাই) গণক বাপুক
 ভালকৈ দক্ষিণা দিয়া হওক ।

বৰভালী বকৰা । যি আদেশ সৰ্গদেও !
 (দেওধাই আৰু বাইলুঙৰ প্ৰবেশ ।)

চক্ৰধ্বজ । তোমালোকে কি পালা ?
 (বাইলুঙে গায়)—

“ওপৰ দিপোবে শিল-ঘৰিয়া
 বৰ পথাৰে জহা ।
 বাজ ভালৰ সোণ খৰাহিৰে,
 দিয়ক বাইলুঙক বঁটা ॥”

বাইলুং । সৰ্গদেও-ঈশ্বৰৰ জয় বুলি মঙ্গলে কৈছে ।
 দেওধাই । হয় সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, ময়ো পাইছোঁ তাকে ।

চক্ৰধ্বজ । (বৰভালী বকৰাক) এওঁলোককো ভালকৈ
 ভোজন আৰু কপবান দি এতিয়াই সন্তুষ্ট কৰা হওক ।
 পাটচালৈ পঠিয়াবলৈ বুলি যি সাতলাখ টকা বৰঙ্গনি তোলা
 হৈছিল, সেই টকা আৰু দিয়া নাযায় ; তাৰে যুজৰ খৰচ
 চলোৱা যাব । আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰিলো ।

[প্ৰস্থান ।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—গবগাওঁ । গজপুৰীয়াৰ ঘৰ ।

প্ৰিয়বাম, গজপুৰীয়া, সিন্ধিবাম আৰু জপৰা ।

গজপুৰীয়া । ডেকাফুকন বোপাদেও, দেশত নো এইখন
কিহব গোলমাল লাগিছে ।

প্ৰিয়বাম । দেশৰে সৈতে নো গজপুৰৰ তিতা খেৰৰ
মেজিটোৰ সম্পৰ্ক কি ? গোলমাল লাগিছে যদি দেশত লাগিছে,
খেৰৰ মেজিটোত তো আৰু লগা নাই ;—সি তিতা মেজি,
তিতা মেজি হৈয়েই আছে, তাত গোলমালৰ কথা দূৰৰ কথা,
জুয়ো নেলাগে ।

সিন্ধিবাম । ডেকাফুকন ডাঙৰীয়াৰ কথাত কেনা লাগিছে ।

জপৰা । কোন খিনিত নো কেনা লগা পালি অ সিন্ধি ?

সিন্ধিবাম । কোন খিনিত পালে কঁওঁ শুন,—আমাৰ
গজপুৰীয়া ককাই যদিও তিতা মেজি, কিন্তু পানীৰে তিতা নহয়,
তেলেৰেহে তিতা । এই মেজিৰ জুইৰে সৈতে বৰ প্ৰণয় ।
জুইৰ জিভাই এই মেজিক কেনেকৈ এবাৰ পালেই চেলেকি
পেলাই সামৰি থব ; তেতিয়া দীখো নৈৰ পানী সোপাকে নি
তাত ঢালিলেও সেই জুই নুনুমায়ে ।

জপৰা । তাত লাওপানী ঢালিলে একা ?

সিন্ধিবাম । জুই নুমাওক ছাৰি ভমক বৰে জলিহে উঠিব ।

প্ৰিয়বাম । জলি উঠে যদি উঠক, ভালেই হে । দীখোৰ পাৰতে
আমাৰ গজপুৰীয়াক তাৰ গাত জুই লগাই বহুৱাই থম ; গোটেইখন
গবগাওঁ পোহৰ হৈ থাকিব,—কি দিনত, কি বাতিত । তেনেহলে
এন্ধাৰ বাতি কাকো জোৰও নলগা হব, চাকিও নলগা হব ।

জপৰা । তেনেহলে আমাৰ গজপুৰীয়া, গজপুৰীয়া গুচি
গজ-আৰিয়া হব ।

প্ৰিয়বাম । গজ-আৰিয়া নহয়, গজ-জোৰ হব ।

সিন্ধিবাম । তেনেহলে বাতি গজপুৰীয়া-জোৰৰ পোহৰত
চোৰে চুৰ কৰিব নোৱাৰা হব ; এটাইখন ধৰা পৰি মৰিব ।

প্ৰিয়বাম । আৰু তেনেহলে গজপুৰীয়াই নিজেও চুৰ কৰিব
নোৱাৰা হব ; সি বালৈকে যায় তলকৈ জলি পোহৰ হৈ যাব ।

সিন্ধিবাম । তেনেহলে ভাল হে হব, একাৰতে গজপুৰীয়া
ককায়ে গৃহস্থৰ বস্তু দেখা পাব ।

প্ৰিয়বাম । গৃহস্থইও যে তাক ধৰি বান্ধি ঢেকীঠোৰাৰে
কোবাবলৈ দেখা পাব, সেইটো ভাবিছনে নাই ?

জপৰা । চোৰৰ যি গতি হয় হওক, মই হলে এই মেজিৰ
জুইত আলু পুৰি ধাম ; মাঘৰ মেজিলৈ আৰু বাট নেচাওঁ ।

প্ৰিয়বাম । জপৰা-আলু নে মোৰা-আলু ?

গজপুৰীয়া । জপৰা-আলু, চীনা-আলু, মোৰা-আলু, কাঠ-
আলু, বঙা-আলু, বগা-আলু, গুটী-আলু, আৰু এইবোৰৰ
লগতে পানী-আলুও ।

প্ৰিয়বাম । গজমূৰ্ত্ত ! গাধ ! মাহৰ ডুলি ! সবিস্ময়ক
ডুলি ! ভগা ডুলি !—বোলেঁ। পানীআলুৰ পানী গজপুৰীয়াৰ
গাত পৰিব লাগিলে, গজপুৰীয়াৰ ইমান ডাঙৰ ধান-পুৰীয়া জুই-
কুৰাই যে লুমাই যাব, সেইটো তোৰ মনত খেলোৱা নাই নে ?
সেইদেখি পানী-আলু এইকুৰা জুইত নিদিওঁহঁক ।

গজপুৰীয়া । বোলেঁ। ডেকাফুকন, মই মূৰ্ত্ত নে কোন মূৰ্ত্ত ?
মই যে একেবাৰেই ইমানবোৰ বস্তু হব নোৱাৰোঁ। সেইটো বুজিব
নোৱাৰোৰ নহয় নে ? মই গজহস্তী হলে গাধ হব নোৱাৰোঁ ;
মাহৰ-ডুলি হলে সবিস্ময়ক-ডুলি হব নোৱাৰোঁ । সভাসদসকলক
সন্তুষ্ট কৰিব লাগিলে, আমি কেউটাই ভাওবোৰ ভগাই লব
লাগিব । ধৰা, মই যদি গজমূৰ্ত্তৰ ভাও লব লাগিল, তেন্তে বোজা-
বোৱা দীঘল কাণেৰে সেই চাই-ঠেঙীয়া জন্তুটোৰ ভাও তুমি
লব লাগিব । সিদ্ধিৰামে মাহৰ ডুলিৰ আৰু জপৰাই সবিস্ময়ক
ডুলিৰ ভাও লওক । টোকোৱাক ভগা ডুলিৰ ভাওটো দিয়া ;
আৰু টোকোক সবিস্ময়ক পাতি, তেহে কথাবোৰ খেও খাব । কিন্তু
ভাও দিবলৈ যোৱাৰ আগেয়েই একোটোপা লাওপানী নেথালে
যে ভাও ভালকৈ নোলায়, সেইটো তুমি ভবা নাই কিয় ?
নিৰামহীয়া মুখত ভাও ওলাওক ছাৰি “আহে সভাসদলোক !”
কথাষাৰেই নোলায় ।

প্ৰিয়বাম । তেন্তে “আহে গজপুৰীয়ানী লোক !” আৰু
লাওপানী ! আন লাওপানী !

[এটাইকেটাই “আন লাওপানী” বুলি একেলগে চিয়ৰে । গজপুৰীয়ানীয়ে
এহাতে এটেকেলি লাওপানী, আৰু আন হাতে তিনটা
বাট লৈ প্ৰবেশ কৰি, প্ৰিয়বামৰ আগত থয় ।

গজপুৰীয়াই ঢালি এটাই কেউটাকে
দিয়ে আৰু নিজেও খায় ।]

(টকৌ আৰু টোকোৱাৰ প্ৰবেশ ।)

টকৌ । (দূৰবপৰাই) বাইজহঁত এঁ ! এই বাইকহ কেই-
টাই অকলৈ অকলৈ টেকেলিয়ে টেকেলিয়ে লাওপানী পিছে এঁ !
টোকোৱা । নহয় নো কি বাক । আমি দুটা কৰবাত্তে
থাকিলো, এই খকুৱা কেইটাই লাওপানীতে সাতুৰি ফুৰিছে !

প্ৰিয়বাম । বোলে মনে মনে থাক, মনে মনে থাক, নিচিয়-
বিবি । তহঁতেও সাতোৰ, আৰু লাওপানী খাই ঢকা-ডিঙবা
লাগহঁক । তথাপি এই দৰে হয় ঠ-বিঠ নকৰিবি, মুখ লাগিব ।

গজপুৰীয়া । মুখ লাগে যদি লাগক, ঢেকীঠোৱাৰে মুখ
ভাঙি দিম ।

টকৌ । ভাঙ ভাঙিবি, কিন্তু চাবি,—মুখৰ বিন্ধাটো যেন
মাৰ নেযায় । সেই পিনে লাওপানী বাকি দিলেই যেন সবকি
পেট পায় গৈ ।

গজপুৰীয়া । লাওপানীৰ সোতে তাৰ লগতে টকৌ গুটী-
টোকো যে উটাই নিব, সেইটোৰ কি হব ?

প্ৰিয়বাম । উটাই নিয়ে যদি নিয়ক, হানি কি ? টকৌৱে

এবার কোনমতে ঠাউনি পালেই তাতে গাজ মেলি গই হব।
আমার টকৌ অমর।

গজপুৰীয়া। টকৌর নহয় এটা গতি লাগিল, কিন্তু আমার
টোকোবার কি হব?

প্রিয়বাম। টোকোবাই সেই টকৌ গছতে বাহ লব।
নহলে তার কপালত যি আছে সেয়ে হব।

গজপুৰীয়া। টোকোবার কপালখন ইমান আহল-বহল যে
তাঁত তিনি পুরা সিজোরা ধান মেলি দিলেও, এছোরা পবিছে
থাকিব।

প্রিয়বাম। মুখ্য! টোকোবার মূৰ হৈ টপা; কপাল যে
বহল নহয়, সেইটোবো তোব ভু নাই নে?

গজপুৰীয়া। বোলো, মূৰৰ চুলি সব টকলা হৈ সি কপালেৰে
সৈতে, দীখোৰে সৈতে ব্রহ্মপুত্র লগ লগাদিলগ লাগি বহল
হৈ যোৱা নাই জানো?

সিক্ৰিবাম। সকলো চৰায়ে লথিয়াই লথিয়াই হেনো চৰাই
টোকোবার মূৰ টকলা কৰিছিল। আমার এই মানুহ টোকোবার
নো মূৰটো কোনে লথিয়াই তেনে কৰিলে?

জপবা। দেখব টোকোবাণীবোৰে।

সিক্ৰিবাম। টোকোবার টোকোবাণী মুঠেই এজনী। আগলৈ
চাবলৈকো নাই, পিছলৈ চাবলৈকো নাই। আকৌ “টোকোবাণী-
বোৰ” হল কবপবা?

জপবা। তইতে কি জান?—মোৰ মূৰত চুলি যিমান, এই
টোকোবার টোকোবাণীও সিমানে।—অৱশ্যে চিন-ছাব মৰা
এজনী হৈ।

প্রিয়বাম। সিহঁতে টোকোবাক লথিয়াব কিয়?

জপবা। আমার লৰা ভাল, সেইদেখি।

গজপুৰীয়া। বোলো! জপবা, তয়ো সেই টোকোবাণীৰ
জাকত আছিল নে কি? সিহঁতৰ ফলীয়া হৈ জাকত সোমাই
টোকোবার মূৰত চৰণ চলাই, তোৰ ভৰিটোও ধোৰা কৰিলি
নে কি?

প্রিয়বাম। চুপ্, বও গজানন্! তোৰ বৰ পেটৰ ওপৰত
জপবাই চৰণ চলাব চাবি।

টকৌ। সেই বৰ পেটৰ ওপৰত সি চৰণ চলাবলৈ গলে,
দীখোৰ পলসত বুঢ়ী গাই সোমোৱাদি সোমাই বব।

গজপুৰীয়া। সেইদেখি জপবা বুঢ়ী গাইক বিপদত পেলাব
হলে, সেই পলস শুকাবলৈ দিব নোৱাৰি; তাক লাওপানীৰ
চলেৰে ঘনে ঘনে ভিয়াই ৰাখিব লাগিব। কি কোৱাঁ ডেকাফুকন
বোপা?

প্রিয়বাম। “অলবৎ”। “লাও, লাওপানী!”

(এটাইকেইটাই একে বেলিয়েই “লাও লাওপানী” বুলি চিয়ৰে
আক খায়।)

জপবা। ডেকাফুকন ডাঙৰীয়া, শাস্ত্ৰত কৈছে—ঘোঁৰাত

উঠিলে চাবুক লাগে। আমি ফটিকা নামৰ তাজী ঘোঁৰাত
উঠিলোঁহঁক, কিন্তু হাতত চাবুক নাই।

প্ৰিয়বাম। কি চাবুক?

জপবা। বোলে! ধপাতৰ চাবুক। এই চাবুক নহলে ঘোঁৰা
নচলে।

প্ৰিয়বাম। আন চাবুক!

(এটাইকেইটাই একেলগে “আন চাবুক” বুলি কিবিলি মাৰি দিয়ে)

গজপুৰীয়া। কি মস্কিল! তোমালোকে এইদৰে কিবি-
লিয়াই হাতী বাঘ খেদাইছা নে, নাই বিলত পল বাবলৈ গৈছাইক?

টকৌ। বিলত পল।

প্ৰিয়বাম। তই কি পল বাবি অ টকৌ? টকৌগুটিয়ে
পল হে নালাগে জুলুকীৰ কাষলৈকে যাও নোৱাৰে, গলেই জুলুকাৰ
বিন্ধাত সোমাই যাব।

গজপুৰীয়া। নহলে বোকাতে সোমাই আমাৰ গচকাত জোল
হব।

টকৌ। নহওঁ জোল। বোকাতে সোমাই গজ মেলি গছ
হৈ তহঁততকৈ ওখ হৈ হম।

গজপুৰীয়া। “কুচ পৰোৱা নাই,” সেই গছতে আমাৰ
টোকোবাই বাহ সাজি ওলমিবৰ লুকুণ, আমাৰ ডেকাফুকন বোপাক

পৰা, ইয়াৰ আগেয়েই হৈ গৈছে। তেনে হলে সি ফাঁচী
কাঠত ওলমাৰ পৰা সাৰিব।

জপবা। আক সেই বাহতে টোকোবাই কণী পাৰিবৰ
লুকুণটোও হৈ যাওক।

টোকোবা। তেন্তে তলত ধকা তহঁতৰ মূৰত কিবা-
কিবি কৰিবৰ লুকুণটোৱেই বা বাকী থাকে কিয়? সেইটোও
হৈ যাওক।

গজপুৰীয়া। তাৰ আগতে ধপাত আনিবৰ লুকুণটোও হৈ
যাওক, তেনেহলে ধপাত খাই আমি গা টঙাই লব পাৰিমহঁক।

প্ৰিয়বাম। আন ধপাত!

(এটাইকেইটাই “আন ধপাত” বুলি চিঁয় বে।)

গজপুৰীয়া। “আন ধপাত” কোনে? গজপুৰীয়া
তোমালোকৰ বান্দী নহয়, বাবে বাবে ধপাত আনি দি-
থাকিবলৈ। মই ডেকাফুকন ডাঙৰীয়া বোপাক ধপাত লগাই
আনি দিম, তোমালোকক নিদিওঁ।

গজপুৰীয়া। মোক একা?

গজপুৰীয়া। তুমি নো কিহৰ বাপু? তোমাকো নিদিওঁ।

গজপুৰীয়া। কিয়? মোৰে সৈতেও গীৰ্ভিতৰ কৰাল
এৰাল নে? কোমল-তামোল দেখি বুঢ়া-তামোলটো দলিয়াই
পেলালি নে কি?

টকোরে গায়—

গীত ।

প্রণয়ব স্বভারেই চঞ্চল ।
ফটা কাপোব পাৰি বহে,
(ধবে) নতুনব জাঁচল ।
পুৰণি মলঙি টেঙিল,
নতুন পাগ উঠিল,
কবাল কুমলি গল,
জোৰা শুলকিল ।

গজপুৰীয়াই গায়—

গীত ।

চত মহীয়া পকা ওঁ
কেচিল কেচ'ব লগত,
লাওপ'নীৰ জাপত পোখা
ওলাল শুকান গছত ।
গজপুৰীয়াব গজ-মুকুতা
পোহব তিৰ-বিবায়,
গজপুৰীয়ানীয়ে লাথ টকা,
হাটত ঘোঁচ পায় ।

প্রিয়বাম । চুপ! চুপ! (গজপুৰীয়ানীক) ঘোঁৰা তুমি
মোলৈকে ধপাত লগাই আনাগৈ, ইহঁতক দিব নেলাগে ।

[গজপুৰীয়ানীৰ প্রশ্নান ।

টকোরে গায়—

গীত ।

“ধুনীয়া ওঁ ধিন্দোদোঁরা ।
তামাথ এচিলিম লগাই দিয়া ।
গজপুৰ-পুৰ-অনীয়া,
ডবা ধোঁৰাখোঁরা
কি কৈ বধিলা ?
মোবে ধোঁৰাখোঁরা,
কি কৈ বধিলা কোঁরা ?”

(গজপুৰীয়ানীৰ ধোঁৰাখোঁরা লৈ প্রবেশ ।)

গজপুৰীয়ানী । (প্রিয়বামক) ধবক বোপা ডাঙৰীয়া ।
(প্রিয়বামে গজপুৰীয়ানীৰ হাওবপৰা ধোঁৰাখোঁৰাটো লৈ ধপাত
থায়, আৰু গজপুৰীয়াক দিয়ে)

গজপুৰীয়া । (ধপাত থাই) আজি ধপাতত চোক নাই ।
কিবা সেঙেতা সেঙেতা লাগিছে ।

প্রিয়বাম । আমালৈ আছে, তোলৈহে নাই ।

গজপুৰীয়া। তোমালৈ থাকিবতো দেও; আজি “তোমাৰ
পুহ মাহ। গজপুৰীয়াৰহে সৰ্বনাহ ॥”

টকৌৱে গায়—

গীত।

পুহ মহীয়া পকা আঙঠা কাৰো ভাগ্যত হয়।
কাৰো ভাগ্যত আঠীয়া কল চেচা পানী, কয় ॥
কোনোৰ কপালত জাপৰ উম,
কোনোৰ গছৰ তল।
কোনো উঠে বৰ চাঙত,
কোনো বসাতল।

গজপুৰীয়া। হেব টকৌ, আজি তয়েই মোৰ খবচত ইমান-
বোৰ গীত-পদ মাতি থাকিবি নে? আক নিদিওঁ, মোৰ খবচ
স্বক কবিলোঁ। গা যদি বাজছহা খবচত গা, নাগা যদি ময়েই
এটা এডোখৰ গাওঁ শুন,—

(গজপুৰীয়াই গায়) —

গীত।

সাগৰৰ পানী জাক বান্ধবে
দিনে বাতিয়ে খায়।

সাগৰ বজাৰ তথাপি সাগৰত
পানী চপ্চপায়।

কেৰ্কেটুৱাৰ পোৱালীয়ে
পকা তামোল পাই।

বঙা দেখি কামুৰি মৰে
দাঁত ভাগি যায়।

প্ৰিয়বাম। হেব গজপুৰীয়া! হেব হাতীমূৰা পৰ্বত!
মনে মনে থাক। বামুণ-ভোকোলাৰ গান কোনেও নুশনে।

গজপুৰীয়া। বৰ পুখুৰীয়ে শুনে।

টোকোৰা। তোমাৰ বৰ পুখুৰী সৌ গজপুৰীয়ানী নে?

গজপুৰীয়া। “অলংকৃত।”

গজপুৰীয়ানী। (মুখ বিকটাই, গজপুৰীয়ালৈ চাই) ইস
কেনেখন কৰিছে নেদেখিছা! মই এওঁৰ বৰ পুখুৰী হবলৈ গলোঁ।

গজপুৰীয়া। হবি তো, তই বৰপুখুৰী। এই বৰপুখুৰীত
মই পছম হৈ ফুলিম, ডেকাফুকন বাজহাঁহ হৈ চৰিব; টোকোৰা,
জপৰা, সিক্কিৰাম, লালুকী হৈ সাতুৰিব।

টকৌ। মই নো বাপ গলোঁ কিয়?

প্ৰিয়বাম। তই তাত শেলাই হৈ ওপঙিবি।

গজপুৰীয়া। তেন্তে আন লাওপানী!

(এটাইকেটাই “আন লাওপানী” বুলি চিয়ৰে।)

গজপুৰীয়ানী। মই তোমালোকক ইমানকৈ লাওপানী খাবলৈ

দব নোৱাৰোঁ। তোমালোকে মতলীয়া হৈছাইক।

গজপুৰীয়া। মতলীয়া হৈছোঁ যদি, লাওপানী খাই নহয়, মোৰ গজপুৰীয়ানীৰ মুখচন্দ্রৰ মো-বহ খাই হে।

(এটাইকেটাই “হয় হয়” কৰে।)

গজপুৰীয়ানী। বোলোঁ, মতলীয়া হৈ মোৰে নৈতে এইদৰে ঠেটা নকৰিবা একা।

গজপুৰীয়া। ঠেটা কৰিব নেলাগে যদি আকৌ এটোকলি লাওপানী আনি দে। আগৰ টেকেলিয়ে আমাক মতলীয়া কৰক ছাৰি আমাৰ গাব খুদখলকে নখজুৱালে।

গজপুৰীয়ানী। ইস্ এওঁৰ খুদখল নখজুৱালে! মদৰ বাগীত কথা কওঁতে জিভা দোৰোল নোখোৱা হৈছে! তোমালোকক মই বলীয়া কৰি বং চাব লাগে নে কি?

প্ৰিয়বাম। বোলোঁ গজপুৰীয়ানী, তোমাৰ গজপুৰীয়া বলীয়া হোৱাৰ ভয় নাই। মদৰ টেকেলিটো যি দিনা বলীয়া হব, সেই দিনা হে তোমাৰ গজপুৰীয়া মদখাই বলীয়া হব, এইটো নিশ্চয়।

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন, চাবাচ! চাবাচ! এইষাৰ কথা হে খাজে খোপে খাই গল। কি বোল টকো?

প্ৰিয়বাম। মনে মনে থাক, মনে মনে থাক। মদৰ টেকেলি! তেলৰ “মুটুকি”! (গজপুৰীয়ানীলৈ চাই) তুমি লাওপানী আনা, একো ভয় নকৰিবা। ইয়াত কাৰো বলীয়া হবৰ সম্ভৱ নাই, এটাই কেউটা পকা নাৰিকল।

গজপুৰীয়া। নাৰিকলৰ পেটত পানী নেথাকে নে? টকো। থাকে।

গজপুৰীয়া। তেন্তে আমাৰ পেটত লাওপানী নাধাকিবৰ কাৰণ কি?

প্ৰিয়বাম। একো কাৰণ নাই। আন লাওপানী!

(এটাইকেইটাই “আন লাওপানী” বুলি চিৰিবে, আৰু গজপুৰীয়ানীয়ে লাওপানী আনে।)

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা, আজি তোমালৈ মোৰ বৰ মৰম লাগিছে। চুমা এটাকে খাম নে?

টকো। চেলেকা এটা মাৰাঁ; তোমাৰ জাতৰ প্ৰাণীয়ে তো চুমা খাব নেজানে।

টোকোৰা। মই কওঁ,—চুমাও নেখাবা চেলেকাও নামাৰিবা; সেই দুইটাতে বিপদ। সেইদেখি শুঙা এটা মাৰা।

জপৰা। তাতো বিপদ আছে। মই কওঁ গজপুৰীয়া, তোমাৰ যদি ডেকাফুকন ডাঙৰীয়ালৈ ইমান মৰম লাগিছে, তেন্তে তুমি উঠি অলপ দূৰলৈ যোৱাঁ; গৈ ভাৰপৰা কাহ এটা মাৰি দিয়াঁগৈ। ভেনেহলৈই মৰমে তোমাৰ ডিঙিত স্তব্ধ হৈছে বুলি জনা যাব। কি কৰ সিদ্ধি?

সিদ্ধিবাম। তাতোকৈ ভাল, যদি তেওঁ দূৰৈৰপৰা ডেকাফুকন ডাঙৰীয়াৰ ফালে চাই দীঘলকৈ হুমুনিয়াহ এটা কাঢ়ি দিয়ে।

টকৌ। মোৰ মনেবেও হুমুনিয়াহ এটা কাটি দিয়া ভাল ;
সি হলে গাজত লাগি যাব।

সিন্ধিবাম। বোলোঁ, আমাৰ গজপুৰীয়াৰ হুমুনিয়াহ গজ-
পুৰীয়ানীৰ হে বস্তু। সেই হুমুনিয়াহ লোকৰ ফালে কাটি পঠিয়ালে
গজপুৰীয়ানীয়ে তাতে আপত্তি কৰিব।

(টকৌৱে গায়)—

(গীত)

মৰমৰ চিন চেলেকা-চেলেকি,

(তাৰ) সক ভায়েক চুমা।

চুমা মৰিল বিধিনিষেধ পৰি,

দদায়েক আহিল শুঙা।

শুঙাক গিলিলে হামি-বাঘিনী,

হুমুনিয়াহ বল দূৰত,

চাই থাকি হাঁকুটি লগালে,

মৰম লাগিল বুকত।

প্ৰিয়বাম। গজপুৰীয়ানীৰ কথা ঠিক, তহঁতৰ এটাই মথাবে
ফটিকাৰ বাগি লাগিছে। উঠইক, আজিলৈ সভা ভাগিল।

[গজপুৰীয়ানীৰ বাহিৰে সকলোৰে প্ৰস্থান।]

গজপুৰীয়ানী। (স্বগত) আই ঐ দেহি ! কেনেকৈ মাতৃষাৰ
মাত্ৰে ! “গজপুৰীয়ানী” !! শুনি থাকিবৰ হে মন যায়।—“গজ-
পুৰীয়ানী, তুমি লাওপানী আনা” !—আনিম তো। তোমালৈ

নানি নো মই কালৈ আনিম ? তুমি মোৰ জীৱটো খুজিলেও
জানো মই নিদিয়াকৈ থাকিব পাৰিম ?—উহু ! বৰ লোকৰ
পোৱালি। বাউনীয়ে আকাশৰ তৰালৈ হাত মেলাৰ নিচিনা
কথা !—হলেইবা বৰলোকৰ পোৱালি ? বৰলোকৰ পোৱালিয়েই
হে তো সক মানুহৰ হাতত পাবলৈ আতোল-তোলৰ বস্তু হয়,
ডাঙৰ মানুহৰ হাতত নহয়।—এ মোৰ নিচিনা জনীয়ে পালে
তেওঁক গোঁসাই আৰাধাদি আৰাধিম নহয়। বুকুৰপৰা নেৰোৱেই
নহয়।—“গজপুৰীয়ানী যোৱাঁ তুমি মোলৈকে ধপাত আনাগৈ,
ইহঁতলৈ আনিব নেলাগে” ! “মোলৈ ধপাতত চোক আছে,
তহঁতলৈ হে নাই।” কথা কেইঘাৰ শুনিয়েই আমুকীৰ গা
সুত লাগি গৈছিল।—মোক ভাল পায়।—আক আক পোৱা
কৰিব লাগিব তেহে। মোৰ পিছে পিছে ফুৰা হব যেতিয়া, মোক
নেদেখিলে এৰাঁচৰা যেন হব যেতিয়া, তেতিয়াহে কাম হল
বুজিম।—মই জনা আতদি কেটাকে এটা এটাকৈ খুৱাই নেচাওঁ
কিয় ? সেই কেইটাৰেই পাৰিব পাওঁ দেখোন। সেই কেইটাই
গুণ নধৰিলে তাৰ পিছতো আলতী বাইৰ ওচৰৰপৰা ডাঙৰ ডাঙৰ
আতদি আনি খুৱাব পাৰিম।—হব। পাৰিম। মোৰ মনে কৈছে
“গজপুৰীয়ানী তই পাৰিবি !” যাওঁ সেই বদ-ঘাইৰ পাগজোপাৰ
তিন ডাল সাপা আজিয়েই তুলি থওঁ। কাইলৈ পুৱা বাহী
মুখেৰেই গৈ আউনীপাণৰ গছৰ মকৰাজাল আনিম। শামুকৰ
চুণৰ চোকোৰা আছেই। [প্ৰস্থান।]

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান—লাচিত বৰফুকনৰ ঘৰ ।

কাল—ৰাতি ।

(লাচিত বৰফুকন আৰু তেওঁৰ ভাৰ্য্যা)

ভাৰ্য্যা । পিছে নো আজি আপোনাসকলৰ কি থিৰ হ'ল ?
মহলমানৰে নৈতে যুজ কৰাই থিৰ হ'ল নে, মিত্ৰতা কৰাই থিৰ
হ'ল ?

লাচিত । যুজ ।

ভাৰ্য্যা । আপুনি ?

লাচিত । মোক বজাই বৰফুকনৰ খিতাপ দি সেই যুজৰ
সেনাপতি পাতিছে ।

ভাৰ্য্যা । ঈশ্বৰৰ চৰণত মোৰ অশেষ সেৱা ।

লাচিত । বৰফুকননী হ'লা বুলি হ'বলা ?

ভাৰ্য্যা । নিশ্চয় নহয় । আপুনি বৰফুকনৰ খিতাপ পালে
দেখি ।

লাচিত । মই বৰফুকন হোৱা বাবে তুমিও ভাৰ্য্যা দেখি
স্বভাৱতে বৰফুকননী হ'লা সেইটো বুজি ।

ভাৰ্য্যা । নিশ্চয় নহয় । মোৰ নিজৰ চিন্তা ভাবনাৰ লেখ বুজ
মোৰ হাতত নাই । মই মানত কমিলোঁ বা বাঢ়িলোঁ সেইটোৰ
ভূ মই নলওঁ । মই মোৰ স্বামীৰ ভাৰ্য্যা—তেহেঁলৈ তেওঁ বৰ-

ফুকনেই হওক বা খৰিভাৰীয়েই হওক,—সেইটো খিতাপ মই
যিদিনা পালোঁ, সেই দিনাই মই বৰলোক হ'লোঁ । মোৰ এই
খিতাপৰ পাছত মোলৈ যি আহে আহি থাকক, তাত মোৰ হৰণ-
ভগণও নাই, আনন্দ-নিবানন্দও নাই । অৱশ্যে দিয়াজনে দিয়ে
যেতিয়া তাক মই কৃতজ্ঞ চিত্তেৰে গ্ৰহণ কৰিম এতিয়াও কৰিছোঁ ;
আৰু তাৰ লগতে আনন্দও যদি মোলৈ আহিছে আহক, সেই জনৰে
অনুগ্ৰহ বুলি ধৰিম ।

লাচিত । মানুহে কথা ক'ব জানিলে, কথা এনেকৈ খেও
খাই গুৱলা হৈয়েই ওলায় ।

ভাৰ্য্যা । বোলোঁ মই নো ক'ব বজা পাটচাৰ সভাত ঘূৰি
ফুৰি মহলা মাৰি কথা ক'বলৈ শিকিলো যে মই কথা ক'ব জনা
হ'লোঁ ? আপুনি দিনে ৰাতিয়ে বজাৰ বৰচৰাত বহি মেল-দোৱান
কৰি থাকে, আপুনি হে কথা ক'ব নজনা হ'ল, আৰু মই মূৰ্খ
তিকতা এজনীয়ে হে কথা ক'ব জনা হ'লোঁ ? বঢ়িয়া কথা ।
আপুনি কথা ক'ব নজনাৰ চিন এইটোতেই পালো নহয়, আন
নেলাগে চোন ।

লাচিত । শুনা সজ কথা ক'বলৈ ঈশ্বৰেহে মানুহক শিকায়,
ডা-ডাঙৰীয়া বজা-পাটচাই শিকাৰ নোৱাৰে । সোণ যি সি
বোকাতে পৰি থাকিলেও সোণ, আৰু কঁৰীয়া হৈ তোমাৰ কাণত
ওলমি কাণ গুৱাই থাকিলেও সি সোণ । সীহ এডোখৰক বজাই
ডিঙিত আৰি থলেও সি সীহ গুচি সোণ নহয় ।

ভাৰ্ঘ্যা। এতিয়া কওকচোন, কোনে কথা কব জানে এইটো কথা কব নজনাৰ চিনৰ লেখ দুই। বাক সঁচাকৈ কওক চোন, এনে ল-নিকৈ কথাষাৰ মোৰ মুখৰপৰা ওলালহেঁতেন নে? বজাই বাটে-পথে মানুহক ধৰি এনেই বৰফুকন নেপাতে।

লাচিত। মহলমান পাটচাৰ সেনাপতিৰে সৈতে এনেকৈ ল-নিকৈ কথা কবলৈকে বজাই মোক বৰফুকন পাতিছেনে?

ভাৰ্ঘ্যা। বজাই জানে, যাৰ গাত এনে গুণ আছে, তেওঁ মহলমানৰ সেনাপতিৰ গাতও ল-নিকৈ হিলৈ কাঁৰ মাৰিব পাৰিব।

লাচিত। তোমাৰ কথাও যেতিয়া মোৰে নিচিনা ল-নি, তুমিও যে মহলমান সেনাপতিৰ গাত খেও-খুৱাই মিহিকৈ কাঁৰ মাৰিব নোৱাৰিবা সেইটো কোনে জানে? চাবা, বজাই তোমাৰ এই গুণৰ ভূ পালে তোমাকো মহলমান সেনাপতি ফিকজখাঁৰ গাত কঁৰিয়াবলৈ লগাই দিব। ফিকজখাঁৰ মোৰ নিচিনা গতি নহলে হয়। (নিজৰ গালৈ আঙুলিয়াই) এইজন সেনাপতি তো তোমাৰ মিহি চোকাকঁৰত “ঘাইল” হৈ তোমাৰ কাষতে পৰি আছেই।

ভাৰ্ঘ্যা। যাওক আপুনি কিবা ঠেঙা কৰিবলৈ লাগিল। মই ইমানবোৰ কথাৰ মানুহ নহওঁ বুজিছেনে। আপোনাৰ বেঁকা কথাৰ পাকত সোমাবলৈ মোৰ শক্তি নাই।

লাচিত। এৰা, এৰা, তুমি একেবাৰেই চোদৰ আলিটো যেন পোণ, মই হে বেঁকা।—বোলো, নিজক এটায়ে পোণ দেখে; লোককহে বেঁকা দেখে। লাচিত হেন মানুহটো যাৰ

চকুৰ পাকত, বাহুৰ মেৰত, মৰমৰ চাকত, পৰি তিনি পাক খাই জবীডাল যেন হৈ ভৰিত পৰি আছে, সেইজন হেনো পোণ, মই হে বেঁকা।

ভাৰ্ঘ্যা। এৰা আক এখোপ আগবাঢ়ি গৈ নো নকয় কিয়, “বি জবীডাল হৈ তোমাৰ ভৰি দুটা, বান্ধাৰে হাতীৰ ভৰি বন্ধাদি বান্ধি থৈছোঁ?” বোলো হেৰি, কথা কব নজনা আঁকৰা মানুহটি! আপোনাৰ কথাৰ জালখনি অলপ সামবক, আমাৰ নিচিনা খলিহা ভেচেলি আপোনাৰ হাতত এনেই ধৰা পৰি আছে, তালৈ জান নেলাগে।

লাচিত। বাক সেইবোৰ বুজিছোঁ। সম্প্ৰতি কোৱাচোন, তোমাৰ বৰপুত্ৰক লৈ মই এতিয়া কৰোঁ কি?

ভাৰ্ঘ্যা। মোৰ বৰপোৱে কি কৰিলে?

লাচিত। একো নাই কৰা; মাথোন দিনে বাতিয়ে চোৰ, ডকাইত, ভণ্ডুৱা, মদপীৰে লগ লাগি মোৰ নাক কাণহে কটাই ফুৰিছে।

ভাৰ্ঘ্যা। সেইবোৰ মিছা কথা, মই বিশ্বাস নকৰোঁ; আপোনাৰ নাক কোনোবাই খিয়ালত হৈ তাৰ নামে তেনেকৈ লগাইছে।

লাচিত। সেইটো হয়; তোমাৰ বৰপোৱা একেবাৰেই আজলা, আঁকৰা, নিচলা, নিমাতী হোজা লৰাটি হৈয়েই আছে। তাক তুমি কোলাত লৈ চুমা গোটাচাৰেক খাই নাম গাই শুউৱা। লোকে খিয়ালত হৈ বেয়া বোলে। বোলোঁ বৰ-

বোপাৰ মাক, তোমাৰ লৰাৰ যেনে বিদ্যা হৈছে, তেওঁ কোনোবা দিনা বিদ্যাবসাগৰ খিতাপ লৈ, মোমাই তামুলী বৰবকুৱাৰ পুত্ৰ লাচিত বৰফুকনক বৰফুকননীৰে সৈতে লৈ গৈ সাগৰৰ সোঁমাজতে বুৰাই নথলেই মজল। জানা আজলা লৰাৰ মাক, বদিও তুমি পতিয়াব নোখোজা, তথাপি কওঁ, এই লৰাই আমাৰ কুলত কলঙ্ক সানিলে। হাতী যেন মঙহাল, গাহৰি যেন পেটাল, মদপী মানুহ এটা আছে, তাক তুমি কেতিয়াবা দেখিছা, কিজানি, নি হ'ল তোমাৰ বৰপুত্ৰৰ লাওপানীৰ বান্ধ। আক চোৰ, ভণ্ডুৱা, মদাহী গোটাচেৰেক আছে, সিহঁত হ'ল তাৰ লগৰীয়া। তোমাৰ পোৱাই সিহঁতৰ সঙ্গত আমাৰ পিতৃ পিতামহৰ বহু বঢ়াই মদেৰে দিনো তপত পিঁৰ দিব লাগিছে। আমি সকলোবোৰে আমাৰ পুত্ৰৰ পুণ্যৰ ফলত, ৰাজহংস হৈ এতিয়া মানস-সবোৰলৈ বা স্বৰ্গলৈ উৰি যামহঁক, আক ভয় নাই। পিতৃ পিতামহৰ, বিদ্যা—কৃত্ৰিয়বিদ্যা, বা ভাল মানুহে চৰ্চা ৰখা শাস্ত্ৰবিদ্যা, নাইবা ৰাজাস্ত্ৰিকৰ বিদ্যা ইত্যাদিৰ সি ওচৰলৈকে নাযায়; দিনেৰাতিয়ে সকলো মানুহৰ লগত ঘূৰি ফুৰি চোৰ ডকাইতৰ বিদ্যা হে উপাৰ্জন কৰি ফুৰিছে। সঁচাকৈ কৈছোঁ সি আমাৰ নাক কটালে! তোমাৰ গৰ্ভতে সি কিয় মৰি নগ'ল?

ভাৰ্যা। (চকু-লো টুকি) মোৰ লৰাটোৰ কোনে নো মঙহ খালে! উ! উ!—মই বুজিছোঁ, কোনোবাই তাক আছদি খুৱাই হে তেনে কৰিলে। মোৰ লৰাটোক খিয়াল কৰি কোন শত্ৰুৱে নো এনে কৰিলে!—উ! উ!! (চকু-লো টোকে)

লাচিত। (দূৰত প্ৰিয়বামৰ মাত শুনি) সেইটো তোমাৰ পুত্ৰৰ মাত শুনিছোঁ নহয়।—সেইটো কোন? প্ৰিয়বাম নে? প্ৰিয়বাম। হয় দেউতা ময়ে।

লাচিত। এই পিনে আহ!

(প্ৰিয়বামৰ প্ৰবেশ)

বৰফুকননী। হেৰ বোপাই, মইনো এইবোৰ তোৰ নামে কি শুনিবলৈ পাইছোঁ ক'চোন?

লাচিত। (ঘৈণীয়েকক) তুমি মনে মনে থাকাঁ; মোকে শুধিবলৈ দিয়াঁচোন। (প্ৰিয়বামক) তই কলৈ গৈছিলি?

প্ৰিয়বাম। অলপ ফুৰিবলৈ ওলাই গৈছিলোঁ।

লাচিত। কালি ৰাতিৰ দুপৰলৈকে কত আছিলি?

প্ৰিয়বাম। ভাৱনা চাইছিলোঁ।

বৰফুকননী। হেৰ নোখোৱা! নোবোৱাকৈ এই মাঘমহীয়া ৰাতি তই ভাৱনা চাব পাৰ নে? কি বলিয়া লৰা একা! মোৰ নো কি মৰিবৰ চিন হ'ল!

লাচিত। (ঘৈণীয়েকক) তুমি মনে মনে থাকাঁচোন। মোক শুধিবলৈ দিয়া (প্ৰিয়বামক) হেৰ কি ভাৱনা? কত ভাৱনা।

প্ৰিয়বাম। জোকতলিত। বাধাহৰণ ভাৱনা।

লাচিত। আমাক সেই ভাৱনালৈ মতা নাছিল যেতিয়া, তই তালৈ গৈছিলি কিয়?

প্ৰিয়বাম। লগৰ লৰা জনচেৰেকে মোক টানি লৈ গ'ল।

লাচিত। আট্টে কুৰি বছৰীয়া মদপী পেটাল সেই গজপুৰীয়া নামেৰে “লৰাটোৱে” নে?—নাগাত কিয়? হেৰ তই মোক কি ফাঁকি দিবি? মই নাড়ী-নক্ষত্ৰ সোপাকে জানিছোঁ। তই কত ফুৰ, কি কৰ, তাৰ ডাঁবৰ বাতৰি ডাঁবে মই পাই আছোঁ। বাক তোৰ চকু দুটা ইমান বঙা হৈছে কিয় কচোন?

প্ৰিয়বাম। কালি বাতি টোপনি ফাঁত হৈছিল দেখি আজি এতিয়া টোপনি আহিছিল, তাতে অলপ মোহাৰি দিছিলোঁ।

লাচিত। বাটত খোজ কাঢ়ি ফুৰোতেই টোপনিয়ে তোৰ লগ ধৰিছিল নে? বাক, তোৰ মুখত ফটিকাৰ গোক্ক কিয়?

প্ৰিয়বাম। কতা! মই দেখোন নাই পোৱা।

লাচিত। ফটিকা পেট স্তম্ভাঙতাই নিজৰ মুখৰ গোক্ক নিজে পায় নে কি?

প্ৰিয়বাম। কি জানি দেউতা, মই সেইটো নাজানো।

ফুকননী। বোঁলোঁ। ওবে দিনটো নোখোৱা নোবোৱাকৈ ট-ট-কৰে ফুৰি ফুৰি তাৰ পিতৃ-পানী উজাৰ খাইছে গোক্কাইছে, যদি গোক্কাইছে; মোৰ বোপায়ে লাওপানী কত পাব? মোৰ আজলা লৰাটোৱে নো লাওপানী খাওপানী কি বুজ পায়? হেৰি কিয় নো তাক সেইদৰে কয়?

লাচিত। তোমাৰ লৰা বৰ আজলা; তাৰ পিৱাহ খোৱা দাঁত সবাহ নাই।

ফুকননী। মোৰ লৰাটোৰ ওপৰত এটাইৰে হিংসা। তাৰ নামে

আপোনাক কোনোবাই টুটকীয়া লগাই খং তোলাইছে, মই বুজিছোঁ। (প্ৰিয়বামক) হেৰ বোপাই, তই নো কাৰ কি কৰিলি, চাৰি-উফালে যে তোৰ ইমান শত্ৰু হল? আজিৰপৰা তই আক বাহি-বলৈ ওলাই নেযাবি, মোৰ বোপাই। ঘৰত মই আছোঁ, তোৰ দুজনী ভনীয়েৰ আছে, তোক যি খাবলৈ লাগে, যি পিন্ধিবলৈ লাগে, যি ৰং ধেমালি কৰিবলৈ লাগে, সকলোবোৰ তই ঘৰতে পাবি, মই যতনাই দিম। তোৰ নো কিহৰ নাটনি হেৰ?

লাচিত। (প্ৰিয়বামক) তই মোমাইতামুলী বৰবৰুৱাৰ ঘৰৰ কুলকলক। সকলো মানুহ, দুফট মানুহবোৰেৰে সৈতে তোৰ মিতালি! তই আগৰ বংশত কুলাধম উপজিলি! বা, মোৰ আগৰপৰা গুচি যা! তোৰ মই মখ নেচাওঁ!

প্ৰিয়বাম। (আট্টকাটি হাতজুৰি) দেউতা মোক ক্ষমা কৰক। মই কুসঙ্গত পৰি অৱশ্যে এনে অনেক কাৰ্য্য কৰিছোঁ। যাববাবে আপোনাৰ অখ্যাতি আহিব পাবে। কিন্তু দেউতা, সেইবোৰ উত্তনুৱা চট্‌ফটীয়া চেঙেলীয়া ডেকালৰ অদম্য প্ৰবৃত্তি। উত্তে-জনাৰ কাম বুলি ভাবি ক্ষমা কৰক। দেউতা ইমান জনা শুনা বিত্ত লোক, মইনো আক দেউতাক কি কয়। আপুনি মোৰ জীৱনৰ গৰাকী, অশেষ ভক্তিৰ পাত্ৰ, পিতৃ দেৱতা, আপোনাৰ আগত সবহ কথা কবলৈ গৈ মোৰ মূৰ্খতা আৰু আত্মপ্ৰকাশ নকৰোঁ। কিন্তু দেউতা, আপোনাৰ এই অধম সন্তান সম্প্ৰতি যিমানকে ত ধোঁগামী নহওক, যিমানকে মলি লাগি মলিয়ন নহওক,

ভাৰ গাত ককাদেউতা আৰু দেউতাৰ ভেজৰ সোত নিশ্চয় আছে ; সেই সোতক বাহিবৰ ছাই মাকটিয়ে সদায় ঢাকি বাহিব নোৱাৰে । দেউতা, আপোনাৰ এই অধম সন্তানক ক্ষমা কৰি সময় দিয়ক, এই অধমে কলঙ্কৰ বোজা অচিৰতে দলিয়াই পেলাই দেউতাৰ পুত্ৰৰ যোগ্য অধিকাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হব ।

[লাচিত বৰফুকনে একো নামাতি উঠি গুচি যায় ।]

ফুকননী । হেৰ বোপাই, তই দেখোন দেউতাৰক এইবোৰ বৰ ভাল কথা কলি । তই নো কিয় ভাল নহৱ, মোৰ মইনা ! তই নো দেউতাৰৰ খং তোলাৰ কিয় ? মই বুজিছোঁ তোৰ অনেক শতুক । তই আৰু সেই দুফট মানুহবোৰৰ লগ নলবি ; এৰি দে মোৰ মইনা । তোৰ ভালৰ নিমিত্তে মই গোসাঁই ঘৰত বৰ সবাহ পাতিবলৈ আগ কৰিছোঁ । মোৰ মূৰকে ধাৱ, আজিৰপৰা তই ভাল হ, আৰু সেই দুফট মানুহবোৰৰ লগ লৈছ যদি, এৰি দে । (মূৰত হাত ফুৰাই) তই ভাল হ, মোৰ মইনা, আৰু দেউতাৰৰ খং নোতোলাবি ।

আঁৰ-কাপোৰ ।

দ্বিতীয় অঙ্ক

প্ৰথম দৰ্শন ।

স্থান—গজপুৰীয়াৰ ঘৰ ।

কাল—ৰাতি সন্ধ্যা লাগি ভগাৰ পিছত ।

(প্ৰিয়ৰাম, গজপুৰীয়া, সিন্ধিবাম, টকো, টোকোবা, জপৰা)

গজপুৰীয়া । ডেকাফুকন বোপা, মছলমানৰ সৈতে তো যুজ লাগিল । তোমাৰ দেউতাৰ ডাঙৰীয়া সেনাপতি হৈ গল । তুমিও বোলে কাইলৈ যাবা । এতিয়া গজপুৰীয়াৰ কি গতি কৰিবা ?

প্ৰিয়ৰাম । গজপুৰীয়াকো এহেজাৰ কাঁৰীৰ ওপৰত হাজৰিকা পাতি যুজলৈ লৈ যাম ।

সিন্ধিবাম । তেনে বেছ হব; আমাৰ সৈন্যবোৰৰ আগত গজপুৰীয়া ককাইক আঁৰ-পৰ্বত কৰি থিয়কৈ থৈ দিমইক, তেনেহলে তেওঁৰ গা এৰাই আৰু ইফালে বঙালৰ গুলি কাঁৰ একো আহিব নোৱাৰে । এইটো ডেকাফুকন ডাঙৰীয়াই বৰ বুধিৰ কাম কৰিব খুজিছে ।

টকো । মইও কওঁ, বৰ বুধিৰ কাম হৈছে । তেতিয়া হলে আমি এই পৰ্বতৰে আঁৰ লৈ, বাঁহবশলি যেন সিন্ধিবাম কাইক কাঁৰ কৰি লৈ আমাৰ ধেনুত লগাই বঙালৰ গালৈ মাৰি পঠিয়াব পাৰিম ।

টোকোবা। আক টোকোবো বাতলুগুটি কবি মাৰি পঠিয়াব
পৰা যাব।

জপৰা। মই হলে আঁৰ-পৰ্বতৰ আঁৰপৰা ওলাই, টোকোবাব
মুৰটো কাটি এহাতে ঢাল-বাক কৰি লৈ, সিহাতে খাণ্ডাবে
বঙালেবে সৈতে যুজিম।

টোকোবা। ওঁ পাৰিবি, যদি তোৰ খোৰাভৰিৰ ওপৰত
ভৰদি থিয় হৈ থাকিব পাব।

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা, সঁচাকৈয়ে তুমি মোক
হাজৰিকা পাতি যুজলৈ নিবা নে?—নাই ধেমালি হে কৰিছা?

প্ৰিয়বাম। মই ধেমালি কৰা নাই। দেউতাই মোক এদল
বগুৱাৰ সেনাপতি পাতি যুজলৈ যাবলৈ হুকুম দিছে। মই দেউ-
তাক কৈছিলোঁ, বোলো গজপুৰীয়াকো এদল বগুৱাৰ হাজৰিকা
পাতি যুজলৈ লৈ যাম। দেউতাই হাঁহি মনে মনে থাকিল,
একো আপত্তি নকৰিলে। জান গজপুৰীয়া, দেউতাক মই
দোষৰবাবে ক্ষেমা প্ৰাৰ্থনা কৰি আগলৈ ভাল হুম বুলি সৈ
কাঢ়িলত, দেউতাই মোক ক্ষেমা কৰিলে। এতিয়া আগবদৰে
নহয়, দেউতাই মোক ভাল পাইছে। এতিয়া সেইদেখি তই,
টোকো, টোকোবা সিন্ধিবাম, জপৰা, আমি এটাইবোৰ যুজলৈ
যামহঁক! মোৰ মতলব,—আমি দেউতাক দেখুৱাই দিমহঁক
যে আমি লাওপানী খাই ছৰামুৰা চিয়ৰ বাখৰ কৰি ফুৰিব
যেনেকৈ পাৰোঁ, নিজৰ দেশ বক্ষাৰ নিমিত্তে সেইদৰে যুজিবও
পাৰোঁ।

গজপুৰীয়া। (বৰকৈ হাঁহি আনন্দ প্ৰকাশ কৰি টিলি-
কিয়াই) হেঁকাই টিলিকি বাওঁ! টেকেলিয়ে টেকেলিয়ে
লাওপানী খাওঁ!!

জপৰা। গজপুৰীয়া কাইৰ ইমান আনন্দটো কিহৰ বাবে
হৈছে?

টোকোবা। মৰিবলৈ পাব বুলি।

গজপুৰীয়া। চেইক কটা আপদীয়া! বোলোঁ কোন মৰিব?
গজপুৰীয়া?—তইত ইমানবোৰ থাকোঁতে? মৰা-হজাত তইত
হে; তাত গজপুৰীয়াক নেপাৰ।

সিন্ধিবাম। তেনেহলে ইমানটো বং কিহৰ বাবে বা হৈছে?

প্ৰিয়বাম। দাৰ্ঘদশী গজপুৰীয়াৰ কথাৰ মৰ্ম্য তইতৰ বুজি-
বৰ শক্তি নাই। মই বুজিছোঁ।

সিন্ধিবাম। কওকচোন কওক?

প্ৰিয়বাম। সি যুজলৈ গলে, মৰা সেনাৰ গাৰ কাপোৰ
কানি কপবান চুবকৰি গোটাই আনিবলৈ পাব দেখি।

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা, তুমি বৰ শিয়ান। লোকৰ
পেটৰ কথাটোও টানি উলিয়াব পাৰা। (এটাইকেটাই হাঁহে)
কিন্তু বোপা, গজপুৰীয়ানীকো লগত লৈ যাব লাগিব।

টোকো। গজপুৰীয়ানীক লগত কিয়? তেৱোঁ যুজ কৰিব নে?

প্ৰিয়বাম। বুজা নাই হবলা? তাই লগত নাথাকিলে, চুব
কৰা বস্ত্ৰৰ টোপোলা কোনে বৈ আনিব? সিতো তাৰ বৰ
পেটৰ ভৰতে অস্থিৰ। (এটাইকেটাই হাঁহে)

গজপুৰীয়া । তাৰ উপৰি, মোৰ পিছে পিছে লাওপানীৰ
টেকেলি লৈ ফুৰিব কোনে ? লাওপানী একোটোকা খাই
নাথাকিলে যুজিমহঁক কেনেকৈ ?

[এটাইকেইটাই কিৰিলি মাৰি হাঁহে, আৰু “লাওপানী”
“লাওপানী” কৈ চিঞৰে ।]

(গজপুৰীয়ানীৰ লাওপানী লৈ প্ৰবেশ)

গজপুৰীয়ানী । মই ডেকাফুকন বোপালৈ হে লাওপানী
আনিছোঁ, তোমালোক মদাহীখনলৈ নহয় । (প্ৰিয়বামলৈ চেনেহৰ
চকুৰে চায়)

গজপুৰীয়া । (গজপুৰীয়ানীৰ গুৰিলৈ উঠি গৈ পাক দি
নাচি) বোলোঁ—

বসন্তী কাঁচন্মতী ।

ডেকাফুকনৰে বৰপীৰিত্তি ॥

গজপুৰীয়া বাহা হল ।

নফুললৈ ভোমোৰী গল ॥

বোলোঁ সখি, গজমতি ! মোৰ প্ৰতি ইমান নিৰ্দয় কিয় ? বোলোঁ
সেইটি পখিলাক ধৰিব নোৱাৰ ; এই বুঢ়া বৃষভৰ পিঠিত বহি হে
ডুম ডুম ডুম ওম্বক বজাবলৈ পাৰি, ঠিক জানিব ।

টকো—

“কানুৰ পীৰিত্তি বালিৰ বাঁধ ।

ধণে হাতত জৰী, ধণেকে চান্দ ॥

গজপুৰীয়া—

(এই) বুঢ়াৰ পীৰিত্তি শিলৰ খুটি ।

পোতগৈ আছে পতাল ফুটি ॥

প্ৰিয়বাম । চুপ্ বও গোবৰৰ পৰ্বত ! বেছিকৈ নবকিৰি !

গজপুৰীয়া । এই গোবৰৰ পৰ্বততেতো গজপুৰীয়ানী হেন
পতুম ফুল পাহি ফুলিছে, যাক দেখি লৰা ডেকা বুঢ়া সকলোৰে
মুৰ আচন্দ্রায় ।

টকো । ফেঁচাৰ হিংসাত টোপনিও নাই !

গজপুৰীয়া । শিয়ালে টকো গুটিও নেথায় ।

প্ৰিয়বাম । চুপ্ ! চুপ্ ! গজপুৰীয়ানী, তুমি ধৰি ইয়াৰ
কাণ দুখন মোহাৰি দিয়াহেঁ ।

(গজপুৰীয়ানীয়ে গজপুৰীয়াৰ কাণ মলে)

গজপুৰীয়া । উস্ উস্ টান পাইছোঁ ! বোলোঁ টানকৈ
নোমোহাৰিবি প্ৰিয়া ! তাৰ পৰা তেজ ওলাব ।

টোকোৰা । তেজ নোলায়, তেল ওলাব ।

টকৌ । ঠিক কথাষাৰো কব নোৱাৰ, কব মুখ্য এইখন !
—লাওপানী ওলাব ।

(এটাইকেইটাই হাঁহে আৰু লাওপানী খায়)

প্ৰিয়বাম । তেন্তে এইটো ঠিক হল যে, কাইলৈ তইত
এটাইকেটাই যুজলৈ যাবলৈ সাজু হৈ থাকিবি । তইতক লৈ
যাবলৈ মই সকলো বন্দবস্ত কৰি থৈছোঁ ।

গজপুৰীয়া । ডেকাকুকন বোপা, মই কি পিন্ধি উৰি যাম ?
মোক হাজৰিকাৰ পাগ-জামা লাগে ।

প্ৰিয়বাম । বোলো হাতীবাম হাজৰীকা, তই বিয়া কৰাবলৈ
ওলাইছ নে কি, যে তোক পাগ-জামা লাগে ?

গজপুৰীয়া । কোনে জানে ! মোৰ ঘৰৰ ঘৈণীজনীৰ মতি-
গতি যেনেহে দেখিছোঁ, কিজানি যুজৰ পথাৰতে মোৰ ন-কৈ
তেনেকুৱা কিবা বিয়া চিয়া এখনকে পাতিব লগীয়াত পৰোৱেই ?

টকৌ । বঙালৰ বব হিলৈ এজনীৰে সৈতেই আমাৰ
হাজৰিকাৰ বিয়া পতা যাব । সেইজনী কইনায়ে ঢুপ্ ঢুপ্ কৈ
আমাৰ হাজৰিকাৰ বব পেটত চুমা খাব ।

[গজপুৰীয়ানীয়ে প্ৰিয়বামক দুখন ঠুৰীওৱা ভামোল দিয়ে ।

দুইখন প্ৰিয়বামে একে বেগিয়েই মুখত স্তমায় ।]

টোকোৱা । (গজপুৰীয়ানীক) বোলো আমাক নিদিলে
দেখোন ?

সিদ্ধিবাম । আমাক নিদিলেও, আমাৰ গজপুৰীয়া কাইকো
তো এখন দিব লাগিছিল ।

গজপুৰীয়া । এ আমাৰ কথানো কি কবা দেওহে, বোলো
সান্দহ-খোৱা বালি তল যায় যায় হৈছে ।

টোকোৱা । তল যাব খোজা নাই, বালিৰ ওখ চাপৰি হে
পৰিব খুজিছে ।

প্ৰিয়বাম । (খুতকুৰিয়াই মুখৰ তামোল পেলাই) বোলো
আজি তামোলত কিহৰ গোক ? কিবা পোক-তোক আছিল হবলা ।

টোকোৱা । পোক কত থাকিবি, আছিল যদি মৰম আছিল ।

টকৌ । মৰমৰ আছদিও হব পাৰে ।

(গজপুৰীয়ানীৰ মুখ বঙা পৰে)

প্ৰিয়বাম । পানী এলোটা আনাচোন, বেগতে মুখখন ধুই
পেলাওঁ, কিবা খৰক খৰককৈ দাঁতত লাগিছে, চুণত বালি কি
শামুকৰ চোকোৱা আছিল হবলা ।

(গজপুৰীয়ানীয়ে পানী আনি দিয়ে, প্ৰিয়বামে মুখ ধোৱে)

গজপুৰীয়া । নতুন মৰমৰ চোক বেছি । সেইদৰে ডাকিলে ।

(টকৌৱে গায়)—

ন মৰমৰ নতুন চোকে

জিভা ডাকি যায় ।

পুৰণি চেনেহ পকা বহিব

সমান কতো নহি ॥

নিবাস নহবা পুৰণি প্ৰেমধৰ,
কুঁহিয়াৰ-বাৰীৰ গিৰী ।

ভগা চকোৱা বাতি লোৱা
(আকৌ) মৰমৰ দেখিবা চিৰী ॥

প্ৰিয়বাম । আজিলৈ আমাৰ সবাহ ভাগিল । কাইলৈ
সকলো যাবলৈ সাজু হৈ থাকিবি ।

গজপুৰীয়া । মোৰ গজপুৰীয়ানীও যাব তো ?
প্ৰিয়বাম । যাব ।

(টকোৱে গায়)—

গীত ।

উঠা অসমীয়া উঠা কাছি পাৰি ।
বজা প্ৰজা উঠা বুকু ডাঠ কৰি ॥
অসম মাতৃৰ হকে কৰোঁ বণ ।
দেশ বন্ধা কৰোঁ কৰি প্ৰাণপণ ॥

(এটাইকেটাই উঠি গায়)

বঙালক বঙালক বঙালক মাৰোঁ ।
বঙালক সোণকোহ নৈ পাৰ কৰোঁ ॥
জয় বাম বোলা ; জয় হৰি বোলা ;

জয় জয় হৰি ।

খেদি নিওঁ বঙালক খেদি নিওঁ বঙালক,
আহ, আহ, দূৰ কৰি ॥

[গজপুৰীয়ানীৰ বাহিৰে আন কেজনৰ প্ৰস্থান ।

গজপুৰীয়ানী । (স্বগত) মোৰ আহুদিত জেঙাহে লাগিল ।
ভামোলৰ আহুদিয়ে নেফাপিলে । পানীত দিব পৰা আহুদিয়ে
পুৰিধা হব । আলতী বাইৰ ওচৰলৈ যাওঁ, এইবাৰ লাও-
পানীত গম নেপোৱাকৈ মিহলাই দিব পৰা এটা জুলিয়া
আহুদি খুজি আনি থওঁ ।

প্ৰস্থান ।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—বাঁহবাৰীৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰ ।

কাল—যুদ্ধৰ ঠিক আগতে ।

লাচিত বৰফুকন, ভকত বাম ওজা, আৰু বুদ্ধলৈ সাজু হৈ থকা সৈন্যবোৰ ।

বৰফুকন । (সৈন্যবোৰলৈ চাই) বগুয়াসকল ! সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাত আমি আমাৰ আসামদেশ শত্ৰুৰ হাতৰপৰা বন্ধা কৰিবৰ নিমিত্তে এই যুদ্ধ কৰিবলৈ আহিছোঁ । এতিয়া আমি ভয় ভ্ৰান্তি আৰু আন-চিন্তা ভাবনা সকলোকে পৰিহাৰ কৰি আমাৰ কৰ্তব্য সাধন কৰিব লাগে । ঈশ্বৰে আমাক জয় যুক্ত কৰিব । সমুখ যুদ্ধলৈ আগবাঢ়াইক !

(সৈন্যবোৰে একেলগে হৈধ্বনি দিয়ে)— জয় সৰ্গদেও চক্ৰধ্বজ সিংহৰ জয় ! জয় লাচিত বৰফুকনৰ জয় ! জয় অসম মাতৃৰ জয় ! জয় বাম বোলা ! জয় হৰি বোলা !

ভকতবাম ওজা । আগবাঢ়ি আহি সৈন্যবোৰৰ ফালে চাই স্বৰধৰি গায়)—

অসমৰ যোদ্ধাসকল শুনা মোৰ বাণী
স্বদেশ স্বধৰ্ম বন্ধা কৰিয়ো ঐশানি ॥
একো একো বীৰ তোৰা পৰ্বত পৰায় ।
আছোক যৱন দেখি শমনো ডৰায় ॥
আগবাঢ়ি শত্ৰুনাশ কৰি মসিমুৰ ।

বিপক্ষ বাহিনী এতিফণে হোক চুৰ ॥
পদৰ ভৰত মহী হোক টলমল ।
দিল্লিৰ পাটচাৰ সেনা যাওক বসাতল ॥
তোমাসাৰ স্তম্ভীক শনাইত অস্ত-ঘাৱে ।
উৰ্দ্ধীষে সহিতে মুণ্ড উৰোক ইঠাৱে ॥
প্ৰচণ্ড বায়ুৰে উৰায় তাল বৃক্ষ মুণ্ড ।
সেহিমতে শত্ৰু সেনা কৰা লগভণ্ড ॥
দেৱৰ নিবাস ইটো কামপীঠ ভূমি ।
তোৰা সব বীৰ আত আছাঁহা জনমি ॥
দেখোক প্ৰতাপ আজি সুবাসুৰ লোকে ।
অসমৰ যশ যাওক বৈকুণ্ঠ গোলোকে ॥
ম'ৰা-সিংহাসন আউবংজীৱৰ লৰোক ।
আতঙ্কত পাটচাৰ নিদ্ৰা নাআসোক ॥
উজীৰ নাজীৰ চুবাদাৰ সবে বসি ।
বখানক অসমৰ বীৰ্য বিমৰিষি ॥
দেৱাজনাসবে শিৰে বৰষোক ফুল ।
“জয় জয় আসাম !” হুন্দুভি কৰোক বোল ॥
হয়গ্ৰীৱ মাধৱে গ্ৰীৱাক তুলি বজ্জে ।
আনন্দে হেঁসনি পাৰি মিলোক প্ৰসঙ্গে ॥
কামাখ্যা গিৰিৰ উচ্চ শিখৰৰপৰা ।
বহিয়া আসোক আশীৰ্বাদৰ নিজৰা ॥

উমানন্দে মহানন্দে ত্রিশূলক ধৰি ।
 তাণ্ডর কবোক নৃত্য বম বম কৰি ॥
 সন্ধ্যাচল পৰ্বতত বসি সূৰ্য্যদেৱে ।
 অন্তমিত শত্ৰুৱীৰ্য্য সংহৰিয়া লৱে ॥
 কধিব লোভকে তিতে পশ্চিম গগন ।
 দেখা দেখা হেৰা অসমৰ বোকাগণ ॥
 শুভক্ষণ ইটো আসি মিলিছে সাক্ষাত !
 হান্ধব ছাড়িয়া শত্ৰু কৰা হা নিপাত ॥

(সেনাবিলাকে উদ্ভাৱণ হৈ দৈ-ধ্বনি দিয়ে)

জয় চক্ৰধ্বজ সিংহ সৰ্গদেৱৰ জয় ! জয় লাচিত বৰফুকনৰ
 জয় ! জয় আসামৰ জয় ! জয় হৰি বোলা ! জয় বাম বোলা !

—————

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান— গুৱাহাটী, বৰফুকনৰ কোঠ, ঘৰৰ ভিতৰ ।

কাল—বাতি, যুদ্ধৰ পিছত ।

(লাচিত বৰফুকন আৰু প্ৰিয়বাম)

লাচিত । বোপা প্ৰিয়বাম, আজিহে ভোৰে সৈতে মোৰ
 পিতা-পুত্ৰৰ সমন্ধ ঘটিল । তোৰ বীৰত্ব, তোৰ সাহ, তোৰ যুদ্ধ
 কোশল, দেখি মই পৰম সন্তোষ পাইছোঁ । আজি হে মোৰ মনৰ
 দুখ গুচিল । ইমান দিন ভাবিছিলোঁ, ভাল আমৰ পুলি বকৰাণিত
 গজিছিলি বুলি, আজি দেখিলোঁ সি নহয় । ইশ্বৰে তোৰ মঙ্গল
 কৰক । তোৰ গৰ্ভধাৰিণী মাৰৰ গৰ্ভকষ্ট সাৰ্থক । [প্ৰিয়বামে
 দেউতাকক আঠুকাঢ়ি সেৱা কৰে ।] তোৰ মাৰলৈ তোৰ বীৰত্বৰ
 কথা লেখি মই চিঠি পঠিয়াইছোঁ । মাৰে শুনি বৰ সন্তোষ
 পাব । বোপা, আমাৰ বংশ দুখীয়া অৱস্থাৰ পৰা উঠা । সেই-
 দেখি আমোদ আহলাদতে সময় কটোৱাটো আমাৰ বংশৰ উপযুক্ত
 কাৰ্য্য নহয় । সেই নিজেই দেখিছ, দিনেৰাতয়ে মই কি পৰিশ্ৰম
 কৰোঁ । আমাৰ বংশক ভিকল নগণ্য অৱস্থাপৰা তোৰ ককাৰে
 কেনেকৈ ডাঙৰ কৰি সকলোৰে শিৰৰ মুকুট কৰিলে, তই ভালকৈ
 নাজানিব পাৰ, সেইদেখি তাৰ বৃত্তান্ত চমুকৈ আজি তোৰ
 আগত কওঁ শুন :— লুখুৰাশন আহোম বংশত তোৰ ককাৰ মোমাই-

তামুলী বববকরাৰ জন্ম হয় । তেওঁ অতি দৰিদ্ৰৰ সন্তান আছিল । তেওঁ সকলো মাক বাপেকক হেৰুৱাই, তনাথ তৈ, বহুত ঠাইত বাগৰি, শেহত গবগাৱঁৰ গণক এঘৰত আশ্ৰয় লৈ আছিল গৈ । তেতিয়া তেওঁৰ বয়স ২০।২৫ বছৰমান হ'ব । পূৰ্বেৰ আসামত বজাৰ নগৰৰ বাহিৰে ইতৰ মানুহৰ ঢাপ-মৰা বাৰী নাছিল । ভোৰ ককাৰে নিজৰ বুদ্ধিমতে গণকৰ বাবা মেৰাই হুন্দৰকৈ ঢাপ মাৰি টাটি-চকোৱা দি, এখন ফুলৰ বাগিছা কৰি, ঘৰ-বাৰীও ফু-নাৰি ভাত খাব পৰা কৰিছিল । গণকৰ ঘৰ-বাৰী তেওঁ এনে চকুত-লগা কৰিছিল যে বাটকুৱাইও এবাৰ বৈ সেই ঘৰ-বাৰী চাই গৈছিল । এদিন বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ বজাই শোন মেলা চাবলৈ হাতীৰে সেইপিনে যাওঁতে, গণকৰ ঘৰ-বাৰী তেনে বিতৰ্পন দেখি, সেই ঘৰ-বাৰী কাৰ বুলি শুধি, গণকৰ বুলি শুনি, গণকক মতালে । বজাই মতোৱা শুনি গণক ভয়ত তৎনাইকিয়া হল, তেওঁ কিবা জগৰ লগালে ভাবি । গণকে কঁপিজপি আহি বজাৰ আগত আঠ দলত, বজাই তেওঁক শুধিহে — বাপু, তুমি কাৰ হুতুৱাই নো তোমাৰ ঘৰ-বাৰী এনেকৈ চকুত-লগা কৰাইছা ?” গণকে জনালে “সৰ্গদেও, বন্দাৰ ঘৰত মোমাই নামেৰে লুখুৰাশনিয়া লৰা এটা আছে, সেইবোৰ তাৰে বন ।” বজাই মোমাইক মতাই অনালে । দেউতাৰ লোখোবা-লুখুৰি হাত ভৰি, বহল কদাল, উজ্জল চকু আৰু আটল গা দেখি বজাৰ তেওঁত মৰম মোমাই “লৰাটো মোক দিয়া” বুলি গণকক কৈ ধন বস্ত্ৰ দি তুট কৰি দেউতাক লগত লৈ

আছিল । ইয়াৰ পিছত বজাই এদিন দেউতাক কলে “মোমাই, তই গণকৰ ঘৰ-বাৰী যেনে চকুত-লগা কৰিছিলি, মোৰ ঘৰ-বাৰীও তেনে কৰি দে, মই তোৰ লগত দুকুৰি বাৰী-চোৱা দিলোঁ ।” দেউতাই বজাৰ আজ্ঞা মতে সেই কাম কৰিবলৈ ধৰিলে । পূৰ্বেৰ নিজ হাতে বন কৰি ভাত মোকোলাই খোৱা মোমায়ে এতিয়া দুকুৰি মানুহ বাবলৈ পাইও, বৰ উছাহেৰে সেই মানুহৰ লগতে নিজ হাতেও বন কৰি বজাৰ ঘৰ-বাৰী বমক জমক কৰি পেলালে । বজাই দেউতাৰ কাৰ্য্য দেখি বৰ সন্তোষ পাই তেওঁক তামুলী লিগিৰাৰ বাব দিলে । ইয়াৰ পিছত তেওঁ বজাৰ ভিতৰ ঘৰো সজাই শূশুঙ্কল কৰি লা-লিগিৰাক ভাগে ভাগে সেইবৰ বন ভগাই দি সকলো শূৰলা কৰি দিলে । তেওঁৰ সেই কাৰ্য্যত সন্তুষ্ট হৈ বজাই তেওঁক বববকরাৰ খিতাপ দি মন্ত্ৰী পাতিলে । তেতিয়াৰ পৰা তেওঁ টোকোনা মোমাই গুচি মোমাইতামুলী বববকরা নামে প্ৰখ্যাত হল । তাৰ পিছত বজাই তেওঁক দেশ ভাগ কৰি প্ৰজা সংস্থাপন কৰিবলৈ দিলে । তেওঁ এহেজাৰ মানুহ লগত লৈ পাটকাইৰ পৰা গুৱাহাটীলৈকে পৃথক পৃথককৈ মাটি পিয়ল কৰি নানকৰ, ব্ৰহ্মোত্তৰ, দেৱোত্তৰ, মাটি আৰু বাঘতৰ মাটিৰ, সামাৰ গোলমাল মাৰি দিলে । অৱশ্যে এইবোৰ কৰিবলৈ তেওঁৰ কেইবা-বছৰো লাগিছিল । গাৱঁপতি লৰাই পঢ়িবৰ নিমিত্তে পঢ়াশালি তেওঁ পাতি দিলে ; ধোবা, নাপিত, কমাৰ, কুমাৰ, কঁহাৰ, চমাৰ আদি ব্যৱসায়ী মানুহ ঠায়ে ঠায়ে বহুৱালে ; ঠাই বুজি হাট পতাই দিলে ;

আক এখন গাৱঁৰ মানুহ আন গাৱঁলৈ বস্তু বিচাৰি যাব নলগা কৰি সকলোকে নিজ নিজ বাবীত শস্ত্ৰ কই লবৰ নিয়ম কৰি দিলে । গাৱঁৰ সামান্য জগৰ ভাঙিবৰ নিমিত্তে গাওঁবাৰিক, বৰা, শইকীয়া, হাজৰিকা পাতি দিলে; বাজমন্ত্ৰীৰ শোধৰ নিমিত্তে ডাঙৰ ডাঙৰ জগৰবোৰ হে ৰাখিলে । প্রজাবোৰক পৰিশ্ৰমী কৰাবৰ নিমিত্তে গধূলি মাইকোজনীয়ে পাত ৪টা সূতলাহি পকাই, আক মতাই চালনী, কুলা, খবাহি বৈ গাওঁবাৰিকক দেখুৱাবলৈ আজ্ঞা প্ৰচাৰ কৰি দিলে । এই আজ্ঞামতে কাৰ্য্য নেপালে, গাওঁবাৰিকে, বৰা, শইকীয়াৰ আগলৈ জগৰীয়াক নি চাইটা চাইটা কোব মাৰিবৰ নিয়ম লগাই দিলে । নগৰৰ সোঁঠৰ আক নগৰ বন্ধাৰ নিমিত্তে নানা শিল্পকৰ, কাঁৰী, বাকৰতি, হিলৈদাৰী প্ৰভৃতি ৰাখিলে । তেওঁ সকলো কালৰ দুখৰ কথা শুৱিবি অনেক দৰিদ্ৰ অনাথ মানুহক তাৰিছিল । তেওঁৰ স্তম্ভাসনৰ গুণতে প্ৰজা বৃদ্ধি হৈ পৰ্বতৰ কাষলৈকে মানুহ বহি মহান্তখে নিৰাপদে কাল কটাইছিল । এতেকে বোপা প্ৰিয়বাম, এইটো তেই নেপাইবিবি যে তেই এনেজন লোকৰ নাতি ।—যাওক, সেই কথা । আজি আমি যুজত জিকিছো যদিও, এনেটো ভাবিলে ভুল হব যে আমাৰ বিপদ গল । বৰং বিপদৰ আচল মাজত হে আমি এতিয়া প্ৰবেশ কৰিছোঁইক । ইয়াতকৈও ডাঙৰ যুজ আহিব লাগিছে । সেইদেখি বোপা তেই যা, সকলোকে ক-গৈ, কোনেও যেন যুজ জিকিলেঁ। বুলি গা টিলা নিদিয়ৈ । চৈয়দ চানা আক ফকজখাঁক কাইলৈ

পুৱাই গবগাবলৈ সৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ পঠিয়াই দিবৰ দিহা কৰিব লাগে ।

প্ৰিয়বাম । দেউতাৰ আদেশ মতেই কাম হব ।

[প্ৰস্থান ।

চতুর্থ দৰ্শন

স্থান—গুৱাহাটী । যুদ্ধক্ষেত্র ।

কাল—পুৱা ।

[মৰাসৈন্তৰ শব্দৰ ভিতৰত গজপুৰীয়াৰীয়ে গজপুৰীয়াক বিচাৰি ফুৰে ।]

গজপুৰীয়ানী । (হঠাৎ দুটা বগুৱাৰ শব্দৰ ভিতৰত গজপুৰীয়াক দেখিবলৈ পাই, বাউচী জোৰে) অ মোৰ ভৈয়াই সোণো এ ! মৰিলেই হবলা ! (ওচৰলৈ গৈ জুমি চাই) মৰিল, এ ! (গাত হাত দি) গা হাত ভৰি হিম যেন চেচা পৰিল, গাত সাৰ-সুৰ একো নাই এ ! ইতিয়া নো মই কলৈ যাওঁ কি কৰোঁ এ !

মোৰ ভৈয়াইক আৰু মই কত পাম এ ! আৰু কাৰ নো মুখ চাই মই জিয়াই থাকিম এ ! হেৰা ভৈয়াই, মোকো নো লগতে মাৰি নিলি। কিয় এ ? হে গোঁসাই মোকো মাৰি নিয়া এ ! হে বঙালহঁত, মোকো গুলি এটা মাৰি এই খিনিতে মাৰি থৈক এ ! মই দেখোন খিতাতে বাৰী দুখনী হলো এ ! মোক নো আৰু কোনে পুহিব এ ।

(প্ৰিয়বাম আৰু টকৌৰ প্ৰবেশ)

(প্ৰিয়বামক দেখি) হে ডেকাকুকন বোপা ডাঙৰীয়া ! মোৰ নো কি গতি হব এ ! মোৰ দেখোন গজপুৰীয়াই মোক অনাখিত্তি

কৰি এৰি গুচি গল এ ! মই নো কলৈ যাওঁ, কি কৰোঁ এতিয়া, মোৰ ডেকাকুকন ডাঙৰীয়া বোপা মোক কোৱাচোন এ !

প্ৰিয়বাম । কি হৈছে, নাকান্দিবা, নাকান্দিবা আৰু । আমাৰ গজপুৰীয়া বণত মৰিল নে কি ?

গজপুৰীয়ানী । নাচাই নো কিয় ডাঙৰীয়া বোপা, সেইটো মোৰ গজপুৰীয়া মৰা বগুৱা দুটাৰ মাজত পৰি মৰি আছে, মোৰ ভৈয়াই কালি আগ-বাতিয়েই ঢুকাল হবলা, উখৰি ভীষ্ম-কাৰ হল ! হাত ভৰি গা শিল যেন চেচা হল !

প্ৰিয়বাম । (ওচৰ চাপি আহি দাঘলৈকে হুন্সিয়াই কাঢ়ি) হয়, আমাৰ গজপুৰীয়াই হয় ।—অনেক দিন মানুহটোৰ মৃত্যুগত মই বং খেমাগি কৰি কটালোঁ ! আৰু গজপুৰীয়াক নাপাওঁ ! বপু-ৰাৰ গাত যত দোষকে থাকুক, কিন্তু এনেটো মানুহ আৰু নহব । যদিও গজপুৰীয়া তোৰ অনেক কাৰ্য্য আচলতে কেতিয়াও মই অন্তৰ্বেৰে সৈতে সমৰ্থন নকৰিছিলোঁ, তথাপি মৃত্যুতে তোৰ গাত কি এটা গুণ আছিল, কি এটা আকৰ্ষণ কৰিব পৰা শক্তি আছিল কব নোৱাৰোঁ, সেই কাৰ্য্যবোৰত মই বং পাইছিলোঁ, তোৰ লগ এৰিব নোৱাৰিছিলোঁ !—যা গজপুৰীয়া যা ! তই স্বৰ্গলৈ যা ! তই স্বদেশেৰে অৰ্থে যুজত প্ৰাণ দিলি, তোৰ স্মৃতি সদায় থাকিব । তোক মই সঁচা সঁচিকৈয়ে সদায় ভয়াতুৰ কাপুকষ বুলি ভাবিছিলোঁ ; এতিয়া বুজিলোঁ । সেইটো মোৰ ভুল ।—গজপুৰীয়ানী, তুমি আৰু শোক নকৰবা, তোমাক চিৰকাল পোহাৰ

ভাব মোৰ ওপৰত থাকিল।

(গজপুৰীয়াই হঠাৎ গামুৰি দি, শৰ দুটাৰ মাজৰপৰা একে চাবেই উঠে
প্ৰিয়বাম, গজপুৰীয়ানী আৰু টকৌ অৰাক হৈ -বলাগি থাকে)

গজপুৰীয়া। টকৌ তই সাখী! গজপুৰীয়ানী তই সাখী
থাকিলি!—ডেকাফুকন বোপাই মই কেনে সদব-গুণী বিতোপন
সাধু বীৰ পুৰুষটো, সেই সম্পৰ্কে এতিয়াই তইতৰ আগতে
যিবোৰ কথা কলে সেইবোৰ তইতে নিজ কানেবেই শুনিলি।
তইত সাখী থাকিলি, পিছত যেন তেওঁ আৰু কথা সলাব
নোৱাৰে। আৰু মোৰ মানুহজনীক তেওঁ চিনাকি লৈকে পুহি—
বলে গাত লৈছে সেইটোবো সাখী তইত থাকিলি। ইয়াৰ পিচত
তেওঁ মোক মুখ, চোব, ডকাইত, মিছলীয়া আৰু বেয়া বুলিব
নোৱাৰে, আৰু আনে বুলিলেও মই দেখিম।—তুলাপাত বা সাঁচ-
পাত এখন নাইনে ইয়াত কতো, পাৰ তো বিচাৰ আন, মই
তেওঁৰ কথাবোৰ তাত লেখি লৈ তেওঁৰ এতিয়াই চহি লওঁ
একেবাৰেই সেইবোৰ আগলৈকে পকা হৈ থাকুক।

প্ৰিয়বাম। লাঠুৱা! ফাকিদাৰ! কাণ-কটা নিধক! তই
নম্বাকৈয়ে মৰ-কাণ্ড জুৰি পৰি আছিলি? হেৰ ধূৰ্ত্ত শিয়াল!
তই এনেকুৱা কৰিছিলি কিয়?

গজপুৰীয়ানী। (গজপুৰীয়াক) সি হব নোৱাৰে। বোলো
তুমি জীৱ নোৱাৰা, মই নিদিও জীৱ। অ, তামোচা পাইছা

হবলা! মোৰ ইমানখন কান্দোনকাটোন সোপাই অথলে যাব
নে কি? সি হব নোৱাৰে, মই নিদিওঁ যাবলৈ। মই কেনে-
জনী আজি তোমাক দেখুৱাম! মৰা! মৰা! বোলোঁ
আকৌ এতিয়াই মৰা! মৰিব লাগিব, আজি এৰণ নাই! উস
তামোচাটো চেৰাইকচোন—মই ইমানখন ইনাইবিনাই কান্দিলো-
কাটিলো, কান্দি-কাটি হাৰাসান্তি হলো, এতিয়া এইদৰে এওঁ
সোপাকে ভৰ্ত কৰিবলৈ? অ সদায় ধেমালি কৰি কৰি চল
পাইছাঁ হবলা? আৰু গজপুৰীয়ানীক বলে নোৱাৰাঁ। মই যদি
আমুকী হওঁ, আজি তোমাক শুদাই নেবোঁ। (হাতত ধৰি টানি)
মৰা, মৰা, এতিয়া আকৌ মৰা,—মৰিবই লাগিব। উস, চোৰা-
চোন, মোক লোকে সদায় পোহ-পাল দি থাকিবলৈ গাত লয়,
আৰু এওঁ মৰাবপৰা ঘপহকৰে উঠি সকলো ভৰ্ত কৰে! এনে
অইনাই কত দেখিছাঁ কত শুনিছাঁ।

(প্ৰিয়বাম আৰু টাকৌৱে মুখত কাপোৰৰ সোপা দি হাঁহে)

গজপুৰীয়া। বোলোঁ! হেৰ এইজনী, তই নো কি ভয় খাইছ?
ডেকাফুকন বোপাই তো তোক সদায় পুহি থাকিবলৈ গাত লৈছে—
তেহেলৈ মই মৰোঁ বা নমৰোঁ। মই দেখোন এতিয়াই সেই কথাৰ
সাখী ৰাখিলোঁ, তইচোন দেখিলি। কৰবাৰ আহ মোকজনী!
তোৰ কান্দোন-কাটোনবোৰ অথলে যাব বুলি ভয় খাইছ কেলৈ?
মইতো এবাৰ মৰিব লাগিবই; মই আকৌ মৰিলে তই এতিয়া

কন্দাবোবেবেই তেতিয়া কাম চলিব, আক ন-কৈ কান্দিব নেলাগেই । বোলোঁ তোৰ কাম সস্তাহে থাকিল ।

প্ৰিয়বাম । বাক গজপুৰীয়া, কচোন তই এইদৰে মিছাকৈ মৰাৰ ভাও জুৰি মৰা মানুহৰ মাজত পৰি আছিল কিয় ? কচোন, মোক নাভাঁৰিবি ।

গজপুৰীয়া । (মূৰত আঙুলি দি) বোলোঁ বুধি, বুধি ; তোমালোকে গজপুৰীয়াক কম মানুহটো যেন দেখিছা নে কি ? গজপুৰীয়াই বুধিৰে গোটাইখন আসাম দেশ কিনি লব পাৰে ।

প্ৰিয়বাম । কি বুধি কৰিছিলি কচোন ?

গজপুৰীয়া । শুনা তেন্তে । ইয়াকে বোলে ন-কৈ হাজ-ৰিকাৰ খিতাপ পোৱা গজপুৰীয়াৰ কেবামতী ।—গজপুৰীয়া হাজ-ৰিকাই এই বুঢ়া গাৰেই তেওঁৰ এহেজাব কাঁৰী লৈ, পাঁচ হেজাব মান বঙাল চিপাহীৰে তয়াময়া বণ কৰিছিল । গজপুৰীয়াৰ সেনাই এফালৰপৰা বঙালৰ সেনাক কলাগছ কটাদি কাটি নিবলৈ ধৰিলে । বঙলাৰ পাঁচ হেজাব চিপাহীৰ আট্টেকুৰি মানহে বাকী আছিল গৈ, এনেতে বঙালৰ ফি কজৰ্থা নে মিকজৰ্থা সেনাপতি, আকৌ দহ হেজাব চিপাহীৰে সৈতে গজপুৰীয়াৰ এহেজাবৰ ওপৰত পৰিল । আমাৰ বাৱা ইমানটো ডাঙৰ হেঁচা চম্ভালিব নোৱাৰি ছহকিবলৈ ধৰা দেখি, তোমাৰ গজপুৰীয়া হাজৰিকাই হাতত তবোৱাল লৈ আগবাঢ়ি গল । বোলোঁ সবহ নকওঁ, পাঁচ শ বঙালক গজপুৰীয়াই অকলৈ কচু-কটা দিলে । এনেতে সেই ফিকজৰ্থা নে মিকজৰ্থা

গজপুৰীয়াৰ সমুখ হলহি । তেতিয়া গজপুৰীয়াৰ মহা আনন্দ । ফিকজৰ্থা নে মিকজৰ্থাক নামাৰি বন্দী কৰি আমাৰ সৰ্গদেৱৰ আগত দিবলৈ তেওঁৰ ইচ্ছা হল । যেই ইচ্ছা সেই কাম । তেওঁ তাৰ বুকুত এটা ধনঞ্জয় গোৰ শোধাই দিলে । একে গোৰতে ফিকজৰ্থা নে মিকজৰ্থা লুটিখাই বিমুচ্ছিত হৈ পৰিল । যেই পৰা, সেই তাক ধৰি হাতীৰ ফহেৰে বন্ধা, আক আমাৰ কোঠৰ ফালে পঠিওৱা । সিহঁতৰ এটা সেনাপতি সেইদৰে গজপুৰীয়া হাজৰিকাৰ হাতত পৰা দেখি, আনটো সেনাপতি চৈয়দ চেনা নে মেনাই গজপুৰীয়াৰ ফালে ছফ্কাৰ মাৰি খেদি আহিল । সেইটোৰ লগত আক দহ হেজাব চিপাহী । তেতিয়া গজপুৰীয়াই বিমৰ্ষ কৰি বুজিলে যে, তেওঁ অকলৈ এই সাগৰ সঙ্ক্ৰান্ত বঙাল চিপাহীৰে যুজাটো সস্তৰ নহয় ; গজপুৰীয়া মহাবীৰ হলেও, তেওঁ অসাধ্য সাধন কৰিব নোৱাৰে । ইয়াকে ভাবি তেওঁ বুধি কৰি আমাৰ ফালৰ দুটা মৰা বগুৱাৰ মাজত সোমাই পৰিল । মূৰ্খ বঙালে তেতিয়া গজপুৰীয়াক মৰিল বুলি এৰি গুচি গল । এইটোৱেই এইখন বণৰ ঘাই বৃত্তান্ত ।

প্ৰিয়বাম । হেৰ ফিকজৰ্থাৰ সৈতে দেখোন মোৰহে যুজ লাগিছিল, আক ময়েহে দেখোন তেওঁক বন্দী কৰিলোঁ । তই ফিকজক বন্দী কৰিবলৈ পালি কত ? আক চৈয়দ চানাক মোৰ দেউতাই নিজ হাতে বন্দী কৰে ।

গজপুৰীয়া । তাৰ আগেয়ে, তাৰ আগেয়ে ।

প্রিয়বাম । তাৰ আগেয়ে তই ফিকজ আৰু চানাক পালি কত ? সিহঁতেৰে সৈতে আমি হে সফালে গোটেই ডোখৰ কালত যুজি আছিলো ; তই তোৰ মেমেৰা, চেবেলা, গেবেলা, অকামিলা চোদ কাঁৰী কেইটা লৈ ইফালে হে আছিলি ।

গজপুৰীয়া । তাৰ আগেয়ে, তাৰ আগেয়ে ।

প্রিয়বাম । হেৰ টকৌ এই মিছলীয়াটোৱে কয় কি অ ? “তাৰ আগেয়ে, তাৰ আগেয়ে”—কেতিয়া ?

গজপুৰীয়া । দেখা, ডেকাফুকন বোপা, তুমি বৰ লোকৰ পোৱালি, নিজেও বৰ লোক ; ইমান ডাঙৰ লোকৰ পোৱালী হৈ তুমি থিতাতে কথা সলোৱাটো জানো ভাল ? “হাতীকা দাঁত, মৰদকা বাত” বুলি কয়, মৰদৰ কথা এবাৰ মুখৰপৰা ওলালে আৰু নোসোমায় । ইয়াৰ আগতে তুমি মোৰ গুণ বখানি যিবোৰ কথা কৈছিলো, সেইবোৰ আকৌ গিলিব পাৰিবানে ? মই যে মিছলীয়া কাপুকয় ভয়াতুৰ নহয়, সেইটো তুমি কোৱা, মই নেলাগে এই টকৌ আৰু এইজনী গজপুৰীয়াই নিজ কাণে শুনিছে । সেই দেখি হে মই তেতিয়াই উঠি তপতে তপতে সিহঁতক সাখী কৰিছিলো । থিতাতে তুমি আগৰ কথা সলাই মোক মিছলীয়া বুলিছা । এইবোৰ ভাল কথা নহয় একা ।

প্রিয়বাম । (হাঁহি) বেছ, বেছ, ভাল, ভাল, তোৰবোৰেই হে সঁচা, আমাবোৰ মিছা ।

(টোকোৰা আৰু সিদ্ধিবামৰ প্ৰবেশ)

টোকোৰা আৰু সিদ্ধিবাম ! তহঁতৰ ধৰৰ কি ? জপৰা কলৈ গল ?

টোকোৰা । জপৰা আৰু এই সংসাৰত নাই ।

প্রিয়বাম । কেনেকৈ ?

গজপুৰীয়া । কাতি হৈ ।

প্রিয়বাম । চুপ্ বও !

টোকোৰা । যেতিয়া বঙালৰ চিপাহী আমাৰ ফালে আগবাঢ়ি আহিল, আমি পিছলুই গলোঁ । যেতিয়া সিহঁতে বেগেৰে আমাক খেদি আহিল, আমাৰ চৰ্দাৰ হাজৰিকা গজপুৰীয়াই বেগেৰে ভিৰাই ধৰি লব মাৰিলে । আমাৰ চৰ্দাৰ হাজৰিকাক তেনেকৈ লৰু মৰা দেখি আমাৰ মনতো ভয় সোমাল, আমি তেওঁৰ অধানৰ বগুৰা বোৰেও ভিৰাই ধৰি লব মাৰিলোঁক । জপৰা খোৰা দেখি সি আমাৰে সৈতে সমানে লবিব নোৱাৰি পিছপৰিল, আৰু বঙালৰ চিপাহীয়ে তাক অকলশৰীয়াকৈ পাই কাটি থলে ।

গজপুৰীয়া । বৰ লাজৰ কথা যে জপৰাৰ নিচিনা এটা খোৰা মানুহক মোৰ যুজাকবোৰৰ ভিতৰত লোৱা হৈছিল । সেই খোৰাটোক মোৰ বাছকবনিয়া বগুৰাবোৰৰ শাৰীত লোৱাটোৱেই গুৰিতে মোৰ মহা ভুল ।

প্রিয়বাম । (হাঁহি) হেৰ মহাবীৰ গজপুৰীয়া হাজৰিকা ! তোৰ এইখনেই মহলমানৰ চিপাহীৰে তয়াময়া বণ নে ! এই বণতে

তই ফিকজুখাক হকুয়াই বন্দী কৰিছিলি নে ?

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা, ডেকাফুকন বোপা, মোৰ কথা শুনা, তুমি সেই মিছলীয়া পল্লীয়া দুটাৰ কথাখন কৈলৈ শুনিছা নো বাক ? তুমি তোমাৰ গজপুৰীয়াৰ বীৰত্বত সন্দেহ কৰিবলৈ, গজপুৰীয়াক বেছকৈ জানা দেখোন। (নিজৰ আঠু দুটাত লগা ঘা দেখুৱাই) ডাঙৰীয়া বোপা চোৱাঁ মোৰ আঠু দুটাত ফিকজুখাক আৰু চৈয়দ চানাই হিলৈৰ গুৰিৰে মাৰ মৰা চিন এতিয়াও আছে।

সিন্ধিবাম। মোৰ আগতে ইমান ডাঙৰ মিছা কথাষাৰ চলাবলৈ আহিছানে হাজৰিকাকাই ? ডেকাফুকন ডাঙৰীয়া, মই আচল কথাটো কওঁ শুনক,—বঙালে খেদি অহা দেখি আমাৰ হাজৰিকাই ভিৰাই ধৰি লব দিলে,—অবশ্যে তেওঁ পিছে পিছে ময়ো লৰি পলাইছিলোঁ। পৰ্বত যেন গধুৰ সেই মানুহটো আমাৰে সৈতে লৰিব পাৰে নে ! লৰি যাওঁতে তেওঁ হামখুটি খাই পৰিল, পাৰ আঠু দুটাত ঘা লাগিল। তাৰ পিছত তেওঁ আৰু পলাই সাৰিব নোৱাৰা দেখি, দুটা মৰা বগুৰাৰ শৰৰ মাজত লৰালৰিকৈ সোমাই দীঘল দি পৰি মৰাৰ ভাও জুৰিলে। এয়েই আচল কথা। ইস্ মহ যেন দেখা নাছিলো হে।

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা, দেশত আজিকালি বৰ অইনায় অধৰম হবলৈ ধৰিলে। মইনো আৰু কি মাতিম। ধৰমৰ মাত তল পৰিল, অধৰমৰ মাত কাণৰ কণামাকৰি শৰাই

কাণ কলা কৰিলে। দিন দুপৰতে ইহঁতে এনে একোটা মিছা কথা চৰ্জি উলিয়াবলৈ ধৰিলে। (সিন্ধিবাম আৰু টোকোবালৈ চাই) হেৰ তইতৰ মিছা-বেইছা আদি পাপলৈকো ভয় নাইকিয়া হলনে ? ডেকাফুকন বোপা, মোৰ সোণামুৱা বোপা, তুমি ইহঁতৰ কথা চুলি এডালৰ সমানকে পতিওৱা নাই বুলি মই জানিছোঁ।

গজপুৰীয়ানী। (গজপুৰীয়াক) দেখাত ইমান অইনাই অধৰম হল দেখি হে তো মই কৈছোঁ, তুমি আকৌ মৰা, এনে খন দেখাত আৰু থাকিব নেলাগে।

গজপুৰীয়া। কিনো কেপ্কেপাই থাক অ এইজনীয়ে ! তোৰ কথাতে গজপুৰীয়া মৰিব নে কি ! ইমান খন দেশত আৰু মানুহ মৰিবলৈ নাইকিয়া হল হবলা। তই তোৰ গজপুৰীয়াক ইমান সস্তা পাইছ নে কি ? তই মনে মনে থাক, মনে মনে থাক, কেপ্কেপাই নেথাকিবি। তই কথাৰ আও-ভাও একোকে বুজ নেপাৰ। বোলে, লাওপানী আছে যদি মোক এটোপ খাবলৈ দে ভাগবত পিয়াহত অন্তকণ্ঠে শুকাই নিছে।—বোপা ডাঙৰীয়া, মই এই যুজ চিকা বাবে এইবাৰ বৰফুকন ডাঙৰীয়া দেউতাক কৈ মোক বক্চি দিয়াৰ লাগিব ; মাটিবাৰী খাটপাম দিয়াৰ লাগিব ; লগুৱা লিগিৰী বন্দী বেটী বহতীয়া দিয়াৰ লাগিব। মোৰ বোপা ডাঙৰীয়া, তুমি মোৰ হকে ডাঙৰীয়া দেউতাক একাষাৰ কৈ দিলেই হব, তেখেত গুণীৰ গুণ বুজোঁতা লোক, মই জানো।

প্ৰিয়বান । (হাঁহি) বাক কম যা । এতিয়া ঘবলৈ যা ।

[গজপুৰীয়া গজপুৰাৱানীৰ প্ৰস্থান ।

—কববাব ঘটীয়া শিঙবাটো ।

[প্ৰস্থান ।

পঞ্চম দৰ্শন ।

স্থান—গবগাওঁ । বজাৰ বৰচৰা ।

(চক্ৰধ্বজসিংহ, বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই,
আৰু সভাসদসকল)

চক্ৰধ্বজ । ডাঙৰীয়াসকল, মহলমানেৰে নৈতে আমাৰ, বাঁহবাৰী, কাজলীমুখ, ইটাখলি, বৰনদাৰ মুখ, এই চাৰি ঠাইত লগা চাৰিখন যুজত আমি জিকাৰ খবৰ পাই মোৰ মনত যি আহলাদ হৈছে, তাক মই প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰোঁ । কিন্তু ইয়াৰ পিছতে বোলে গুৱাহাটীত এখন ডাঙৰ, যুজ হবৰ কথা আছিল ; তাৰ একো খবৰ আজিলৈকে নাপালোঁ । তাৰ নিমিত্তে মই বৰ চিন্তিত হৈ আছোঁ । যুদ্ধৰ ঠাইবপৰা দিনো মানুহে বাতৰি আনিবৰ নিমিত্তে সকলো বন্ধবস্তু ইমানকৈ ঠিক থকা সত্ত্বেও, আজি পাঁচ দিন দেখোন একো বাতৰ নাই ।

বুঢ়াগোহাঁই । হয় মৰ্গদেও ; মইও বৰ চিন্তাত আছোঁ ।

বৰগোহাঁই । বোধকৰোঁ, দুৰ্ঘোৰ বণ লাগিছে, তাৰ ফলাফল একো নিৰ্দ্ধাৰিত হোৱা নাই দেখি বাতৰি অহা নাই ।

চক্ৰধ্বজ । ফলাফল যেইকৈ নহওক, দিনৰ বাতৰি দিনে অহাটো ভো উচিত । ডাঙৰীয়া, এতিয়াই আকৌ নকৈ ঘোৰ-চোৱাবৰ ডাকৰ বন্ধবস্তু কৰক । আৰু এই কেদিনৰ খবৰৰ

ত্ৰটি হোৱা বাবে বৰং দোষীৰ দণ্ড হ'ব লাগে ।

বুঢ়াগোহাঁই । ইয়ালৈ অহাৰ আগেয়ে সেইবোৰ বন্ধবস্ত কৰা হৈছে সৰ্গদেও । একুৰী কাঠীকৰ ঘোৰচোৱাৰ নকৈ আজি পুৱাই আকৌ পঠিয়াইছে ।

বৰপাত্ৰগোহাঁই । সৰ্গদেও, মোৰো অনুমান হৈছে, তুমুল সংগ্ৰাম সজ্জ্বলিত হৈছে, সেইদেখি বৰফুকনে কোনো সংবাদ পঠিহাবলৈ আহি পোৱা নাই । নিশ্চয় চৈয়দ চানা আৰু ফকজৰ পৰিচালনাত মহলমান সৈন্যই প্ৰাণ টাকি যুদ্ধ কৰিছে । কিন্তু সৰ্গদেও, আমাৰ সৈন্যও মহলমান সৈন্যতকৈ কোনো গুণে নীহ নহয়, বৰং অনেক বিষয়ত শ্ৰেষ্ঠ বুলি মোৰ বিশ্বাস । আমাৰ আহোম সৈন্যৰ কথাই নকওঁ, সিহঁত লেখত তাকৰ হলেও মহা যুজাক ; আমাৰ বায়ুণ, কলিতা, কোচ, কেওট আদি জাতৰ বগুৱা একোটাও মহাবীৰ নিচনা সৰ্গদেও, মহা সুন্দৰকৈ জানো তাৰ উপৰি লাচিত বৰফুকন অকলৈ এক লক্ষ । এই মহাবীৰ বল বীৰ্য্যত সন্দেহ কৰিবলৈ একো নাই । আমাৰ লাচিত মহাবীৰ অৰ্জুন । লাচিতে অকলৈ মহলমানৰ ওঠৰ অকৌ-হিনীক সংহাৰ কৰিব পাৰে বুলি মোৰ বিশ্বাস ।

চক্ৰধ্বজ । আপোনাৰ বাক্যই সফল হওক, ডাঙৰীয়া । কেনেকৈ মহলমানৰ হাতত অসমীয়াৰ পৰাজয় ঘটিব লাগিলে আৰু লাজ থবলৈ ঠাই নাইকিয়া হ'ব । অৱশ্যে মোৰ দৃঢ়বিশ্বাস আমি জিকিম ।

(ছুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

ছুৱৰী । (আঠ লৈ) সৰ্গদেও, যুজৰ ঠাইৰপৰা লাচিত বৰফুকনৰ কটকী ছুৱাবত ।

চক্ৰধ্বজ । (ব্যস্তভাৱে) সোনকালে মোৰ আগলৈ আন, সোনকালে আন ।

[ছুৱৰীৰ প্ৰস্থান]

(কটকীৰ প্ৰবেশ)

কটকী । (আঠলৈ) সৰ্গদেও, লাচিত বৰফুকনে সৰ্গদেৱলৈ জনাইছে ; যে গুৱাহাটীত মহলমানেৰে সৈতে আমাৰ যি বৰ বণ লাগিছিল, সেই বণত আমাৰ জয় ।

(বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই আদি সভাসদসকলে

আনন্দ কৰি ভিনিবাৰ উচ্চৰ কৰি)

জয় সৰ্গদেও চক্ৰধ্বজসিংহৰ জয় !!!

চক্ৰধ্বজ । তাৰ পিছত ? তাৰ পিছত ?

কটকী । তাৰ পিছত সৰ্গদেও, লাচিত বৰফুকনে মহলমানৰ ফকজৰ্থা আৰু চৈয়দ চানাক বহুত মহলমানৰ সৈতে ধৰি বন্দী কৰিলে ।

চক্ৰধ্বজ । তাৰ পিছত ?

কটকৌ। ফিকজুৰ্থা আৰু চৈয়দ চানাক বৰফুকনে বন্দী কৰি গবগাৱলৈ সৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ পঠিয়াই দিছে, দুই চাৰি দিনতে তেওঁলোক এইখিনি পাবহি সৰ্গদেও।

চক্ৰধ্বজ। সুন্দৰ কাৰ্য্য হৈছে, আৰু ? আৰু ?

কটকৌ। মহলমানৰ বিস্তৰ সেনা বগত পৰিল সৰ্গদেও। বন্দী কৰা বহুত মহলমানক বৰফুকনে গুৱাহাটীতে কটালে, বাকী অলপ-অচৰপ হে পলাই সাৰিল। মহলমানৰ অনেক অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ আৰু নানা বকমৰ যুজৰ দ্ৰব্য বস্তু খাব-বাকদ, বৰতোপ হিলৈ আদিও আমাৰ হাতত পৰিল সৰ্গদেও।

(বৰগোহাঁই, বুঢ়াগোহাঁইক- প্ৰমুখ্য কৰি সভাসদসকলে আকৌ তিনিবাৰ উচ্চৰ কৰে)

—জয় চক্ৰধ্বজ সিংহৰ জয় !!!

চক্ৰধ্বজ। দৈশ্বৰ্য্য মোৰ মনস্কামনা সিদ্ধি কৰিলে। ডাঙৰীয়া সকল, আমাৰ এই জয়ৰ বাবে এই মাহৰ ভিতৰতে বিখোৱন মহোৎসৱ কৰিবলৈ যুগুত কৰি, দেওধাই, মোহন, বাইলুং সকলক আজ্ঞা দিয়া হওক। পোতাশালৰ পৰা এহেজাৰ বন্দীক মুকলি কৰি দিয়া হওক। লাচিত বৰফুকনক যথাযোগ্য মান সৎকাৰেৰে সৈতে গবগাৱলৈ আদৰি অনা হওক। তেওঁৰ লৰা তিকতালৈ মোৰ ভঁৰালৰপৰা ধন বস্তুৰ বটাৰ সস্তাৰ পঠিওৱা হওক। আন আন যি যি লোক এই যুজলৈ গৈছিল, সকলোকে বটা দি সন্তুষ্ট

কৰা হওক। মহলমানৰপৰা পোৱা ধনবোৰ আমাৰ সেনাবোৰৰ ভিতৰত বাঁটি দিয়া হওক। গুৱাহাটীৰফালে পাণ্ডু আৰু শৰাই ঘাটৰ কোঠ দুটা আৰু দুৰ্জ্জয় কৰি, আমি জয় কৰা অঞ্চল সুশাসন শৃঙ্খলালৈ আনিবৰ সোনকালে দিহা কৰিব লাগে, বুৰ্লি বৰফুকনলৈ লেখা হওক। গুৱাহাটীত বৰফুকনে মোৰ প্ৰতিনিধি হৈ থাকি সেই অঞ্চলত শাসন আৰু সুবন্ধবস্তুৰ দিহা কৰক। জয় কৰা অঞ্চলৰ মাটিৰ আৰু মানুহৰ পিয়ল কৰিবৰ দিয়া কৰা হওক। মুঠতে আমাৰ হাতলৈ অহা দেশখন যাতে আকৌ মহলমানৰ হাতত নপৰে তাৰ ভাল বন্ধৱস্ত কৰা হওক।

বুঢ়াগোহাঁই। সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞামতে সকলো কৰিবলৈ যত্ন কৰা হব।

বৰগোহাঁই। এতিয়াই প্ৰথম কাৰ্য্য হৈছে দেৱতাৰ আগত পূজা দিয়াটো।

বৰপাত্ৰগোহাঁই। হয় ডাঙৰীয়া।

চক্ৰধ্বজ। নিশ্চয়, সেইটো আগে। এতিয়াই ঢোল পিটি বাইজক শুনাই দিয়া হওক, আমাৰ এই মহা যুদ্ধত জয় হোৱা বাবে, সকলোৱে যেন আনন্দ উৎসৱ কৰে, গায়ন বায়ন খোল যুদং গায় আৰু বজায়। আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল।

[প্ৰস্থান।]

আঁৰ-কাপোৰ।

তৃতীয় অঙ্ক

প্রথম দর্শন ।

স্থান—গৰগাও । লাচিত বৰফুকনৰ ঘৰ ।

কাল—আবেলি ।

(চেনেহী আৰু কপহী)

চেনেহী । আইতা চোৱাচোন কপহীয়ে মোৰ “লীলামালা”
পুথিখন নি কববাত লুকাই থৈছে গৈ, খুঁজিলে নিদিয়ে ।

কপহী । মই কিয় লুকাই থবলৈ যাম ? তেওঁ নিজেই
কববাত থৈ পাহৰিছে, পাহৰি মোৰ নামে লগাইছে ।—মিছলীয়া
জনী কববাব !

চেনেহী । নিশ্চয় তয়েই লুকাই থৈছ । হিংসাকুৰীয়াজনী
কববাব !

কপহী । তুমি হে হিংসাকুৰীয়া, মই নহওঁ ।

(কপহীয়ে গায়)—

চেনেহী চেনেহী তেলৰ চুপি ।

শদিয়া ধোৱা মৰে জুপি ॥

শদিয়া আহিল বাট বুলি ।

চেনেহীয়ে তুলিলে পকা চুলি ॥

(চেনেহীয়ে কপহীৰ পিঠিত থপা এটা মাৰে, আৰু কপহীয়ে কান্দে)

(বৰফুকননীৰ প্ৰবেশ)

ফুকননী । হেৰ চেনেহী, হেৰ কপহী, তহঁতক আৰু মই
বলে নোৱাৰিলোঁ । আকৌ কিলাকিলি কৰিছহি ? তহঁতৰ লাজ
নাই ? এই ঢোদাঙা ছোৱালী দুজনীয়ে মোক বলিয়া কৰিলে ।
এজনীৰ বয়স ষোল হবলৈ গল, এজনীৰ চৌধ হল, আজিৰ বাদে
কাইলৈ শাহুৰী খাটিবলৈ যাব লাগিব, তথাপি দুইজনীৰ লৰালি
নগল ।

চেনেহী । তাই নো মোক তেলৰ চুপি বুলি সেইবোৰ নাম
গাব কিয় ?

কপহী । তেওঁ নো মোক মাৰিব কিয় ?

চেনেহী । গোৱাৰ পিছত হে মাৰিছোঁ ।

কপহী । তেওঁ নো মোক হিংসাকুৰীয়া বুলিব কিয় ?

চেনেহী । তাই নো মোক মিছলীয়া বুলিব কিয় ? বেছ
কৰিলোঁ মাৰিলোঁ । মোক মিছলীয়া বুলিলে আকৌ মাৰিম ।

(চেনেহীয়ে কপহীক আকৌ মাৰিবলৈ খেদি যায় । মাকে দুইবো
মাজত সোমাই দুইকো জাতবাই দিয়ে । চেনেহীয়ে চকুলো টোকে ।

দুৰত গায়ন বায়ন আৰু ঢোলৰ মাত)

ফুকননী । ব চোন ব, তহঁতে গোলমাল নকৰিবি । সেইয়া

কিহব কোঢ়াল শুনচোন ? গায়ন বায়ন গাইছে কিয় ? ঢোল, খোল, মৃদং বাজিছে শুনচোন ।

(শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ প্ৰবেশ)

(চেনেহী ৰূপহী দুয়ো লৰালৰিকে নিজৰ চকু মছি পলায় ।)

শ, খো, গোহাঁই । আইদেউতা, আপোনাক বৰ সুখবৰ এটা দিওঁ,—বৰফুকন দেউতা যুজত জিকিল !

ফুকননী । সঁচানে ? ঈশ্বৰ কি অনুগ্ৰহ ।

(গোহাঁইঘৰৰ কালে আঠুকাটি সেৱা কৰে)

(উঠি) অ সেইদেখিহে সেয়া ঢোলখোল বজাইছে হবলা ?

শ, খো, গো । এৰা সেইদেখিহে নগৰত বাতৰিও বজাইছে ; আনন্দ উৎসৱ কৰিবলৈ হুকুম দিছে ।

ফুকননী । কোৱাঁচোন কোৱাঁ, যুজৰ আক কি কি খবৰ আহিছে, ভালকৈ কোৱাঁ ?

শ, খো, গো । বৰফুকন দেউতাই মহলমানক পাঁচখন যুজত হৰুৱাই, সিহঁতৰ দুই সেনাপতিক ধৰি বন্দী কৰি ইয়ালেই পঠিয়াই দিছে । মহলমানৰ চিপাহী আক হিলৈ আদি অনেক যুজৰ সজুলি ধন বস্তু আমাৰ হাতত পৰিছে ।

ফুকননী । হেৰ আইদেওঁহঁত শুনিহি, তহঁতৰ দেউতাৰ যুজত জিকিল ।

(চেনেহী ৰূপহীৰ লৰি প্ৰবেশ)

চেনেহী । (শ, খো, গোহাঁইক) এই সুখবৰ আপুনি আনিলে নে ?

শ, খো, গো । এৰা ময়ে তোমালোকক দিবলৈ আনিলো । মোক কি দিবা কোৱাঁ ?

চেনেহী । কি দিম কওক ?

শ, খো, গো । মোৰ ওচৰত দুয়ো বহি কথাবাত্তা পাতি মোক বং দিয়া ।

ৰূপহী । আপুনি এই ভাল খবৰৰ বাবে আমাক কি দিব কওক ? বং আপোনাবো হৈছে নহয় ।

শ, খো, গো । হৈছে, কি লাগে কোৱাঁ ?

ৰূপহী । মোক একো দিব নেলাগে । মাথোন বাইদেওক তেলৰ চুপি এটা দিয়ক ।

চেনেহী । আইতা চোৱাঁ, ৰূপহীয়ে আকো মোৰে সৈতে লাগিছে ।

ৰূপহী । খালি চুপিটো দিবলৈ মই নাই কোৱা, তাত চেনেহ ভৰাই এচুপি কৰি দিবলৈ হে কৈছোঁ ।

শ, খো, গো । (হাঁহি,—চেনেহীক) সেইজনী অহৌবলিয়া ছোৱালী, তাইৰ কথাত কোনে লাগে ?

চেনেহী । ককাইদেউৰ খবৰ কি ?

শ, খো, গো,। প্ৰিয় বোপাৰ খবৰো নিশ্চয় ভাল।

(লিগিৰী এজনীৰ প্ৰবেশ)

লিগিৰী। আইচুদেউতা, গুৱাহাটীৰ পৰা মানুহ এটা আহিছে
এখন চিঠি লৈ।

বৰফুকননী। (ব্যস্তভাৱে) কতা? মানুহটোক মাত
চিঠিখন লৈ আহক।

(কপহীয়ে লবি গৈ মানুহটোৰ হাতৰপৰা চিঠিখন লৈ আহে। কপহীয়ে
চিঠিখন মেলে। মাকে কপহীৰ হাতৰ পৰা চিঠিখন কাটি নি
শদিয়াখোৱা গোহাঁইক পঢ়িবলৈ দিয়ে। শদিয়া-
খোৱা গোহাঁয়ে চিঠি পঢ়ে।)

গুৱাহাটী। শক ১৬৮৯। ১৩ ফাগুন।

“ কল্যাণীয়াসু,

আজি তোমাক আনন্দৰ খবৰ দিওঁ। তুমি শুনি সন্তোষ
পাবা, যে মহলমানেৰে সৈতে লগা যুজ আমি জিকিলো। যুজত
আমাৰ ফালৰ ভালেমান বগুৱা পৰিল যদিও, মহলমানৰ ফালৰ
তাৎকৈ দহগুণ মান সবহ পৰিল। মহলমানৰ অনেক বৰ হিলৈ,
কামায়ন আদি যুজৰ সজুলি আমাৰ হাতলৈ আহিল। মহলমানৰ
দুজন ঘাই সেনাপতি ফিকজখাঁ আৰু চৈয়দ চানা আমাৰ হাতত

বন্দী হৈছে। ফিকজখাঁক যুজত কোনে বন্দী কৰিলে জানা
নে? তুমি শুনি নথৈ আনন্দ পাবা যে তোমাৰ বৰ পোৱী
প্ৰিয়বামে। প্ৰিয়বামে এই যুজত যেনে সাহ আৰু বীৰত্ব
দেখুৱালে, সি মোৰ সমাজিকৰো অগোচৰ। তাৰ বিষয়ে মোৰ
মনৰ আগৰ সকলো আশঙ্কা গুচিল। সি তোমাৰ মান ৰাখিলে,
মোৰো গোৱৰ বাঢ়িলে।

“বৰ লৰালৰি। আজিলৈ ইমানকে লেখিলে।। মোৰ আৰু
প্ৰিয়বামৰ গা ভালে আছে। আশা কৰোঁ ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহত
তোমালোক কুশলে আছাইক। চেনেহী আৰু কপহীক মোৰ
আশীৰ্ববাদ দিবাঁ, তুমিও লবাঁ।

তোমাৰ

শ্ৰীনাচিত বৰফুকন।”

ফুকননী। (গিৰিয়েকৰ চিঠিখন শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ
হাতৰ পৰা আনি নিজৰ মূৰত লৈ সেৱা কৰি) ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহতে
সকলো হৈছে। (শদিয়াখোৱা গোহাঁইক) বোপা, মই আমাৰ
সত্ৰৰ গোহাঁইঘৰলৈ আগ কৰি থোৱা সোণৰ ফুল কেইপাহ, তুমি
আজিয়েই সোণাৰিৰ ঘৰৰ পৰা আনি দিয়ঁ; কাইলৈ যেন
মই সত্ৰলৈ পঠিয়াই দিব পাৰোঁ। আমাৰ ঘৰৰ লগুৱা-লিগিৰা-
বোৰলৈ এসোপা কাপোৰ কিনি আনি দিয়ঁ, সিহঁতক গাইপতি
একোজোৰকৈ মই কাপোৰ দিম। নগৰৰ দুখীয়া মগনোয়াবোৰক

মতাই অনাই সিহঁতক গাইপতি চাউল আৰু কড়ি দিয়াবৰ দিহা
কৰি দিয়া । একুড়ি বামুণক চাউল সিধা দিম । ভাবো দিহা
কৰোৱা ।

শ, খো, গো । ভাল আইদেউতা, মই এইবোৰ দিহা
আজিয়েই কৰিম ।

(চোলাৰ মোনাৰপৰা জোন-বিবিৰে সুন্দৰ মণি এখাৰ চেনেহীৰ
ডিঙিত পিন্ধাই দিয়ে ।)

দেউতাই যুজ জিকা বাবে তোমাক এই বঁটা ।

(চেনেহীয়ে অলপ লাজৰ ভাৱ দেখুৱায় । কপহীয়ে অনন্তৰ ভাৱে চায়)
হোৱা কপহী আইদেও, তোমালৈকো এইজোৰ ঠুৱীয়া আনিটো
পিন্ধিবা ।

কপহী । এতিয়া আপোনাৰ হাততে ঠুবিয়াজোৰ থাকে,
মোৰ কাণৰ বিন্ধা ডাঙৰ হলে পিন্ধিম ।

ফুকননী । ল, ল, মানুহে আদৰকৈ বস্তু দিলে লৈ শলাগ
লব পায় ।

কপহী । “আদৰকৈ” দিছে—লম । কিন্তু কাণৰ বিন্ধা কেঁক
সোমাব পৰা হবলৈকো বাট নেচাম নে ?

ফুকননী । সোমাব ল । নোসোমায় যদি আজি কুহিলা
সুমাই ধৰি, তেনেহলেই কাইলৈ পিন্ধিব পাৰিব ।

(কপহীয়ে হাত পাতি কেঁকজোৰ লৈ মাকৰ হাতত দিয়ে । শদিয়া
খোৱা গোহাঁই যাবলৈ উঠে)

কপহী । (শদিয়া খোৱাক) আপুনি যাবলৈ উঠিছে । কিন্তু
বাইদেওক তেলৰ চুপিটো দিবলৈ পাহৰিলে ।

শ, খো, গো । যা এই জনী আদ বলিয়াজনী ।

[প্রস্থান ।

চেনেহী । কপহী, তোৰ ভাৰী অন্তায় যে মানুহৰ আগত
এইদৰে অসভ্য ব্যৱহাৰ কৰ ।

(কপহীয়ে গাই লৰি পলায় ।)

চেনেহী চেনেহী তেলৰ চুপি ।

শদিয়া খোৱা মৰে জুপি ॥

[লৰি প্রস্থান ।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—দিল্লী দেৱানী-আম—আউবেংজীব পাটচাৰ দৰবাৰ ।

কাল—আবেলি ।

(ময়ূৰ-সিংহাসনত আউবেংজীব, জয়সিংহ, ৰামসিংহ,
উজীৰ, ওমবাহসকল)

আউবেংজীব । বৰ দুঃসংবাদ মহাৰাজ ! আসামৰ ৰজাই
যুদ্ধত আমাৰ সেনাক পৰাস্ত কৰি ফিক্ৰজখাঁ আৰু চৈয়দ চানাক
বন্দী কৰি ইত্যাদি কৰিলে । ইয়াকে বোলে সাতখন সাগৰ সাতুৰি
পাৰ হৈ শেহত গৰখোজৰ পানীত বুৰি মৰা ।

জয়সিংহ । জাহাপনা, তেনেকুৱাই তো হৈছে ।

আউবেংজীব । এই অপমানৰ প্ৰতিশোধ তুবন্তে লবই লাগিব ।

উজীৰ । (মূৰ দুপিয়াই) খোদাবন্দ !

জয়সিংহ । সিংহ শুই থাকোতে, টিপচীয়ে খাপ মাৰি সিংহৰ
দাঁতত লাগি থকা মঙহ লৈ যোৱাৰ নিচিনা হৈছে জাহাপনা ।

আউবেংজীব ! হিন্দুস্থানৰ এই পূবচুকটোৰ ফালে আমাৰ অত
দিন ভালকৈ মন নিদিয়াৰ ফল ।

উজীৰ । (মূৰ দুপিয়াই) খোদাবন্দ !

আউবেংজীব । মহাৰাজ, এইবাৰ অকল গুৱাহাটী পুনৰ
উদ্ধাৰেই নহয়, বিল্কুল আসাম দখল ।

উজীৰ । (মূৰ দুপিয়াই) খোদাবন্দ !

জয়সিংহ । জাহাপনা, এই বুদ্ধক আদেশ দিয়ক । অম্বৰ
ৰজা বুঢ়া হলেও তেওঁৰ গাৰ এতিয়াও তেজ চেচা হোৱা নাই ।

আউবেংজীব । সেইটো মই জানো মহাৰাজ । কিন্তু মহা-
ৰাজৰ যোগ্য পুত্ৰ ৰামসিংহ থাকোতে সেই কাৰ্যালৈ মহাৰাজৰ
যাবৰ আৱশ্যক কি ? মহাৰাজৰ পুত্ৰ ৰামসিংহৰ বীৰত্ব আৰু
বিশ্বস্ততাত মোৰ সন্দেহ নাই ।

উজীৰ । (মূৰ দুপিয়াই) খোদাবন্দ !

জয়সিংহ । জাহাপনা, ৰামসিংহও মোৰে নিচিনা জাহা-
পনাৰ তাবেদাৰ !

ৰামসিংহ । (মূৰ দুপিয়াই) জাহাপনা !

আউবেংজীব । ৰামসিংহ, তুমি অম্বৰাধিপতি মোৰ বিশ্বাসী
বন্ধু মহাৰাজ জয়সিংহৰ যোগ্য সন্তান । মহাবীৰ মানসিংহৰ নাতি ।
তোমাৰ বীৰত্ব আৰু বিশ্বস্ততা মোৰ অবিদিত নাই । তোমাক মই
আজি এই যুদ্ধৰ নিমিত্তে সেনাপতি পদত বৰণ কৰিলো । যথেষ্ট
সৈন্য আৰু অস্ত্ৰশস্ত্ৰাদি লৈ তুমি অনতিবিলম্বে যুদ্ধযাত্ৰা কৰা ।

১৮০০০ অশ্বাৰোহী, ৩০০০০ পদাতি, আৰু কামান, তোপ, বন্দুক,
বাকদ আদি পূৰা সৰঞ্জাম তোমাৰ লগত নিয়া । ১৫০০০।২০০০০ যি
পোৱা ধনুকধাৰী তুমি কোচবিহাৰপৰা লবা । বঙ্গদেশৰ নবাবেও
যিমান চিপাহী দিব পাৰে, তোমাৰ লগত নিবা । যোদ্ধা নচৰংখাঁ,
কিৰাতসিংহবৰ্দ্ধিয়া, বইৰামদেও, বয়ুনাথসিংহ তোমাৰ লগত

যাওক। গুৱাহাটীৰ পুৰণা থানাদাৰ বচিতখাঁও তোমাৰ লগত
যাওক; আসাম মুলুকৰ হাল-চাল বচিতে ভালকৈ জানে (উজীৰলৈ
চাই) উজীৰ মোৰ যিটো এটাইতকৈ পিয়াবৰ যুজৰ ঘোৰা আছে
সেইটো সোণ-খটোৱা জিনেবে সৈতে বামসিংহ সেনাপতিক দিয়া।
সোণ-খটোৱা তবোৱাল এখন ৰাজভালৰপৰা অনোৱাঁ, মই
নিজহাতে বামসিংহক সেই তবোৱাল খিলাত দিওঁ।

উজীৰ। যি আদেশ খোদাবন্দ।

জয়সিংহ। জাহাপনাৰ দয়া।

বামসিংহ। (উঠি কুৰ্ণিচ কৰি) জাহাপনাৰ আমাৰ প্ৰতি
পৰম দয়া। জাহাপনাৰ আদেশ বান্দাই পালন কৰিবলৈ এই
প্ৰাণ থাকোতে ক্ৰণী নকৰে।

আউৰেংজীৰ। আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল।

[প্ৰস্থান।

তৃতীয় দৰ্শন।

স্থান—গৰগাওঁ। বজাৰ বৰচৰা।

কাল— আবেলি।

(চক্ৰধ্বজ সিংহ, বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই,
আৰু আন আন সভাসদসকল।)

বৰগোহাঁই। সৰ্গদেও, মই দেখোন আগেয়েই কৈছিলোঁ।
যে দিল্লীৰ পাটচাক জোকাই লোৱাটো সুবিধাৰ কথা নহ'ব।
এতিয়া যি পয়োভৰেৰে পাটচাৰ সৈন্য-সামন্ত আকৌ আমাৰ
দেশৰ ফালে আহিছে, এইবাৰ আমি বন্ধা পৰিলেহে পৰা।

বৰপাত্ৰগোহাঁই। হয় সৰ্গদেও!

বৰগোহাঁই। পাটচাৰ সাগৰ সঙ্ক্ৰাশ সেনাৰ সমুখ হবলৈ
আমাৰ দেশত ইমান বগুৱা কত? আৰু খৰচ কৰিবলৈ আমাৰ
ইমান ধনেই বা কত সৰ্গদেও?

চক্ৰধ্বজ। বৰগোহাঁই ডাঙৰীয়া! আপুনি যে কৈছে আমি
পাটচাক জোকাই লোৱা বুলি, সেইটো আপোনাৰ ভুল। আমি
জোকাই লোৱা নাই, পাটচাই হে আমাক জোকাই লৈছে।
আমি আমাৰ দেশ বন্ধাৰ নিমিত্তে হে, নিজৰ প্ৰাণ, মান ধন,
সম্পত্তি ল'ৰা তিকতা বন্ধাৰ নিমিত্তে হে যুদ্ধ কৰিছোঁ আৰু
কৰিমো। সেই কাৰ্য্যত মৰিলেও মৰাটো গোবৰ আৰু সুখৰ

মৃত্যু ; জীলেও গোবর আক সুখৰ জীৱন । দিল্লীৰ পাটচাৰ গোলাম হৈ আসামৰ বজাই বাজত কৰি থাকিবলৈ আকাঙ্ক্ষা নকৰে ; ডাঙৰীয়াসকল ! এইটো মোৰ খাতাং কথা জানিব । এতিয়া আপোনাসকলৰ কৰ্ত্তব্য, — আপোনাসকল সকলোৱে মিলি কান্ধ পতাটো ; বেয়া হল ভাল হল বিচাৰ কৰি কালক্ষেপ কৰাটো নহয় । আপোনাসকলে এতিয়া বিলম্ব নকৰি মছল-মানেৰে সৈতে যুজ কৰিবলৈ সাজু হৈ ওলাওক । মোৰ আদেশ, আপোনাসকল সকলো ফুকন বকৰাই নিজ নিজ খেলৰ কাঁৰী বগুৱাবিলাকেৰে সৈতে অনতিবিলম্বে গুৱাহাটীলৈ গৈ, বৰ সেনাপতি লাচিত বৰফুকনৰ আজ্ঞানুবৰ্ত্তী হওক । মোৰ এই আদেশ সকলোকে শুনাই দিয়া হওক । আক বৰফুকনলৈ লেখি দিয়া হওক যে বাৰিষা নপৰে মানে যাতে পাটচাৰ সেনাবে সৈতে আমাৰ বণ নলগাকৈ বাখিব পাৰে, তাৰ বুধি কৰক ; কাৰণ বাৰিষা পৰিলেই আমাৰ সুবিধা ।

বুঢ়াগোহাঁই । সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞামতেই সকলো কাৰ্য্য হব ।

চক্ৰধ্বজ । আমাৰ উজনি দেশত ২০ বছৰ বয়সৰপৰা ৪০ বছৰ বয়সলৈকে যতবোৰ মতা মানুহ আছে, (বামুণ আক মহন্তৰ বাহিৰে) সকলোবোৰে লেখ লৈ কাকত কৰা হওক । সেই বোৰৰ ভিতৰৰ সুস্থ আক বলী চাই চাই মানুহ বাছিবলৈ সেই বোৰক হিলৈ, কাঁৰ, বাঠি, দা ইত্যাদিৰে ভালকৈ যুজ কৰিবলৈ শিকোৱা হওক । যদি যুজ দীৰ্ঘকাল স্থায়ী হয়, আমি বেন

ইফালৰপৰা তালৈ জাকে জাকে বগুৱা পঠিয়াই থাকিব পাৰোঁ । তাৰ উপৰি আমাৰ এই ফালৰ ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিবলৈকো, আক সিফালে যোৱা বগুৱাৰ ঠাই পূৰাবলৈকো বগুৱা লাগি থাকিব । সম্প্ৰতি কাঁইলৈ আমাৰ গৰগাৱঁতে মানুহৰ লেখ কৰিবলৈ ধৰি কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰা হওক । মোৰ বাহবতে বাৰকুৰি লিগিৰা আছে ; ইমানবোৰ লিগিৰাৰ বিশেষ কোনো কাম নাই, ইহঁতৰে এদল হিলৈদাৰী বগুৱা প্ৰস্তুত কৰিব লাগে । খেলে খেলে কমাৰক টানিছকুম শুনাই দিয়া হওক, যে সম্প্ৰতি সিহঁতে হিলৈ, কামায়ণ, বৰতোপ আদি যুজৰ অস্ত্ৰ গঢ়াৰ বাহিৰে যেন আন একো কাম নকৰে । কাঁৰীবোৰৰ লৰা তিকতাবোৰেও যেন দিনে বাতিয়ে ধেনু কাঁৰ চোঁচে । মূঠতে যুজৰ সজুলি আক যুজাক প্ৰস্তুত কৰাৰ বাহিৰে এতিয়া আমাৰ আন একো কাম নাই ।

বুঢ়াগোহাঁই । যি, আদেশ সৰ্গদেৱ ।

চক্ৰধ্বজ । আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল ।

[প্ৰস্থান ।

চতুর্থ দৰ্শন ।

স্থান—গুৱাহাটী । লাচিত বৰফুকনৰ চৰা ।

কাল—পুৱাবেলা ।

(বৰফুকন অকলৈ চৰাতে বহি কিবা ভাবি আছে । দুটা কোটোৱালে গজপুৰীয়াৰীক ধৰি আনে ।)

বৰফুকন । কোটোৱালহঁত, এইজনী কাক ধৰি আনিছ ?

১ম কোটোৱাল । দেউতা, এই জনী উজনি গৰগাৱঁৰ মানুহ হেনো ; যুৱৰ সময়ত তাইৰ গিৰিয়েকেৰে সৈতে তাই হেনো এই ফাললৈ আহিছে । তাইৰ গিৰিয়েক হেনো এহেজাৰ বগুৱাৰ ওপৰত হাজৰিকা । তাইৰ কথা সঁচা বুলি আমাৰ মনে নধৰে । এইৰ ঘৰত ভালেমান “চোৰাই মাল” ওলাইছে দেউতা ।—চিপাহীৰ চোলা, পাগুৰী, টুপি, কমৰ-বন্ধ, কটিসূত্ৰ কপৰ আৰু পিতলৰ টেমা, সোণৰ আঙঠি, পচিমীয়া মতা মানুহে পিন্ধা কাণৰ কঁৰীয়া, পাটচাৰ নামৰ মোহৰ মৰা কপ, ইত্যাদি । এইবোৰ বস্তু তাই কৰপৰা পালে বুলি শুধিলে, তাই কিবা বেবেৰিবাং কথা কয়, আমি একো বুজিব নোৱাৰোঁ । দেখাতেই তাই এইবোৰ যুৱৰ চিপাহীৰ চুৰ কৰা বস্তু ।

গজপুৰীয়াৰী । (কোটোৱালক) কোনটো চিপাহীৰ বস্তু হেৰ কোনটো চিপাহীৰ বস্তু ?

২য় কোটোৱাল । যুৱত মৰা চিপাহীৰ বস্তু ।

গজপুৰীয়াৰী । মৰা চিপাহীৰ বস্তু যদি মৰা চিপাহীৰ বস্তু ; তই ভীয়া চিপাহী, তোৰতো নহয় । দেউতাৰ আগত গোচৰ দিব লাগে যদি যাৰ বস্তু সি আহি গোচৰ দিয়কহি, তই দিবৰ কোন ? (বৰফুকনলৈ চাই আঠকাঢ়ি হাতজুৰি) ডাঙৰীয়া দেউতা, ধৰ্ম্মৰ বজা, পৃথিৱীৰ গৰাকী ! মই বৰ মানুহৰ পৰিবাৰ ডাঙৰ লোকৰ ঘৈণী ; পৰদেশত মোৰ মৰ-ভেশ হৈছে দেউতা ! নহলে মোক এইদৰে ইহঁতে ধৰি আনি লঘু কৰে ! দেউতা পৃথিৱীৰ গৰাকী, অনাথৰ নাথ, বজা-পাটচা ! দেউতাই এই দুখনী অনাথিনীৰ এই গোচৰৰ বিচাৰ নকৰিলে আৰু কোনে কৰিব দেউতা ?

বৰফুকন । হেৰ তোৰ গিৰিয়েকৰ নাম কি ?

গজপুৰীয়াৰী । দেউতা, তেওঁকে গজপুৰীয়া সেনাপতি শৰীকয়া বোলে । উজনিৰ গজপুৰীয়াক বজাবপৰা প্ৰজালৈকে নজনা মানুহ নাই, দেউতা জঁপৰ ! তেনেজনৰ তিকতাৰ পৰ-দেশত কেলেছৱা কোটোৱালৰ হাতত এই দশা ! যিজন লোকৰ, বকুৱা ফুকন ডা-ডাঙৰীয়াৰে সদায় লেনদেন, কাৰাবাৰ, মিলজোল, সেইজনৰ ঘৈণীয়েকক ইহঁতে এনেকৈ এই বঙালৰ দেশত পাই লঘু কৰিছে দেউতা ! (চকুলো টুকি কান্দে) ।

বৰফুকন । তই সেই হাতী যেন শকত মানুহটো গজপুৰীয়াৰ ঘৈণীয়েক নে ?

গজপুৰীয়ানী । হয় দেউতা, বেটী তেখেতৰে পৰিবার ।

(গজপুৰীয়াৰ প্ৰবেশ)

গজপুৰীয়া । (আঠুলৈ) দেউতা ঈশ্বৰ ! গজপুৰীয়া হাজৰিকাৰ, বিদেশত এই অপমান ! মই ঘৰত নথকাত ইহঁতে মোৰ ঘৰত অনধিকাৰ প্ৰবেশ কৰি মোৰ তিক্ততাজনীক চোৰ বুলি ধৰি আনিছে । দেউতা ঈশ্বৰ ! মই ইহঁতৰ ওপৰত হৰ্মতৰ দাবি কৰি দেউতাৰ আগত গোচৰ কৰিছোঁ । দোহাই ধৰ্ম্মাৱতাৰ । দেউতাই বিচাৰ কৰক । দেউতাৰ অনুগ্ৰহতে আমুকাই এহেজাৰ কাঁৰীৰ ওপৰত হাজৰিকা হৈ সেনাপতিগিৰি কৰি সিদিনা যুজত হেজাৰে হেজাৰে বঙালক কচু কটাদি কাটিলো, বঙালৰ সেনাপতি ফিকজৰ্খাৰ সমুখ হৈ তয়াময়া বণ কৰি তাক গৰুৰ পদাৰ্থে বান্ধি খুন্দি তহিলং কৰিলো ; এনেটোৰ ঘৈণীয়েকৰ গাত আজি কুকুৰ কন্দলী কোটোৱালে হাত লগায় মোৰ ঈশ্বৰ ! দেউতা বন্দীয়ে ইহঁতৰ ওপৰত দহ হেজাৰ কপৰ দাবি কৰি দেউতাৰ ওচৰত হৰ্মতৰ গোচৰ এতিয়াই কজু কৰিলোঁ । দেউতা প্ৰজাপালক, ধৰ্ম্মাৱতাৰ, সেই গোচৰ দেউতাই শুধিব লাগে । দোহাই ধৰ্ম্মাৱতাৰ !

[প্ৰিয়বামৰ প্ৰবেশ ।

বৰবোপা, এইটো কোন তই চিনি পাৱ নে ?

প্ৰিয়বাম । পাওঁ দেউতা । এইটো গজপুৰীয়া হাজৰিকা । সিদিনাৰ যুজত হাজৰিকাই বৰ বিক্ৰম দেখুৱালে দেউতা ।

গজৰায়া । ডেকাফুকন বোপা দেউতাই মোৰ কথা সকলো জানে ।

(প্ৰিয়বামে ইঙ্গিতেৰে গজপুৰীয়াক মনে মনে থাকিবলৈ কয় ।)

গজপুৰীয়ানী । (কোটোৱালক) পোক-লগাইত ? শুন হেব শুন !

বৰফুকন । সেইজনী ইয়াৰে ঘৈণীয়েক নে ?

প্ৰিয়বাম । হয় দেউতা । দেউতাক জনাই মই এই গজপুৰীয়াকে এহেজাৰ কাঁৰীৰ ওপৰত হাজৰিকা পাতি লৈ আহিছিলোঁ ।

গজপুৰীয়ানী । (কোটোৱালক) হতচিৰীহোৱাইত ! মই কাৰ ঘৈণীয়েক শুনিলি এতিয়া ?

গজপুৰীয়া । (ঘৈণীয়েকক) তই মনে মনে থাক ।

গজপুৰীয়ানী । (কোটোৱালক) শুনিলি, গৰিহাখোৱাইত ? বোলোঁ শুনিলি এতিয়া ? তইতে কাৰ ঘৈণীয়েকক চোৰ বুলি ধৰি আনিছিলি অ ?

বৰফুকন । (হাঁহি) মই সকলো বুজিলোঁ । কোটোৱাল, এইক তাইৰ ঘৰত থৈ আহগৈ । তাইক তইতে আক দিগ্দাৰি নকৰিবিহঁক । যা ।

[কোটোৱাল আৰু গজপুৰীয়ানীৰ প্ৰস্থান ।

হেৰ গজপুৰীয়া হাজৰিকা, তই নো কেনেকৈ ফিকজখাঁক বন্দী কৰিলি বুলিলি ? মোৰ বৰবোপা প্ৰিয়বামে হে কৰিছিল ?

গজপুৰীয়া। দেউতা ঈশ্বৰ, ময়েই প্ৰথমতে ফিকজক বন্দী কৰাটো সঁচা। কিন্তু সি বৰ টেঙৰ বঙাল, দেউতা। মোৰ হাতবপৰা কেনেকৈ পুলকি গল কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু গল। ডেকাফুকন ডাঙৰীয়াৰ হাতত বন্দী হোৱাটোও সঁচা। এতেকে দেউতা ঈশ্বৰ, তাক বন্দী কৰাৰ মানুহৰ ভাগ এই দুখীয়ায়ো পাব পাৰে। এই বঙালবোৰ বৰ টেঙৰ দেউতা ঈশ্বৰ। দুখীয়া মানুহৰ হাতত বন্দী হোৱাতকৈ বৰলোকৰ হাতত বন্দী হোৱাটো বৰ মানব কথা বুলি সিহঁতে বৰ জানে দেউতা ঈশ্বৰ। নতুবা মই দুখীয়াৰ হাতত বন্দী হৈও, ফিকজে পুলকি গৈ আকৌ বৰ লোকৰ হাতত বন্দী হ'লগৈ কিয় মোৰ দেউতা ঈশ্বৰ।

বৰফুকন। (হাঁহি) বুজিলোঁ এতিয়া। তই বৰ টেঙৰ বুঢ়া।

গজপুৰীয়া। হয় দেউতা ঈশ্বৰ, মোৰ বুঢ়া বুলি অখ্যাতি এটা আছিলকালি ওলাইছে ; মোৰ ঘৰৰ ঘৈণীজনীয়েও মোক বুঢ়া বুলি পেলনোৱা কৰিবলৈ ধৰিছে। দেউতাইও এতিয়া মোক বুঢ়া বুলিলে। মই কিন্তু বুঢ়া হোৱা নাই দেউতা ঈশ্বৰ। আক দেউতা ঈশ্বৰ, মোৰ নিচিনা হোজা মানুহ এটা এই অঞ্চলতে নাই। নহলে মোক বঙালে ধৰি আঠুত, পিঠিত, হাতত, ভৰিত, যতে পায় ততে ভৰোৱালৰ আগেৰে খুচিবলৈ নেপালেহেঁতেন। মোৰ তলতীয়া চিপাদাৰ, হাৱলদাৰ টকক টোকাৰাইতে বঙালৰ

গোক পায়েই পলাই ফাট মাৰিলে দেউতা। মই চিধা মানুহ দেখি যুজ কৰি মৰিমুজি “ঘাইল” হলোঁ।

(বৰফুকনে গজপুৰীয়াৰ কথা শুনি মিচিক মিচিক কৰি হাঁহে)

প্ৰিয়বাম। হৈছে, আক তোৰ বক্তৃতা নালাগে। যা এতিয়া। বাক আকৌ এইবাৰ যুজত তই কি কৰ দেখা যাব।

গজপুৰীয়া। পাটচাৰ বামসিংহ সেনাপতি আহিছে বুলি শুনিছোঁ, বামচিং মোৰ ভাগত পৰিল, ডেকাফুকন বোপা ডাঙৰীয়া ! আপোনাসকলে বামচিঙক লুচুবাই, মই আগেয়ে কৈ থলোঁ।

(বৰফুকনক—হাত জুৰি) দেউতা ঈশ্বৰ ! এইবাৰ বামচিং সেনাপতিক বন্দীয়ে ধৰি হাতে ভৰিয়ে লোৰ শিকলিৰে বান্ধি দেউতাৰ চৰণত পেলাই দি বৰ্কাচ লমেই লম।

বৰফুকন। (হাঁহি) বাক লবি যা।

[গজপুৰীয়াৰ প্ৰস্থান।]

আঁৰ-কাপোৰ।

চতুর্থ অঙ্ক ।

প্রথম দৰ্শন ।

স্থান—গবগাওঁ । বজাৰ বৰচৰা ।

কাল—আবেলি ।

(চক্ৰধ্বজসিংহ আৰু সভাসদসকল । বিক্ৰম কাকতীয়ে
লাঠিত বৰফুকনৰপৰা অহা চিঠি এখন
পঢ়ি বজাক শুনায়ে ।)

শ্ৰীশ্ৰীবাম ।

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীমহাবাজাধিবাজচক্ৰধ্বজসিংহস্বধৰ্ম্ম প্ৰতিপালক
শুণৈকসিন্ধুযশোবান্ধিমণ্ডিত, শত্ৰুকয়কাৰী, প্ৰবলপ্ৰতাপপৰি-
দীপ্তোজ্জ্বলভেজস্বৰ্গদেৱমহামহোগ্ৰপ্ৰতাপেষু—

পৰং সমাচাৰ এহি । ইতি পূৰ্বে দূত মুখে স্বৰ্গদেৱৰ
আজ্ঞা শুনি আৰু পত্ৰ পাঠ কৰি, পাটচাৰ সেনাপতি বামসিংহৰে
সৈতে কৰিবৰ নিমিত্তে যুদ্ধৰ সকলো আয়োজন সমাপন কৰা হৈছে ।
স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞামতে বামসিংহৰ ওচৰলৈ কটকী পঠিয়াই তেওঁৰ
আগমনৰ উদ্দেশ্য কি শুধি পাঠোৱা হৈছে । গুৱাহাটীৰ কেইও-
ফালে যি গব আছিল, তাক ভালকৈ মেৰামত কৰি দৃঢ় কৰা

হৈছে । গবৰ ঠায়ে ঠায়ে সেনাপতিবিলাকৰ কোঠ বহুওৱা হৈছে ।
ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে,—অমৰাজুৰিৰপৰা পাণ্ডুলৈকে গুইমেলা
বৰগোহাঁই ফুকনক, খহোৱা বুকজৰপৰা কানাবাৰ পশ্চিম খট-
খটিলৈকে বাইদঙীয়া বাজখোৱাক, দুৱাৰ-গৰিলাত দোলাকাষনীয়া
বকৰা লাটুমক, পাৰঘোপাৰপৰা ধেনুখাবোৱালৈকে বাককিয়াল
বৰগোহাঁইক, গোটা আলিৰপৰা অম্বৰ আলিৰ মূৰলৈকে নেওগ
হাজৰিকাক, অম্বৰ আলিত কমলাবৰীয়া গোহাঁই ফুকনক, অম্বৰ
আলিৰ দক্ষিণ পৰ্বতত মৰজিখোৱা বৰচেটিয়াক, উষাহৰণ পৰ্বতত
জাতিচন্দন গোহাঁইক, ওভোতাশিমলুৰ বাটত শলগুৰীয়া বাজখোৱা
চক্ৰপাণীক ধৈ, লগত বীতিমতে সৈন্যসামন্ত দি, প্ৰতি বাৰ বেওঁৱে
একোটা বৰহিলৈ বা বৰতোপ পতা হৈছে । ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ
পাৰে,—জুৰিয়াৰপৰা শৰাইঘাটলৈকে বৰ অভয়পুৰীয়া বাজখোৱা
শেন গোহাঁইক, শৰাইঘাটত মাজু অভয়পুৰীয়া বাজখোৱা, লঠিয়া-
পৰ্বতত বাঁহগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁইক, লঠিয়াৰপৰা চিলা পৰ্বতলৈকে
মিৰি সন্দিকৈ ফুকন আৰু নেওগ হাজৰিকাক, সেন্দূৰীঘোপাৰ
পৰা খৰাঘৰীয়া আলিলৈকে দিহিঙ্গীয়া বাজখোৱাক, বংমহলত
পেলন চাৰিঙ্গীয়া ফুকনক, বংমহলপৰা কানাই বৰশীবোৱা শিল-
লৈকে ধলাগোহাঁই গজপুৰীয়া বাজখোৱাক, চাহবুকজত ৰূপ
সন্দিকৈক, কুকৰাত বৰপাত্ৰগোহাঁই আৰু বাইদঙীয়া বাজখোৱাক
ধৈ, নিয়মমতে সৈন্যসামন্ত দি, কোঠ পাতি বাৰ বেওঁৱে বাৰ বেওঁৱে
একোটা বৰহিলৈ বহুৱা হৈছে । কামায়ন টোৱা, জুমুৰ, গঠীয়া-

জুশুব, কেচাই, পহলজি, পাথৰ-কলাই যত যি লাগে, দি সৈন্ত-
বিলাকক সাজু কৰি থোৱা হৈছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীত, উত্তৰ
পাৰে দিহিঙ্গীয়া বাজখোৱাক আৰু বুঢ়াগোহাঁই ফুকনক, দক্ষিণ
পাৰে শলগুৰীয়া বাজখোৱা, টঙচু বাজখোৱা আৰু কলপু নেওগক
বধা হৈছে। সৰ্গদেৱৰ বন্দী সপুত্ৰে ইটাখুলিৰ নামনিত আছোঁ।

এতিয়া ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত ফলাফলৰ ভাৱ।

সৰ্গদেৱৰ বিশ্বাসী ভৃত্য
শ্ৰীলাচিত বৰফুকন।”

চক্ৰধ্বজ। নিশ্চয় ঈশ্বৰৰ ওপৰত এতিয়া সকলো নিৰ্ভৰ।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী। (আঠুলৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, দুটা টেকেলাই এটা
মানুহক ধৰি লৈ আহিছে। সিহঁতে তাক সৰ্গদেৱৰ আগলৈ
আনিব খোজে।

চক্ৰধ্বজ। আনক।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান।]

(দুটা টেকেলা আৰু এটা ডেকালৰাৰ প্ৰবেশ। টেকেলা
দুটাই তাক ধৰি আনে।)

কি হল? ইয়াক ধৰি আনিছ কিয়?

টেকেলা। (আঠু লৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, ই কাঁৰীৰ লেখৰপৰা
বাহিৰত থাকিবৰ বুধি কৰি চৈধ্য বছৰীয়া বুলি কৈছিল। ইয়াৰ
এনে দুফালি বুধি সৰ্গদেও, ই চুৰিয়াৰ নিপিকিছিল; এতিয়াহে
আমি ইয়াক চুৰিয়া পিন্ধাই ইয়ালৈ আনিছোঁ। সেইদেখি ইয়াক
ধৰি অনা হৈছে সৰ্গদেও ঈশ্বৰ! এনেকৈ ফাকি দি থকা আমি
আৰু গোটাচেৰেক পাইছোঁ। দুটা-চাইটাক ধৰি আনি শাস্তি
নিদিলে নহয় বুলি বন্দীহঁতে ভাবিছোঁ, সৰ্গদেও।

চক্ৰধ্বজ। (ডেকালৰাটোক) হেৰ তোৰ বয়স কিমান?

ডেকালৰা। (আঠুকাঢ়ি, কান্দি কান্দি) চৈধ্য বছৰ, সৰ্গদেও
ঈশ্বৰ!

চক্ৰধ্বজ। (মিচিকিয়াই হাঁহি) অৱশ্যে তাতে ৬৭ বছৰ
যোগ দি চৈধ্য বছৰ। (টেকেলাক) ইয়াক চমতাবে ৪ কোব
মাৰি কাঁৰীৰ লেখত স্তমাই দে। আৰু যাক যাক এনেকুৱা পাবি
ধৰি লৈ আহিব।

টেকেলা। যি আদেশ সৰ্গদেও ঈশ্বৰ।

চক্ৰধ্বজ। আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল।

[প্ৰস্থান।]

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—শুৱালকুচিব নামনি—বামসিংহৰ কোঠ ।

কাল—পুৱা ।

(বামসিংহ, নচবৎখাঁ, বাইৰামদেও, বচিতখাঁ, আৰু বৰফুকনৰ কটকী)

বামসিংহ । দূত, তোমাৰ মালিক লাচিত বৰফুকনে মোলৈ শুধি পঠিয়াছে যে মোৰ আসাম দেশলৈ এইদৰে অহাৰ উদ্দেশ্য কি ? তুমি ক'ব গৈ যে, পূৰ্বেৰ আলিয়াৰখাঁ আৰু গোমাই তামুলী বৰবৰুৱাৰ ভিতৰত যি সন্ধি হৈছিল, সেই সন্ধিত, অশুবৰ আলি আৰু বৰনদীকে অসম ৰাজ্য আৰু মহলমান ৰাজ্যৰ সীমা বন্ধা হৈছিল । সেই সন্ধিমতে গুৱাহাটী আমাৰ বাদশ্যৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰ । এতেকে গুৱাহাটী তেওঁলোকে আমাক এৰি দিয়ক । নহলে, "ছুই-ঘৰীমান যুজিও চাব পাৰে । আৰু তালৈকো যদি তেওঁলোকৰ তীৰ বন্দুক নাই, তেও আমাক খুজিলেও আমি দিব পাৰোঁ ।"—কি বোল ? নচবৎখাঁ ?

নচবৎখাঁ । (মূৰ ছুপিয়াই) জোনাব !

বামসিংহ । দূত, আৰু ক'ব, তেওঁলোক হিন্দুস্থানৰ চুক এটাৰ গাটত সোমাই আছে । সেইদেখি দিল্লীৰ বাদশ্যৰ প্ৰতাপৰ খবৰ তেওঁলোকে একো নাৰাখে । তেওঁলোকক গাটৰ ভিতৰ-

পৰা টানি বাহিৰলৈ উলিয়াই অলপ পোহৰ দেখুৱাবৰ নিমিত্তে বাদশ্যই মোক পঠিয়াই দিছে । বাইৰামদেৱে হাঁহে)

নচবৎখাঁ । (মূৰ ছুপিয়াই) জোনাব !

কটকী । (চেলাম কৰি অসমীয়াতে কয়) বোলে! এতিয়া গেলা গপ মাৰি থা কাইঁক, পিছত কাচুটি এৰি পলাব লগীয়া নহলেই ভাল ।

বাইৰামদেও । কি কৈছা, আমি বুজিব পৰা ভাষাত নোকোৱা কৈলে ? ভয় নকৰিবা ।

কটকী । (আকৌ অসমীয়াতে) কৈছোঁ বোলে! তোমা-লোকৰ কাচুটিত পোন্ধ নেথাকেই ; সেইদেখি লৰৰ বেগত এৰি পলাবলৈকো সুবিধা হ'ব ।

বামসিংহ । দূত, তুমি কি কৈছা, আমি বুজাকৈ কোৱা । আমাৰ আগত একো ভয় কৰিবৰ আৱশ্যক নাই ।

নচবৎখাঁ । (মূৰ ছুপিয়াই) জোনাব !

কটকী । হজুৰ, মোৰ হিন্দিভাষাত বৰ দখল নাই, সেইদেখিহে মুখত আমাৰ দেশৰ মাত ওলাই পৰে ; ভয় কৰি নহয় । মই হজুৰক চেলাম জনাই বিদায় হে মাগিছিলোঁ ।

বামসিংহ । আচ্ছা যাব পাৰা ।

[কটকীৰ প্ৰস্থান ।

বচিতখাঁ । (বামসিংহক) "জোনাব, আসাম মলুককা আদমি বৰা চয়তান ।"

নচবৎখাঁ । (মূৰ ঢুপিয়াই) জোনাব
 বামসিংহ । এইবাৰ মজাটো পাব নহয় । চইতানগিৰি উলিয়াই
 দিম । আগত বাৰিষা, সেইদেখি এতিয়াই আমাৰ শীয়ে
 আবন্ত কৰি বাৰিষাৰ আগতে শেষ কৰিব লাগিব ।
 নচবৎখাঁ । জোনাব !

তৃতীয় দৰ্শন

স্থান—গৰগাওঁ । লাচিত বৰফুকনৰ ঘৰ ।

কাল—আবেলি ।

(চেনেহী তাঁতৰ পাটত । কপহী কাষতে থিয় ।

চেনেহী । চাচোন কপহী, তই এইবোৰ ছিঙি ভাঙি কি
 কৰিলি ! সূতা জোৰাওঁতে জোৰাওঁতে এতিয়া মই হাইবাণ হব
 লাগিব ।

কপহী । কোনে কলে মই চিঙিলোঁ-ভাঙিলোঁ বুলি ?

চেনেহী । তেন্তে কোনে ছিঙিলে ?

কপহী । কেনেকৈ কম কোনে ছিঙিলে ? তুমিয়েই ছিঙিলা
 হবলা ।

চেনেহী । তই আজিৰপৰা মোৰ তাঁতশালৰ কাষলৈ আহিলে
 দেখিবি মজা ।

কপহী । দেখিম তো মজা, শদিয়াখোৱা আহিলে ।

(চেনেহীয়ে কপহীক মাৰিবলৈ উঠে, কপহী লৰি পলাই দূৰ পায় গৈ)

চেনেহী । বাক যা, তোক পাম, মোৰ হাতৰপৰা ক'ত
 সাৰিবি আজি ?

(কপহীয়ে দূৰৰপৰা যোজোনা মাতে)—

“ধান খায় সিপাবে ।
আটিমুটি কবে ইপাবে।”

(চেনেহীয়ে আকো তাঁতত বহি কাপোবত গুণাব ফুল বাছে,
কপহীয়ে ভিতব পবা ভাটো এটা ডালটোবে
সৈতে লৈ আহি পঢ়ায়)

“পঢ় বাবাজী আত্মাবাম পঢ়—
বহুবেকত বেঙ, ছমাহত ঘেঙ ।
এইজনী শিপিনী কাব বুকুত দিঙ ॥

চেনেহী । (মাকক মাতে) আইতা, চোৰাঁহিচোন, কপহীক
দিগ্দাৰিত মই থাকিব নোৱাৰা হৈছোঁ !

(কপহীয়ে ভাটোটো লৈ লব মাৰে । চেনেহীয়ে আকো কাপোবত
ফুল বাছে । কপহীয়ে হাতত মেকুৰাপোৱালি এটা
লৈ আহি মেকুৰীটোলৈ চাই দূৰবপবা গায়) —

মেঙ ! নহয় নে বাক ? —
“ছুড়াল সূতা এডালকৈ ।
লহ, লহ, কবে নিয়ে বৈ ॥
বৰ বাই কেনেকুৱা কাজী ।
বেবৰ জোলঙাই চাই পঠিয়ালোঁ,
ধৰিব নেজানে পাঁজী ॥”

চেনেহী । (খংকৰি তাঁতবপবা উঠি) আইতা, মই কপহীক
ভাপত তাঁত-সূত একো বৰ নোৱাৰোঁ । থাকিল এইবোৰ ইয়াতে
পৰি !

(ফুকননীৰ প্ৰবেশ)

ফুকননী । হেৰ কপহী, তই ইমান দুফালি কৰিবলৈ ধৰিছ
কিয় ? নিজে তো তাঁত-সূত একো নবৰ, একো নকৰ, আক
বাইদেৱেকো আমনি কৰি বৰ নিদিয় ? —

কপহী । মই কি কৰিছোঁ ? তেওঁৰ ওচৰলৈকে মই দেখোন
যোৱা নাই । মই মেকুৰীপোৱালিটোৰে সৈতে হে কথা পাতিছোঁ ।
(মেকুৰীলৈ চাই) নহয় নে বোলোঁ মেঙ !

“মাকতকৈ জীয়েক কাজী ।
ঢেকীঠোৰাৰে বাটে পাঁজী ।
ঘৰ পুৰিলে কৰাই ভাজি ॥”

চেনেহী । দেখিছা আই, দেখিছা ?
(মাকে কপহীক মাৰিবলৈ খেদি যায় । কপহী লৰি পলায় ।)

(শদিয়াখোৱাৰ প্ৰবেশ)

শ, খো, গো । কি হল ? সেই বনৰীয়া ছোৱালীজনীয়ে
দুফালি কৰিছে হবলা ?

(চেনেহী ব্যস্তভাবে আকৌ তাঁতশালত বহে ।)

ফুকননী । আক নুশুধিবা বোপা, নুশুধিবা । তাই নিজেও তাঁত-সূত একো নবয় ; বায়েককো দিগ্দাৰি কৰি তৎ একরাব লাগিছে । এতিয়াই এটকা লগাব খুজিছিলোঁ, লব মাৰিলে ।— গুৱাহাটীৰ ফালৰ আক কিবা ধৰৰ আহিছে নে বোপা ?

শ, খো, গো । আহিছে । এইবাৰ বোলে শবাইঘাটত ডাঙৰ যুজ লাগিবৰ যো-বা হৈছে ।

চেনেহী । ঈশ্বৰে এইবাবো আমাৰ জয় কৰিব । দেউতা আক ককাইদেউক যুদ্ধত ঈশ্বৰে নিৰাপদে ৰাখি আকৌ আমাৰ মাজলৈ আনি দিয়ক যেন, মই দিনে ৰাতিয়ে ঈশ্বৰৰ চৰণত এই প্ৰাৰ্থনা কৰিব লাগিছোঁ ।

শ, খো, গো । (চেনেহীৰ ওচৰলৈ গৈ) নিশ্চয় ঈশ্বৰে তোমাৰ প্ৰাৰ্থনা শুনিব ।—চাওঁ,—এইখন সুন্দৰ পাটৰ বিহা বৈছা । ফুলটিও সুন্দৰ হৈছে ।

চেনেহী । যাওক, মিছাকৈ প্ৰশংসা নকৰিব, ভাল হোৱা নাই ।

শ, খো, গো । মই মিছা প্ৰশংসাহে কৰিলোঁ ?—আই-দেউতা চাওকচোন, কেনে সুন্দৰ হৈছে !

ফুকননী । কপহীয়ে তাতে আহি যণে-যণে তাইক আমনি কৰিব লাগিছে ।

চেনেহী । মই নথকাত আহি কপহীয়ে হাত লগাই এইডোখৰ

বেয়া কৰি গৈছিলহি । কত কষ্ট কৰিহে এতিয়া তাক ঠিক কৰিছোঁ ।

(কপহীৰ প্ৰবেশ)

কপহী । (দূৰবপৰা)

“আমৰ গছত ডাব নাৰিকল ।

তামোলৰ গছত বেল ।

ছুটা হাতীয়ে আলচখন পাতিছে,

এন্দুৰৰ গাটত মেল ॥”

ফুকননী । (হাঁহি) আকৌ ওলালিহি নে ?

শ, খো, গো । আই, আই কপহী আইদেও, তুমিও আই, হাতীয়ে মইনা চবাইৰে সৈতেও মেল পাতিব খুজিছে ।

কপহী । (গায়)—

“লগ লৈ মৰিল বগ ।

যাউতীঘুগীয়া অকলশৰীয়া,

কত নো পামগৈ লগ ?”

শ, খো, গো । ইস্ আজি দেখোন যোজোনাৰ বৰ ধুম পৰি গৈছে ? পাৰাঁ, পাৰাঁ লগ পাৰাঁ, আই ।

চেনেহী । নিজৰ বৰ বিছা উলিয়াই দেখুৱাইছে ।

কপহী । (গায়)—

“ওৱাক নিন্দে কোৱাই ।

পুঠি খলিহাক নিন্দে ভেৰুপেটী মোৱাই ॥

শ, খো, গো । আহাঁ আহাঁ কপহী ঘাইদেও আহাঁ, বা-
জোনা মাতি থাকিব নেলাগে ; তাতকৈ আঘাৰচেবেক নামকে
গাই শুনোৱাঁহি ।

কপহী । যাব শুনিলে ভাল লাগিব, সেই জনক গাবলৈ
নকয় কিয় ?

শ, খো, গো । তোমাৰ শুনিলেই ভাল লাগিব, আহাঁ
গোৱাঁহি ।

ফুকননী । (কপহীক) নাগা নো কিয় ? ওবে দিনটো
বলিয়ালি কবি ফুৰিছ, এঘাৰ নাম গাবলৈ কৈছে গালে কি হয় ?

কপহী । (গায়)—

“ভিনিহী এ লৈ যা নোক ।

ফুলৰে হাঁচটি বৈ দিন ভোক ॥

ফুলৰে হাঁচটি মাজতে ফটা ।

ভিনিহীৰ নাকটো গুৰিতে কটা ॥

শ’বা গছৰ সৰু সৰু পাত ।

আমাৰ ভিনিহীৰ ওলোৱা দাঁত ॥”

[শ, শো, গোহাঁই আৰু ফুকননীয়ে হাঁহে । চেনেহীয়ে কপহীক
মাৰিবলৈ উঠে । শ, খো, গোহাঁয়ে চেনেহীক

হাতত ধৰি বধায় ।]

ফুকননী । কি দুফট ছোৱালীজনী ! ভাল নাম এটা গাবলৈ
কলৌ, তাই গালে সেইটো ! চেনেহী তয়ে এটা গা ।
(চেনেহীয়ে গায়)—

গীত ।

নিকুঞ্জ লতা সপোন মগন,

বাঁহীৰ অমিয়া পি ।

বসন্তই বঢ়ালে সপোনৰ বাগি

মুৰত হাত বুলাই দি ।

মলয়া বতাহে লতাটী জগালে,

মেলিলে ফুলৰ চকু ।

জোনায়ে চালিলে সুধাৰ নিজৰা,

উপচি পৰিলে বুকু ॥

শ, খো, গো, । সুন্দৰ গীতটি ! কাৰ বচনা ? আগেয়ে
মই শুনা নাই ।

কপহী । বৃষভানু ৰাজনন্দিনীৰ ।

শ, খো, গো, । কাৰ ?

কপহী । কলীয়াকানুৰ ৰাধাবাণীৰ ।

ফুকননী। কিনো বকে এই ঐ এই বলিয়াজনীয়ে? কাৰ ভালকৈ নকৰ কিয়?

কপহী। ভালকৈ কবলৈ গলে কব লাগিব,—গপতে গেলা ফুকননন্দিনীৰ।

(মাক আৰু শদিয়াখোৱা গোহাঁয়ে হাঁহে; আৰু চেনেহী বঙা পৰে।)

শ, ধো, গো,। কি চেনেহীৰ? এওঁ এনে সুন্দৰ গীত বচনা কৰিব পাৰে বুলি তো মই আগেয়ে নেজানিছিলোঁ!।

কপহী। পাৰে। পাৰে। আৰু কৰিছে। গাব এতিয়া। মইও পাৰোঁ! মইও বচনা কৰোঁ। মই বচনা কৰা গীত এটা গাম নে?

শ, ধো, গো। গোৱাঁ।

(কপহীয়ে গায়)—

শদিয়ালৈ নেযাবা, সত ফুল নেথাবা

কেচাপাতত নেবান্ধিবা লোণ।

উপজিয়েই বলিয়া হয় কোন?

চেনেহী। কপহী।

কপহী। ভুল। শদিয়াখোৱা গোহাঁই।

শ, ধো, গো,। ওপজা মানে, প্ৰথমতে পৃথিবী দেখা। আপুনি প্ৰথমতে আমাৰ ঘৰলৈ আহি এইখন পৃথিবী দেখি বলিয়া হোৱা

নাই জানো।

ফুকননী। বা এইজনী! চোৱেহে চোবৰ ঠেং দেখে। বলিয়াই হে বলিয়াক দেখে। তই বলিয়া, সেইদেখি লোককো বলিয়া দেখিছ।

শ, ধো, গো। বাক তেন্তে চেনেহী, তুমি বচনা কৰা আৰু এটি গীত গোৱাঁচোন? ভালকৈয়ে বলিয়া হওঁ; কপহীৰ কথাই ফলিৱাওক।

চেনেহী। সেই বলিয়ানীজনীৰ কথা আপুনি কৈলৈ শুনিছে?

শ, ধো, গো,। কপহীৰ সকলোবোৰ কথা মিছা নহয়। গোৱাঁ, গোৱাঁ।

কপহী। যি হওক, কপহীক অলপ বুজিলে তেন্তে।

ফুকননী। (চেনেহীক) গা, নেগাৰ নো কৈলৈ?

(চেনেহীয়ে গায়)—

(গীত)

অকণে বিলালে পূবক কিৰণ,

মালতী মলয়াক মৌ।

জনম দুখনীৰ কি আছে বিলাব?

হিয়া হে সমল থওঁ।

মৌ-পিয়াই পিলে এবোটুপি মৌ,

আনন্দ উথলি ব'ল,

হিয়াব দেৱৰ চৰণ দুটাক
গাঁতেৰে চুৱাই গল ।

শ, ধো, গো, । কি সুন্দৰ ! কি সুন্দৰ !—আইদেউতা,
মই কাইলৈ যুজলৈ যাবলৈ ঠিক কৰিছোঁ । বৰফুকন দেউতালৈ
লেখিছিলোঁ, তেখেতে মোক যাবলৈ অনুমতি দিছে ; সৰ্গদেৱৰো
ভুকুম পাইছোঁ ।

ফুকননী । বোপা তুমি তলে তলে এইবোৰ কেতিয়া ঠিক
কৰিলা, আমি গমকে নেপালোঁ ।

চেনেহী । বেছ হৈছে । শূনি মোৰ বৰ আহ্লাদ হৈছে ।

কপহী । মোৰো আহ্লাদ হৈছে ; কাৰণ গুৱাহাটীৰ শূৱাল-
কুচিৰ ফালে ভাল তেল পোৱা যায় ; আহোঁতে বাইদেওলৈ
এচুপি লৈ আহিব পাৰিব ।

ফুকননী । বোৱা বোপা বোৱা ! তোমালোকক ঈশ্বৰে
যুদ্ধত জয়যুক্ত কৰি আনক । মই তেন্তে ডাঙৰীয়া আৰু বৰ-
বোপালৈ কাঁজুদি, খাবলি আৰু বগৰিগুৰিৰ টোপোলা এটা দিম
তোমাৰ লগতে ।

শ, ধো, গো, । দিব, মই লৈ যাম ।

কপহী । এইবাব বাইদেৱে আৰু একৰকম গীত বচি গাবলৈ
সুবিধা ওলাল ;—যাক কাইব কবোতাসকলে বোলে বিবহ ।—
অৰ্থাৎ বহ বাহী হৈ টেঙেচি মৰহা বা বিবহ হোৱা ।

ফুকননী । কপহী, সঁচাকৈ তই আমাক হাইবাণ কৰিলি ।

বোলোঁ মনে মনে নেথাক নে ? তোৰ মুখখন ইমানকৈ লাওপাত
কচুপাত হৈছে কিয় ?

শ, ধো, গো, । মই এতিয়া বাওঁ । কাইলৈ বোৱাৰ
আগেয়ে আকৌ এবাৰ আহিম ।

[প্ৰস্থান ।

কপহী । নিশ্চয় আহিবলৈ নেপাহৰিব ।

(চেনেহীৰ ফালে চাই গায়) —

“ভাত খাই গল তপতে তপতে;

খুটি থৈ গল চুকত ।

যাবৰ বেলিকা মাত নলগালে,

কথাটো বৈ গল বুকত ।”

[প্ৰস্থান ।

— — —

চতুর্থ দৰ্শন ।

স্থান—গুৱাহাটী । গজপুৰীয়া থকা ঘৰ ।

কাপ—সন্ধ্যা ।

(প্ৰিয়বাম, গজপুৰীয়া, টকৌ, টোকোৰা আৰু গজপুৰীয়ানী)

প্ৰিয়বাম । বোলে। শুনছ,—দেউতাই নজনাকৈ মই মনে মনেহে এখন্তকলৈ ইয়ালৈ আহিছোঁ । মছলমানেৰে সৈতে আকৌ যুজ লাগিল । এই যুজত জিকিলে হে জিকা । শুন গজপুৰীয়া, এই যুজত হাৰিলে তই মছলমানৰ গোলাম হব লাগিব ।

গজপুৰীয়া । (ঘৈণীয়েকক) হেৰ গজপুৰীয়ানী, বোলে। বেগতে লাওপানীৰ টেকেলিটো লৈ আহ, বেগতে আন, এটোকা ৰাই লওঁ, লৈ চাওঁ চোন, গজপুৰীয়াক কোন বঙালে গোলাম কৰে ?

(গজপুৰীয়ানীয়ে ফটিকাৰ টেকেলি আনি দিয়ে আৰু এটাই কেউটাই একো একো বাটকৈ খায় ।)

(টকৌয়ে গায়)—

গীত

(১)

আমি নহওঁ পৰাধীন,
অসম স্ব-অধীন,

বঙাল কাটি খাস্তাং কৰিম,
টাক্ ধিনা ধিন্ ধিন্ !

(২)

আমি অসমীয়া জাতি,
যুজত নাইকিয়া ঘাটি,
বেলিৰ দৰে দিন পোহবাম,
জোনৰ দৰে ৰাতি ।

(৩)

আমাৰ ৰজা চক্ৰধ্বজ,
আমি প্ৰজা দিগ্-গজ,
লাচিত ফুকন, আমাৰ ৰতন,
টাক্ ধিনা ধিন্ ধিন্ ।

টোকোৰা । বেছ গাইছ, বেছ গাইছ । আমাক কোনে বহতীয়া কৰে অ ?

গজপুৰীয়া । কোনে কৰে অ ?

(এটাই কেউটাই, “কোনে কৰে অ ? ” বুলি একেলগে চিয়ঁৰে, আৰু লাওপানী খায়)

টোকোৰা । কৃষ্ণই কালীসৰ্পৰ হেজাৰ ফণাত উঠি নচাদি মই হেজাৰ বঙালৰ মূৰৰ পাগুৰীৰ ওপৰত উঠি নাচিম, চাবি ।

টকৌ। হেজাব চবাইয়ে টোকোবা চবাইব নুৰত উঠি চৰণ
চলাই নচাদি নাচিব বুলি ক, তেনেহলে আক থেও খাব।

(টোকোবাই মুখেৰে ফোবোহনি মাৰে ।)

প্ৰিয়বাম। কি কৰিছ ?

টোকোবা। মুনিয়া টকৌগুটিবোৰ ফুৰাই উবাই দিছোঁ।

গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা, মই অকলৈ এইখন যুজ
জিকিবলৈ গাত লৈছোঁ। পাট্‌চা-ফাট্‌চা, উজিৰ-নাজিৰ, বামচিং-
ধিটিংটিং, বচিতগাঁ-বৰাখাঁ, সোপাকে অকলৈ গজপুৰীয়াই তাৰ
গজ-পেটত স্তমাই থব। দে হাজৰিকানী দে, দে সেনাপতিয়না
গজপুৰীয়ানী দে, তোৰ গজপুৰীয়া সেনাপতিক আকৌ এবাটি
লাওপানী দে! “এইস্যা বৰা পেট লেকে” বঙালৰ ওপৰত
পৰি এইবাবো সোপাকে চেপি জোল কৰি পেলাম! কোনে
কৈছিল—বঙালে আমাৰ অসম লব? ফুঃ! দে দে সোনকালে
লাওপানী দে খাই “গৰম” হৈ লওঁ!

(এটাই কেউটাই আকৌ লাওপানী খায় ।)

(টকৌয়ে গায়)—

(গীত)

সোণৰ, আসামত আমাৰ জনম,

সোণৰ মাটি পানী।

আসামত মৰি ধইন হম,

আসাম আমাৰ বাণী।

আসামৰ আকাশ, আসামৰ বতাহ,

আসামৰ কোমল কোলা।

জনমে জনমে আমাৰ হওক,

“জয় জয় আসাম” বোলোঁ!

(এটাই কেউটাই উঠি ঘূৰি পাক দি দি গায়)—

“জয় জয় আসাম” বোলোঁ।

প্ৰিয়বাম। (গজপুৰীয়াক) লাঠুৱা! তই “জয় জয় আসাম
বোলা” নুবুলি দেখোন “জয় জয় লাওপানী বোলা” গালি।
মই জানো শুনা নাই?

গজপুৰীয়া। ভুলত। ভুলত। আকৌ গালে শুধকৈ গাম।

প্ৰিয়বাম। মই যাওঁ; আক থাকিব নোৱাৰোঁ। দেউতাই
বিচাৰ লগাব। টকৌ, তই মোৰ লগত আহ।

[প্ৰস্থান।]

পঞ্চম দৰ্শন ।

স্থান—বামসিংহৰ কোঠা ।

কাল—পুৱা ।

(বামসিংহৰ, বচিতৰ্থা, নচৰণৰ্থা)

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী । হজুৰ আসাম বজাৰ বৰফুকনৰ ওচৰবপৰা এখন চিঠি
লৈ এজন দূত আহিছে ।

বামসিংহ । আহিবলৈ দে ।

(কটকীৰ প্ৰবেশ)

(কটকীয়ে চেলাম কৰি বামসিংহৰ হাতত লাচিত বৰফুকনৰ চিঠি দিয়ে ।

বামসিংহই চিঠি খুলি লগৰীয়াসকলে শুনাকৈ পঢ়ে)

“শ্ৰীশ্ৰীহৰি ।

সৰ্বগুণসম্পন্ন বৰ সেনাপতি শ্ৰীশ্ৰীধুন্ত বাজা বামসিংহ বাহাদুৰ
সমীপেষু—

“সবিনয় পূৰ্বক লেখন প্ৰয়োজনক । পৰং সমাচাৰ এহি—
দূত প্ৰমুখত আপোনাৰ উচ্চাৰিত বাক্য শুনি কৃতার্থ লভিলে । ।
কিন্তু আমাক প্ৰতি আপুনি বি প্ৰস্তাব কৰি পঠিয়াইছে, সেই
প্ৰস্তাব আপোনাৰ উদাৰ চৰিত্ৰৰ পৰিচায়ক যদিও, আমি তাক

গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰি দুখিত হলোঁ ।। শুনিছোঁ, আপুনি মাকাতা
বাজাৰ গোষ্ঠীৰ, আৰু অম্বৰ অধিপতি কলিয়-চুড়ামণি বাজা
জহুসিংহৰ পুত্ৰ । ইমান বৰলোকৰ পোৱালিৰ মুখত এনে সৰু
কথা কেনেকৈ ওলাল ? আপুনি আমাৰে সৈতে “দুই ঘৰী মান”
যে যুজিব খোজে, দুই-চাৰি বছৰ যুজিবলৈ আপোনাৰ সাহ নাইনে
কি ? আৰু আমি যে আপোনাক তীব বন্দুক খোজাৰ কথা
কৈছে, ভাল ;—এতিয়া সেইবোৰ আপোনাকে লাগিব পাৰে,
সেইদেখি আপোনাৰ হাততে থাওক ; দুই-চাৰি বছৰ পিছত
আমাক লাগিলে খোজা যাব । কিন্তু গুৱাহাটী ঈশ্বৰে আমাক
দিছে, তাক মছলমানক কদাপিও এৰি দিয়া নাযায় ।

“আৰু আমাক গাটবপৰা উলিয়াই দিল্লীৰ পাটচা-সূৰ্য্যৰ যি
পোহৰ দেখুৱাব খুজিছে, তাৰ বিষয়ে ইয়াকে কওঁ যে—বাজা-
পুত্ৰনাৰ পকা বালিৰ দেশবপৰা আপুনি ওলাই আহি, যৱনৰ
গোলামী কৰি যি পোহৰ লভিছে, তাৰ ভাগ আমাক নেলাগে,
কাৰণ সি আপোনাকে নাটে । আপোনালোকৰ সৈতে মিত্ৰতা
স্থাপন কৰিবৰ ইচ্ছাৰেহে আমি ইয়াৰ পূৰ্বে দূত পঠিয়াইছিলোঁ ;
কাৰণ অনাহকতে বা অলপ কাৰণতে যুজ পাতি লৈ দুই পক্ষৰ
লোকৰ বক্তপাত কৰাটো গৰ্হিত কাম বুলি আমি ভাবোঁ !
তথাপি, অগত্যা যুজ কৰিব লাগিলেও আমি পিহহোহকা নহওঁ ।
ইয়াৰ আগেয়ে তাৰ চিনাকী অনেকবাৰ আপোনাৰ পাটচাই
পাইও পাহৰিব নেলাগিছিল । ইতি ।

শক ১৫৮৯/১৭ আশ্বিন,
স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাক্ৰমে
শ্ৰীশ্ৰীলাচিত বৰফুকন ।

ৰামসিংহ । (দূৰলৈ চিঠিখন দলিমাৰি পেলাই) দূত, তোৰ
বৰফুকনক ক'ব, এই চিঠিৰ উত্তৰ ৰামসিংহই তবোৱালৰ আগে-
বেহে তেওঁৰ বুকত লেখি দিব, কাগজত নহয় । “জঙ্গলকা”
বান্দৰেৰে সৈতে ৰামসিংহই চিঠি লেখালেখি নকৰে ।

কটকী । (যাবলৈ উঠি) হজুৰ মই যাওঁ । কিন্তু হজুৰ
জঙ্গলৰ বান্দৰেই হে দহমুৰীয়া বাৰণক মাৰিছিল, হজুৰে মহল-
মানৰ তলত চাকৰী কৰিলেও, বোধহয় বামাৰণ পঢ়িছে, কাৰণ
হজুৰ হিন্দু ।

নচবৰ্ত্তী । (তবোৱাল খুলি) ইমান ডাঙৰ কথা ! ইয়াক
কাটি ধওঁ ।

ৰামসিংহ । (বাধা দি) মিঞা চাহাব, দূত অবধ্য ।
(কটকীক) “তোম আভি যাও” ।

[কটকীৰ প্ৰস্থান ।

(বচিতৰ্থাক) মিঞা চাহাব, এতিয়াই আমি গুৱালকুচিৰ ফাললৈ
যাত্ৰা কৰিম । সকলোকে হুকুম শুনাই দিওঁ । মই যাওঁতে
বাটত হাজোৰ দেৱালয়ত সোমাই পূজা দি গৈ আগিয়াঠুটি
পৰ্বতত কিছু নামনি কিল্লা কৰি থাকিম । তুমি আক অলপ
উজাই গৈ শত্ৰুৰ সৰু হিলৈয়ে ঢুকি নোপোৱা, অথচ বৰহিলৈয়ে
ছেবাই যোৱা, এডোখৰ ঠাইত তামিঘৰা তৰি কোঠ দি থাকিব ।

বচিতৰ্থা । “যো হুকুম জোনাৰ !”

[প্ৰস্থান ।

জীৱ-কাপোৰ ।

— — —

পঞ্চম অঙ্ক ।

প্ৰথম দৰ্শন ।

স্থান—বচিতৰ্থাৰ তামিঘৰা । মজলিচ ।

কাল—বাতি ।

বচিতৰ্থাই বহি গুৰ গুৰিত ধপাত খাইছে । তেওঁৰ জনচেৰেক বন্ধু কাষতে ।

আগতে ফটিকাৰ পাত্ৰ আৰু পিয়লাবাটি । সমুখতে হাজোৰ নটীয়ে

নাচগান কৰিছে । বেহেলা বজোৱাই, তবলা বজোৱাই,

আৰু খুটিতাল বজোৱাই বেহেলা তবলা আৰু

খুটিতাল বজাইছে ।

নটীয়ে গাইছে—

(কীৰ্ত্তন)

‘বঁধুৱা কি আৰু কহিব আমি
জীৱনে মৰণে জনমে জনমে

প্ৰাণনাথ হৈয়ো তুমি ।

তোমাৰ চৰণে আমাৰ পৰাণে

লাগিল প্ৰেমৰ ফাঁসী ।

মন প্ৰাণ দিয়ে সব সমপিয়ে

নিশ্চয় হইনু দাসী ।

(ছুরবীৰ প্ৰবেশ)

ছুরবী । হজুব ! সেনাপতি বাজা বামসিংহৰ ওচৰৰপৰা হজুবৰ কাষলৈ এজন মানুহ আহিছে । হজুবৰ সৈতে দেখা কৰিব খোজে !

বচিষ্ঠা । (ছুরবীৰ কথা লৈ কাণ নিদি) “আবে ক্যা বাত ! ক্যা বাত ! লাও চিৰাজি ! ফেৰ গাও ।”

নটীয়ে গায়—

(গীত)

(১)

সোণ বৰণীয়া কেতেকী ধুনীয়া,
গোন্ধত আমোল-মোল
পছম বুলি পৰি বন্দী হল ভোমোৰা,
কি ভুল ! কি ভুল ! ভুল !

(২)

কণা কৈলে বেণু, কেনেকৈ উৰিবি,
কাঁইটে বিকিলে পাৰ ।
সুখ-সৰোবৰ পাৰি দি বাওঁতে
মাজতে বুৰালি নাও !
(হেৰ ভোমোৰা) মাজতে বুৰালি নাও !

ছুরবী । হজুব, সেনাপতিৰ দূতে কৈছে বেলে বৰ জৰুৰী কথা আছে, এতেকে হজুবৰ সৈতে এতিয়াই দেখা নকৰিলে নহয় ।

বচিষ্ঠা । (ছুরবীক) তাক তাৰ বামসিংহৰে সৈত এতিয়াই ব্ৰহ্মপুত্ৰত বুৰাই দে !—“আচ্ছা আনে দেও ।”

[ছুরবীৰ প্ৰস্থান ।

(দূতৰ প্ৰবেশ)

দূত । সেনাপতি বাজা বামসিংহই আপোনাক এতিয়াই লবানৰিকৈ মাতিছে ।

বচিষ্ঠা । কোন বাজা বামসিংহ ?

দূত । প্ৰধান সেনাপতি বাজা বামসিংহ ।

বচিষ্ঠা । তোমাৰা প্ৰধান সেনাপতিকে দৰিয়ামে গিৰাই দেও !” দিল্লীৰ বাদশ্বাহে মোক মাতিছে নে নাই ক ?

দূত । বাদশ্বাহ ইয়াত কত ? সেনাপতি বাজা বামসিংহ হে ইয়াত আছে ।

বচিষ্ঠা । বাতি মই নাখাই মুশুই তোৰ সেনাপতিৰ ওচৰত হাজিৰা দিব লগীয়া হল নে ? মই তোৰ সেনাপতিৰ গোলাম নহওঁ ।—আচ্ছা, কিয় মাতিছে ?

দূত । সেনাপতি বামসিংহৰ কোঠত এতিয়াই অসমীয়াৰ বৰহিলৈৰ গুলি এটা পৰি, সেনাপতিৰ ভতিজাক মৰিল ।

বচিষ্ঠা । বামসিংহক কৈ দে, তাক কবৰ দিয়ক ।—অ
মই ভুল কৰিছোঁ, তাক খৰ দিবলৈ ক । আচ্ছা, আভি
যাও ।—চিৰাজি লাও ! গান গাও । (নটীক) ওহি গান গাও,
গিয়া দফে যো হামকু শুনায়া—“খকটি খোণাইক”—ওহি গান ।”
(বচিষ্ঠাই মদ খায়) ।

নটীয়ে গায়—

(গীত)

“পৰ্বতে পৰ্বতে বগাব পাৰোঁ মই,
লতা বগাবলৈ টান ।

সকটি সোণাইক ভুলাব পাৰোঁ মই,
তোমাক ভুলাবলৈ টান ।”

বচিষ্ঠা । বহুত আচ্ছা ! বহুত আচ্ছা !

(ডিঙিৰ সোণৰ হাৰ শোলোকাই নটীক দিয়ে ; আৰু বাৰে বাৰে
মূৰ দুপিয়াই “বহুত আচ্ছা”, “বহুত আচ্ছা” কৰে ।)

(দুৰবীৰ প্ৰবেশ আৰু দুৰবীৰ পিছে পিছে বামসিংহৰ ওচৰৰ
পৰা দ্বিতীয়বাৰ অহা দূতৰ প্ৰবেশ ।)

বচিষ্ঠা । (দূতক) “তোম কোন ছায় ? ক্যা মাংতা ?”

দূত । ব্যবসেনাপতি ৰাজা বামসিংহৰ আদেশ, আপুনি

এতিয়াই মোৰ লগতে সেনাপতিৰ ওচৰলৈ যাব লাগে ।

বচিষ্ঠা । (দূতক) “নিকালো আভি ! তোমাৰা বাম-
সিংহকো বোল দেও, চইতানকু মলুক মে যানেকু ! হাম উস্কা
নোকৰ নেহি ।”

দূত । জোনাব ! আপুনি সেনাপতিৰ লুকুম অমাণ্ড কৰি
ভাল কৰা নাই ।

বচিষ্ঠা । “তোম কোন ছায়” হামকু এইয়া বাত বোলনেকু ?
নিকাল ! নাহি তো—(ফাকৰ পৰা তথোৱাল উলিয়ায়)

[দূত আৰু দুৰবীৰ প্ৰস্থান ।]

“হাম বামসিংহকো ভাবেদাৰ হোকে হিয়া নাহি লড়াই কৰঙ্গে ।
লাও চিৰাজি ! গাও গান ।”

[পটপৰিৱৰ্ত্তন ।]

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—বামসিংহৰ কোঠ ।

কাল—ৰাতি ।

(বামসিংহ, নচৰংগা, বইবামদেও)

(দূতৰ প্ৰবেশ)

বামসিংহ । দূত, মিঞা বচিতৰ্থাই কি কলে ? কিয় নাছিল ?
দূত । তেওঁ গান বাজনা আৰু মদত মত্ত হৈ আছে হজুব ।
মই ইমানকৈ কলোঁ—বৰ ভকৰী, হজুবৰ লুকুম, আহিব লাগে
বুলি, কিন্তু তেওঁ উলটি টান টান কথা কলে ; সেইবোৰ হজুবৰ
কাণত পেলোৱা উচিত নহয় ।

বামসিংহ । মই বেছ বুজিছোঁ, বচিতৰ্থাৰ মতলব ভাল নহয় ।
আগৰে পৰা বচিতৰ্থাৰ লগত অসমীয়া মানুহৰ জনাশুনা আছে ;
আৰু এতিয়াও বচিতে অসমীয়াৰ ওচৰ চাপি কোঠ পাতি আছে ।
এনে বিপদৰ সময়ত মাতি পঠিৱাতো নাছিল । মই বুজিছোঁ,
বচিতে তলে তলে শত্ৰুৰে সৈতে যোগ হবৰ মতলব কৰিছে ।

ইবামদেও । খুব সম্ভৱ হজুব ।

চৰংগা । (মূৰ ছুপিয়াই) জোনাব !

বাম । দূত, তই আকৌ যা, বচিতৰ্থাক ক'গৈ, যে তেওঁৰ
কোঠ ভাৰপৰা এতিয়াই ইয়ালৈ উঠাই আনক । কবি, আউৰেং-

২য় দৰ্শন, ।

চক্ৰধ্বজসিংহ ।

১২৩

জীৱ বাঁদস্যাংহৰ সেনাপতি বামসিংহৰ লুকুম । তথাপি যদি লুপ্তনে,
দহজন চিপাহী তোৰ লগত যাওক, বচিতৰ্থাৰ তামিঘৰাৰ ফইবোৰ
কাটি তামিঘৰা তুলি দে'গৈ ।

দূত । হজুবৰ যি লুকুম ।

[দূতৰ প্ৰাণ]

বামসিংহ । মিঞা নচৰংগা, আমি এক এইদৰে ইয়াত থকা
উচিত নহয় । কাইলৈ পুৱাই অসমীয়া শৰাইঘাটৰ গৰ আক্ৰমণ
কৰিমহঁক । তোমালোক সকলো প্ৰস্তুত হোৱাহঁক ।

নচৰংগা । (মূৰ ছুপিয়াই) জোনাব !

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান - গবগাওঁ বজাৰ বৰচৰা ।

কাল — আবেলি ।

(চক্ৰধ্বজসিংহ, বৰকাকতী, দূত আৰু সভাসদসকল)

চক্ৰধ্বজ । বৰকাকতী, বৰফুকনৰ চিঠিখন পঢ়া ।

(বৰকাকতীয়ে চিঠি পঢ়ে) —

“প্ৰবলপ্ৰতাপান্বিতগুণকৈসন্ধু মহাৰাজ চক্ৰধ্বজসিংহ নৃপমণি

সমীপেবু

“স্বৰ্গদেৱ,

“ইয়াৰ আগেয়ে দিনৰ বাতৰি দিনে সৰ্গদেওলৈ কটকীৰ মুখে পঠিয়াই আছিলোঁ। তাৰ দ্বাৰাই সৰ্গদেৱে চুম্বক খবৰ যদিও পাইছে, তথাপি আজি এই পত্ৰৰ দ্বাৰাই তাৰ বাহুল্য বিবৰণ সৰ্গদেৱলৈ গিছিলোঁ।

“আগেয়ে সৰ্গদেৱক বামসিংহ আৰু বচিতৰ্থাৰ কন্দলৰ বিষয়ে জনাইছিলোঁ। বচিতৰ্থাই বামসিংহৰ ব্যৱহাৰত মৰণাস্তিক অপমান পাই বঙ্গদেশলৈ অকলৈ গুচি গল। ইপিনে বামসিংহই অনেক সৈন্য লৈ শৰাইঘাটত আমাৰ গৰ আক্ৰমণ কৰিলে। এই যে যুদ্ধৰ আৰম্ভ হল, ক্ৰমান্বয়ে দিনে বাতিয়ে অবিশ্রান্তভাৱে চাৰি

মাহ যুদ্ধ চলিল। দুয়োপক্ষৰ অসংখ্য সেনা বণত পৰিল। আমাৰ সৈন্যই গবৰ ভিতৰত বাকি যুদ্ধ কৰাৰ বাবে আমাৰ হানিতকৈ মছলমানৰ হানি অনেক হল। আমাৰ সেনাৰ বৰতোপৰ আগত হেজাৰে হেজাৰে মছলমানৰ সেনা বাগৰিলে ধৰিলে। অধিকাংশ স্থলত মছলমানৰ জয় অশ্বাৰোহী সেনাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰাটো দেখিবলৈ পোৱা যায়; কিন্তু শৰাইঘাটৰ যুদ্ধত তেওঁ লোকৰ অশ্বাৰোহী সেনাবপৰা একো লাভ নহল। চাৰিমহীয়া যুদ্ধত মছলমানৰ পদাতি সেনাবো ভালকৈ পৰালি পৰিল। ইপিনে ঘোৰ দান-বাৰিষা। আউবেংজীৰ পাটচাই বামসিংহৰ পদাতি সেনাৰ বল কমাবাতৰি পাই, আকৌ চৰিপৰ্থা নামেৰে সেনাপতি এজনৰ তলত বহুত পদাতি সেনা কামৰূপলৈ পঠিয়ালে। সেইবোৰ আহি উপস্থিত হলত, বামসিংহই মৰোঁ-জীওঁ-সোঁ আধিকৈ আকৌ নতুন উৎসাহেৰে যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিলে। কিন্তু এইবোৰো তেওঁৰ উদ্যমৰ একো ফল নধৰিলে। শৰাইঘাটৰ গবৰ তলেদি সিন্ধি দিয়াই বামসিংহই তাত খাৰ ভৰোৱাই থৈছিল। সেই কথাৰ সন্তোদ পাই মই ইফালৰপৰা মাটিৰ তলেদি লোৰ কটাই তাত পানী স্ফুৰাই থৈছিলোঁ; পিছে যেতিয়া বামসিংহই সেই খাৰত জুই লগাই দিলে জুই নেলাগিল। ইয়াৰ পিছত আৰু বামসিংহই শৰাইঘাটৰ ফালে গব পাৰ হব পৰা আশা নেদেখি, পাণ্ডুৰ ফালে বাঙলীবুকজৰ গবৰ তলেদি সিন্ধি কাটি তাত খাৰ ভৰাই, গব উৰাই দিবলৈ বুধি কৰিলে। বন্দীয়ে তলে তলে চোৰাংচোৰাবপৰা সেই মত-

লবব সন্তোদ পাই, গব ভাগিলেই ততালিকে তাক বাটিবুটি বান্ধি তৈয়াব কৰিবব নিমিত্তে সকলো যোগাব বস্ত্ৰ কৰি বাধিলে ।।
 বামসিংহই সিদ্ধিৰ মুখৰ খাবত জুই লগাই গব ভঙা মাত্ৰকতে গোটেইখন ধূৱলি-বুৱলি হৈ কোনোৱে কাকো নেদেখা হল । সেই সুযোগতে ভগা গব আমাব মানুহে ততালিকে বান্ধি পেলালে । বামসিংহই তুককচোৱাব সৈন্যক গবৰ ভিতৰত সন্মাবলৈ যি ফন্দি পাতিছিল, সি একেবাৰেই বিফল হল । ইয়াৰ পিছত বামসিংহই আকৌ শবাইঘাটৰ ফালেই গব পাৰ হবলৈ প্ৰাণ টাকি যত্ন কৰিলে । আমাব সৈন্য আৰু মহলমানৰ সৈন্য দুয়ো দলৰ ভিতৰত বিষম যুদ্ধ হল । বামসিংহৰ বাজপুত সেনাই আমাব কাঁৰ আৰু বৰতোপৰ গুলিৰ বাধা নগণি একে হেচাকতে গব পাৰ হবলৈ লবি আহিল ; আমাব সেনাইও অজস্ৰ গুলি বৰষিবলৈ ধৰিলে । অলেখ বাজপুত পালোৱান যুজাক বাগৰি পৰিল । এনেতে দেখা গল, মৰণক ইতিকিং কৰি চাৰিটা বগুৱা গবৰ ওপৰত উঠিলহি । আমাব সৈন্যই তৎক্ষণাত সিহঁতক তৰোৱালেৰে কাটি বগবাই পেলালে । অৱশেষত বামসিংহই নিকপায় হৈ তেওঁৰ সৈন্য পিচ হোহৌকাই নিলে । ইয়াৰ পিছত, শবাইঘাটত থকা আমাব সেনাপতি মাজু অভয়াপুৰীয়া বাজখোৱাক জিনিবৰ আশা পৰি ভাগ কৰি বামসিংহই লঠীয়াৰ ফালে গব পাৰ হবৰ মনেৰে, সেই ফালে কাঁৰ গুলিয়ে ঢুকি নোপোৱা ঠাইত কোঠ মাৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে । লঠীয়াত বাঁহগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁয়ে বামসিংহৰ সেনাৰ আলেখ

লেখ চাই আছিল । সিহঁত কোঠ মৰাত বাস্ত হৈ থাকোতেই বুঢ়াগোহাঁয়ে আমাব সেনা ফেটাই দি সিহঁতক ছেদেলি-ভেদেলি কৰি পেলালে । তাতো বামসিংহৰ বহুত সেনা হানি হল । বহুত মৰিল অনেক বন্দী হল, আৰু সবহভাগ পলাই সাৰিল । ইয়াৰ পিছত বামসিংহই ভাটীৰ ফালৰপৰা গুৱাহাটী লব পৰাৰ কোনো আশা নেদেখি, উজাই দবজ্জদি সোমাবৰ মনেৰে দবজ্জৰ ফালে আগ বাঢ়িল । বন্দীয়ে তাৰ আগেয়েই সেই আশঙ্কা কৰিছিলে ।। সেইদেখি দবজ্জৰ বাণীৰ লগত আমাব অনেক সেনা দি তেওঁকো মাজু কৰি বাধিছিলে ।। বামসিংহই দবজ্জৰ সীমাত ভৰি দিব খোজা মাত্ৰকতে, বাণীয়ে মানা কৰি পঠিয়ালে । দবজ্জৰ সীমাতো তুমুল যুজ লাগিল, আৰু বহুত মহলমান সেনা বণত পৰিল । সেইখন যুজতো হাবি, বামসিংহই বেজাৰ আৰু অপমান পাই মৰাব তুল্য হৈ, তাৰপৰা উভতি আহি এতিয়া দলিবাৰী-পচৰিয়াত কোঠ দি আছেহি । ইতি

“সৰ্গদেৱৰ ভৃত্য

শ্ৰীলাচিত বধফুকন ।”

চক্রধ্বজ । ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহ । কিন্তু এই সুবিধা এৰি দি আমাব আৰু লেহেম কৰাটো উচিত নহয় । মহলমানক জিৰাবলৈ দিব নোৱাৰি ; দিলেই সিহঁত আকৌ শকত হৈ উঠিব । বৰকাকতী

কাকত, কাপ, মহী আনা, এতিয়াই এই কটকীৰ হাততে বৰফুকনলৈ চিঠি লেখি দিয়া, যে আমাৰ অনতিবিলম্বে দলিবাৰীৰ কোঠালৈকে আগবাঢ় গৈ বামসিংহক আক্ৰমণ কৰিব লাগে । এই কথাৰ ঘেন অন্যথা নহয় ।

বৰকাকতীয়ে চিঠি লেখি বজাক পঢ়িবলৈ দিয়ে আৰু বজাৰ চহি লৈ কটকীৰ হাতত চিঠিখন দিয়ে ।

কটকী । সৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ, এই যুদ্ধৰ আগ দিনাই ঘট। এটি ঘটনাৰ কথা সৰ্গদেৱক জনাওঁ, কাৰণ বন্দীৰ কৰ্ত্তব্য ।—গুৱাহাটীৰ পৰা তিনি ক্ৰোশমান পশ্চমে যি গৰ বন্ধোৱা হৈছিল, বৰফুকন ডাঙৰীয়াই নিজৰ মোমায়েকক সেই গৰ বন্ধা কাম চাবলৈ নিযুক্ত কৰিছিল । মছলমানৰ সৈন্য ভেটিয়া আগিয়াঠুটিত । বাতি পুৱালেই যুদ্ধ লাগিব । বাতিপুৱাবৰ আগেয়েই গৰ আৰু খাৱৈ সম্পূৰ্ণ হব লাগে । গধূলি বৰফুকন ডাঙৰীয়াই সেই কাম চাবলৈ আহি দেখিলে যে কামৰ আধাও হোৱা নাই । বৰফুকন ডাঙৰীয়াই মোমায়েকক শুধিলে “মোমাইদেও, দেখোন কথা বিসঙ্গতি ! কাইলৈ পুৱাই যুদ্ধ, আৰু এতিয়াও গৰ আৰু খাৱৈ আদখিনিয়াহে ?” মোমায়েকে উত্তৰ দিলে—“বোপাদেউতা, চোৱাঁচোন, দিনে বাতিয়ে কাম কৰি মানুহবোৰ লবেজান হৈছে, সিহঁতে কোনোমতে কৰি শেষ কৰিব পৰা নাই । ফিনো কৰা

যাব, বোপাদেউতা, মানুহে কৰিব পৰাটো কৰিছে ।” এই কথা শুনি বৰফুকন ডাঙৰীয়াই—“মোৰ দেশতকৈ মোমাই ডাঙৰ নহয়” বুলি খাপবপৰা তৰোৱালখন উলিয়াই, তৎক্ষণাত মোমায়েকক দোছোৱা কৰি কাটিলে ! ঠিক বামুণৰ গাত লগুণডাল যেনেকৈ থাকে, তেনেকৈ মোমায়েক কোবত দোছোৱা হল, সৰ্গদেও । এই ভয়ানক কাৰ্য্য দেখি সেই বনুৱা মানুহবোৰৰ, গাত, সৰ্গদেও, কি দৈবিক শক্তি লভিল কব নোৱাৰি, সিহঁতে অসাধ্য সাধন কৰিলে,—মৰ-জাহ দি কাম কৰি বাতিৰ ভিতৰতে গৰ আৰু খাৱৈ কৰি উলিয়ালে ।

চক্ৰধ্বজ । ইস্ ইস্ ! হয় নে ? কি কামটো বৰফুকনে কৰিলে একা ! মোৰ এজন ডাঙৰ বিষয়া, তাতে তেওঁৰ মোমায়েক, তেওঁক এইদৰে অলপ কথাতে কাটিলে !—কাকতী, সেই চিঠিখনতে তলত এফাকি লেখি বৰফুকনলৈ শোৱাঁচোন, তেওঁ কিয় এনেটো কাম কৰিলে ? মই বেয়া পাইছোঁ বুলি লেখা ।

কাকতীয়ে কটকীৰ হাতৰপৰা চিঠিখন আনি সেই কথা

লেখি আকৌ কটকীৰ হাতত দিয়ে ।)

আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল ।

চতুর্থ দৰ্শন

স্থান—দোপদৰ । বৰফুকনৰ কোঠা ।

কাল—আবেলি ।

(বৰফুকন, বুঢ়াগোহাঁই, প্ৰিয়বাম আৰু শদিয়াখোৱা গোহাঁই ।)

বৰফুকন । বোপা প্ৰিয়বাম, দলিবাৰীৰ বণত আমাৰ মানুহ কিমান পৰিল, আৰু এই বণৰ আন আন খবৰো মোক ভালকৈ কচোন ?

প্ৰিয়বাম । দেউতা, আমাৰ সৈন্যই ভতাতয়াকৈ গৰব ভিতৰপৰা ওলাই দলিবাৰীতে মহলমানেৰে সৈতে যুজ কৰিবলৈ বুলি সিহঁতক খেদি গলত, মহলমান সেনা কিছু পিছ-ছহঁকি গল । আমাৰ সেনা বেতিয়া আৰু আগ বাঢ়িল, তেতিয়া মহলমানৰ তুৰুক-চোৱাৰী সেনা বিজুলীৰ বেগেৰে আহি আমাৰ সেনাৰ ওপৰত পৰি আমাৰ সেনাক মোহাবি পেলালে । এই একে দিনৰ যুজতে আমাৰ দহ হেজাৰ সেনা নিপাত হল দেউতা । বাকীখিনি ছহঁকি আহি আকৌ গৰব ভিতৰত সোমাইহে বন্ধা পৰিল ।

বৰফুকন । (বেজাৰ কৰি) মই ইমানকৈ সৰ্গদেৱলৈ জনাই পঠিয়ালোঁ, যে যি ঠাইত ৰামসিংহই কোঠা দি আছে, আমি গৰবপৰা ওলাই গৈ সেই ঠাইত ৰামসিংহক আক্ৰমণ কৰিলে

তাৰ ফল ভাল নহব ; সেইদেখি আমি সুযোগ বিচাৰিব লাগিছোঁ । কিন্তু সৰ্গদেৱে মোৰ কথাত নামজুৰ হৈ বৰং মোৰ ওপৰত খংহে কৰি টানকৈ ভকুম দি পঠিয়ালে যে দলিবাৰীৰ কোঠাতে ৰামসিংহক আক্ৰমণ কৰি যেনে-তেনে-মতে ঘটুৱাব লাগে । সৰ্গদেৱৰ এনে আদেশত মই মৰণাস্তিক হলোঁ । কিন্তু কি কৰোঁ, নিকপায় হৈ আমাৰ সেনাক গৰব ভিতৰপৰা উলিয়াই পঠিয়াব লগীয়াত পৰিলোঁ । সেই কাৰ্য্যৰ ফল যি হব মই আগেয়েই বুজিব পাৰিছিলোঁ ।—উস্ আমাৰ ইমানবোৰ সেনা অনাহকতে নিপাত হল ! একো-একোটা বগুৱা একো-একোটা হাতীৰ নিচিনা ; তাৰে ঘাটি হয় বুলিহে আমি আগ-পিছ চাওঁ । কেইখন ডাঙৰ যুজ হৈ গল, তাতো আমাৰ ইমানবোৰ মানুহ নপৰিল । আজি সামান্য কথা এটাতে আমাৰ অন্তৰ্বোৰ সৈন্য লয় পালে ।

শ, খো, গো, । হয় দেউতা, আজি অনাহকতে আমাৰ বৰ হানি হল ।

বৰফুকন । কি কৰিবা বোপা ! অদৃষ্ট ! এই যুজৰ বাতৰি, বজালৈ জনাই কটকী পঠিয়াই দিওঁ ; বোপা, কটকীক মাতাচোন ।

বুঢ়াগোহাঁই । বৰফুকন ডাঙৰীয়া, মই কওঁ, এইখন যুজৰ কথা সৰ্গদেৱলৈ জনাবৰ সকাম মাই । বাৰাৰ ভিতৰৰ পুখুৰী এটা সিঁচলেও আঠ-দহটা মানুহক শিঙ্গিয়ে ফুটে ; এখন বণত আঠ-দহ হেজাৰ মানুহ পৰিল, তাকে আকৌ সৰ্গদেৱক জনাব লাগে কিয় ? ইয়াৰ প্ৰতিশোধ আমি বঙালৰ ওপৰত লৈ তাৰ বাতৰি

হে সৰ্গদেৱক দিয়াটো ভাল ।

শ, খো, গো । হয় দেউতা, মোৰ মনেও তাকে কৈছে ।
বৰফুকন । বাক, আপোনাসকলৰ অভিমত মতেই চলা হব ।

(দুৰবীৰ প্ৰবেশ)

দুৰবী । ৰামসিংহ সেনাপতিৰ ওচৰবপৰা পণ্ডিতবায় নামে
এজন কটকী আহিছে, ডাঙৰীয়া দেউতাবে সৈতে দেখা কৰিব
খোজে ।

বৰফুকন । আহক ।

(দুৰবীৰ প্ৰস্থান ।)

(পণ্ডিতবায় কটকীৰ প্ৰবেশ)

পণ্ডিতবায় । (চেলাম কৰি) বৰফুকন ডাঙৰীয়া, বাদশ্বাৰ
প্ৰধান সেনাপতি মহাবীৰ ৰাজা ৰামসিংহই মোক আপোনাৰ
ওচৰলৈ এটা প্ৰস্তাৱ কৰি পঠিয়াইছে । ডাঙৰীয়াৰ অনুমতি
হলে জনাব পাৰোঁ ।

বৰফুকন । কোৱাঁ ।

পণ্ডিতবায় । সেনাপতি ৰামসিংহই কৈছে যে আপুনি
গুৱাহাটীখন বাদশ্বাক এৰি দিয়ক । গুৱাহাটীত গৰ মৰা খৰচৰ
বাবে আপুনি তেওঁৰপৰা তিনি লাখ টকা লৈ এই যুদ্ধ শেষ কৰক ।

৪র্থ দৰ্শন]

চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ

১৩৩

দুই পক্ষৰ অনেক হানি হৈছে ; আৰু ক্ষতিলৈ গৈ লাভ কি ?
বিশেষ, তেওঁ আপোনাসকলৰ ৰণ-কৌশল, সাহ, আৰু বীৰত্ব
দেখি পৰম প্ৰীতি লাভ কৰিছে । মোক বিশ্বাস কৰে যদি কওঁ
বৰফুকন ডাঙৰীয়া, সেনাপতি ৰামসিংহই নিজ মুখে কোৱা মই
শুনিছোঁ যে—“মই আচৰিত মানিছোঁ যে প্ৰত্যেক অসমীয়া
সেনাই নাও বাব পাৰে, কাঁৰ মাৰিব পাৰে, মাটি খানিব পাৰে,
আৰু তোপ মাৰিব হিলৈ মাৰিব পাৰে ! এনেকুৱা সকলো কামতে
নিপুণ সেনা মই ভাৰতবৰ্ষৰ কোনো ঠাইতে দেখা নাছিলোঁ ।”

বৰফুকন । তোমালোকৰ সেনাপতিক কৰাঁ, দিল্লীৰ পাটচাৰ
ক্ষত্ৰিয় ৰাজপুত সেনাপতি মহাবীৰ ৰামসিংহৰ মুখবপৰা আমাৰ
সেনাৰ এনে প্ৰশংসা নিশ্চয় লাখটকীয়া । এনে সেনাৰ সেনাপতি
হবলৈ পাই বাস্তবিকতে মই নিজক গৌৰৱান্বিত বিবেচনা কৰিছোঁ ।
কিন্তু তেওঁৰ প্ৰস্তাৱৰ বিষয়ে, মই আমাৰ ৰজাক নজনোৱাকৈ
একো উত্তৰ দিব নোৱাৰোঁ । মই সৰ্গদেৱলৈ এই কথা জনাই
পঠিয়াম, সৰ্গদেৱৰ ইচ্ছামতেই কাৰ্য্য হব । মই তেখেতৰ
আজ্ঞাবহ ভৃত্য মাথোন । সৰ্গদেৱৰপৰা উত্তৰ পালেই সেনাপতিক
জনোৱা হব বুলি কব ।

[পণ্ডিত বায়ৰ প্ৰস্থান ।]

(বুঢ়াগোহাঁইক) ডাঙৰীয়া, মোৰ মনেৰে আমি এই প্ৰস্তাৱ
গ্ৰহণ কৰাটো একোতে উচিত নহয় । গুৱাহাটী এৰি দিলেই,

মহলমানে গোজেই গছ হৈ, গোটেখন আসাম দেশকে লব ।
ডাঙবীয়াই কি বোলে ?

বুঢ়াগোহাঁই ! ময়ো তাকে বোলোঁ । এনে কাম কেতিয়াও
কৰা উচিত নহয় । বামসিংহই বলেবে নোরাবি বুধিবে আমাক
চলিবলৈ আহিছে । সৰ্গদেৱলৈকে এই যুক্তিকে জনাই পঠিৱা
হওক ।

ববফুকন । নিশ্চয় ।

[প্রস্থান ।

পঞ্চম দৰ্শন ।

স্থান — বামসিংহৰ কোঠা ।

কাল — বাতি ।

(বামসিংহ, নচবৰ্থা, বৈৰামদেও আৰু মাধৱচৰণ কটকী)

বামসিংহ । মাধৱচৰণ জী, আপুনি ব্ৰাহ্মণ, মই ক্ষত্ৰিয় ।
ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয়ৰ পূজ্য । এনেস্থলত মই আপোনাক ঠিক কৈছোঁ,
যে আপুনি যদি ববফুকনক বুজাই-বৰাই কোনোমতে গুৱাহাটীখন
আমাক এৰি দিয়াব পাৰে, তেন্তে মই আপোনাক ৫০,০০০
টকা দিম । এতিয়াই মই আপোনাক এই ৫০০ টকা আগ-ধন
দিলোঁ, আপুনি লৈ যাওক । (কপৰ টোপোলা এটা দিয়ে) ।
ক্ষত্ৰিয় প্ৰতিজ্ঞা, মুখৰ “জবান” কি বস্তু আপুনি নিশ্চয় জানে ।

বইৰামদেও । মাধৱচৰণ জী পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ, নিশ্চয় তেওঁৰ
সেই কথা জনা আছে ।

নচবৰ্থা । বেচক ।

মাধৱচৰণ । (কপৰ টোপোলাটো লৈ, কাষতে থৈ) হজুৰ !
বাতে আপোনাৰ কথা বাধব পাৰোঁ, মই সাধ্যমতে তাৰ চেষ্টা
কৰিম । আমাৰ বামুণ কেতিয়াও আগুণকাৰী নহওঁ । আপুনি
মান্বাতাৰ বংশৰ ক্ষত্ৰিয় বজা ; ব্ৰাহ্মণক সদায় আপোনাৰকলে
অন্ন-বস্ত্ৰ দি প্ৰতিপালন কৰি আহিছে ।

বামসিংহ । দেখক, মাধৱচৰণ জী, মই আপোনাতে সৰ্ব্ব
ভাবসা কৰিলোঁ । যাতে এই কাৰ্য্য উদ্ধাৰ হয় কৰিব ।

নচবৰ্ত্তী । (মূৰ ঢুপিয়াই) বেচক ।

বামসিংহ । মই আপোনাক আক কওঁ, যে এই কাৰ্য্য সিদ্ধিৰ
নিমিত্তে আক কাৰবাক ভেঁটি দিব লাগিলে তালৈকো মই প্রস্তুত
আছোঁ । আপুনি মোক জনালেই হল ।

নচবৰ্ত্তী । (মূৰ ঢুপিয়াই) বেচক ।

মাধৱচৰণ । মই প্রাণপণে চেষ্টা কৰিম হজুৰ । কাইলৈ,
বা পৰশুইৰ ভিতৰতে মই কি কৰিব পাৰোঁ হজুৰে জানিবলৈ
পাব । (স্বগত) লাচিত বৰফুকন কি পদাৰ্থ মই জানো ।
মোৰ সাধ্য কি যে এনে প্রস্তাৱ মই তেওঁৰ আগত কৰোঁ ? এনে
কথা তেওঁক কলে, মোক মহলমানবপৰা ভেঁটিখোৱাটো বুজি
দোছোৱাকৈ কাটিব । যিটো মানুহে নিজৰ মোমায়েককে এক
মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে কাটিলে ।—পিছত বিষয় হব, সম্প্ৰতি তো ইহঁতৰ
পৰা যি পাওঁ উলিয়াই লওঁ । (প্রকাশ্যে) হজুৰ নিশ্চিত হৈ
থাকক, মই কি কৰিব পাৰোঁ চাওঁ ।

বইবামদেও । এই আসাম দেশত বহুত পণ্ডিত আৰু শুদ্ধ
চৰিত্ৰৰ ব্ৰাহ্মণ আছে । আগেয়ে আমি এইটো নাজানি ভুলকৈ
ভাবিছিলোঁ—আসাম মুখ জঞ্জলী মানুহৰ দেশ বুলি ।

নচবৰ্ত্তী । (মূৰ ঢুপিয়াই) বেচক ।

বামসিংহ । বাক এতিয়া যাক পণ্ডিতজী । মই কাইলৈ

অন্ততঃ গধূলিকৈ যেন খবৰ পাওঁ ।

মাধৱচৰণ । নিশ্চয় হজুৰ ! কাইলৈ নহলেও, পৰশুইলৈ
ঠিক পাব ।

[মাধৱচৰণৰ প্ৰস্থান ।]

বামসিংহ । গুৱাহাটী জনমীয়াৰ হাতৰপৰা উদ্ধাৰ কৰিব
নোৱাৰি এই দৰে হাৰি উভতি যাব লাগিলে মই আক বাদস্তাৰ
আগত মুখ দেখুৱাব নোৱাৰোঁ ।

নচবৰ্ত্তী । জোনাব ।

বইবামদেও । আমি গুৱাহাটী লৈ হৈ এৰিম, হজুৰ ।

নচবৰ্ত্তী । বেচক ।

বামসিংহ । কোনে জানে কি হয় ? মইতো একপ্ৰকাৰ
নিৰাশ হৈছোঁ । এতিয়ালৈকে মইতো একো এটা উপায় কৰিব
নোৱাৰিলোঁ ।

নচবৰ্ত্তী (মূৰ ঢুপিয়াই) জোনাব ।

বামসিংহ । (কিছুপৰ ভাবি) পণ্ডিতবাহু বৰফুকনক দেখা
কৰিবলৈ দোপদৰলৈ বাওঁতে দেখি আহিছিল যে গুৱাহাটীলৈ
সেই দিনে ঘোৰা তুলিব পাৰি । ব্ৰহ্মপুত্ৰইদি উজাই গুৱাহাটীত
উঠিবৰ চেষ্টা কৰাৰ বাহিৰেতো আক বাট নেদেখোঁ । অসমীয়া
বামুণ মাধৱচৰণে যে কিবা কৰিব পাৰিব, এনে আশা নাই ।
লাচিত বৰ শক্ত লোক ; বহুত হুচিয়াব, বৰ দীৰ্ঘদৰ্শী ।—কাইলৈ

গধূলিৰ ভিতৰতে যদি মাধৱচৰণপৰা কোনো সন্তোষজনক খবৰ পোৱা নাযায়,—নেপ্ৰাৱৰ্ণে পোন্ধৰ অনা তিনি পইচা সন্তুৰ—
তেন্তে চৰিপথাক নোসেনাৰ সেনাপতি পাতি, বহুত সাহিয়াল
অশ্বাৰোহী সেনাৰে সৈতে শৰাইঘাটৰপৰা নাৱেৰে উজাই পঠিয়া-
বলৈ ঠিক কৰি থোৱা যাওক । এইটোকে শেহ চেষ্টা
কৰি চাওঁ ।

নচৰংখাঁ (মূৰ ঢপিয়াই) জোনাৰ ।

[প্ৰস্থান ।

— — —

ষষ্ঠ দৰ্শন ।

স্থান—আন্ধাৰ বালিত বৰফুকনৰ কোঠ ।

কাল—দুপৰীয়া ।

(বৰফুকনে শয্যাত বহি বুঢ়াগোহাঁইৰে সৈতে কথা পাতিছে ।)

বুঢ়াগোহাঁই । বৰফুকন ডাঙৰীয়া, কালি বাতি বোলে
আপোনাৰ জ্বৰ উঠিছিল ? এতিয়া কেনে আছে ?

বৰফুকন । এতিয়া ভালৈ আছোঁ । কিন্তু গা হাত ভৰি-
বোৰ বৰ বিষাইছে ।

বুঢ়াগোহাঁই । অপৰিমিত পৰিশ্ৰম কৰাৰ বাবে তেনে হৈছে
আজি ভালকৈ জিৰাওক । মনে মনে পাটীত পৰি শুই থাকক,
আৰু জ্বৰ নাহে । দশমূলৰ কাথ এটা কৰিবলৈ দিয়ক, তাৰে
একোটোপা খাই থাকিব । নহলে অকল শেতকাপৰাৰ পানীকে
খাব, পিয়াহ লাগলে । লক্ষ্মাবিলাহৰ বৰীও খাব পাৰে, কিন্তু
আজি নহয় ; নতুন জ্বৰত পোনতে দৰব খোৱাটো ভাল নহয় ।—
ডাঙৰীয়া আপুনি কিন্তু বৰ বুধিৰ কামটো কৰিলে,—বালিত যে
দুশাৰিকৈ শালৰ খুটা পুতি তাত নগাটাৰি পাতি, বালি দি যে
এই গৰটো বন্ধালে, এইটো বৰ বুধিৰ কাম হল । বাস্তবিকতে
আপোনাৰ বিচক্ষণ বুধিৰ শলাগ নলৈ নোৱাৰি ।

বৰফুকন । ৰামসিংহৰ কটকী পণ্ডিতৰায় মোৰ ওচৰলৈ

আহোঁতেই মই বুজিছিলোঁ। যে বামসিংহই এই পিনেই তুক্‌চোৱাৰ তুলি গুৱাহাটীত সোমাবলৈ চেষ্টা কৰিবৰ খুব সম্ভৱ। সেইদেখি মই দিনে বাতিয়ে মানুহ লগাই দি বালিত এই গবটো বন্ধালোঁ। — (হঠাৎ কঁপি) উস্‌ মোৰ দেখোন তাকো তিব্‌ কপে জ্বৰ উঠি আহিছে !

বুঢ়াগোহাঁই। ভয়ানক পৰিশ্রমত। অলপ শোৱক। বেজ-বক্ৰাক নতাই পঢ়িৱা বাওক। — হেৰ বোপা প্ৰিয়বাম, এইপিনে আইচোন।

(প্ৰিয়বামৰ প্ৰবেশ)

দেউতাবাৰ বৰকৈ আকৌ জ্বৰ উঠি আহিছে, গাত নিহালি কাপোৰ-কানি জাপি দিয়ঁ। বেজবক্ৰাক মাতিবলৈ মানুহ পঠিয়াই দিয়ঁ। এতিয়াই। (প্ৰিয়বামে দেউতাকৰ গাত কাপোৰ দিয়ে।)

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী। (আঠু লৈ) ডাঙৰীয়া দেউতা, পানীফুকনে এটা মানুহ পঠিয়াই দিছে, কিবাহেনো বৰ দৰ্‌কাৰী কথা আছে।

বৰফুকন। আহিবলৈ দে।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান।

(মানুহটোৰ প্ৰবেশ)

মানুহটো। (আঠু লৈ) ডাঙৰীয়া দেউতা, বৰ আখান্তৰ

মিলিল ! পানীফুকন ডাঙৰীয়াই সেইদেখি মোক লক্ৰাই পঠিয়াই দিলে দেউতাক জনাবলৈ। মহমলমানৰ নাৱৰ সেনাপতি চৰিপৰ্থাই আমাৰ পানীৰখীয়া সেনাক পৰাস্ত কৰি উজ্জাই আহিল। তাকে দেখি পানীফুকন ডাঙৰীয়াই মহমলমানৰ নাৱৰ ওপৰত গুৱাহাটীৰ পাৰবপৰা তোপ চলাবলৈ হুকুম দিলে। কিন্তু গণকহঁতে—“এতিয়া ক্ষণ বেয়া, ক্ষণ ভাল হলে আমি কম,” বুলি আমাৰ মানুহক তোপ মাৰিবলৈ মানা কৰিলে। চাই থাকোঁতে থাকোঁতে শত্ৰুৰ নাও আহি আন্ধাক বালিৰ পোন পালেহিয়েই, তথাপি গণকহঁতে এতিয়াও শুভক্ষণ মিলা নাই বুলি কৈ আমাৰ মানুহক তোপ চলাবলৈ হাক দি আছে।

বৰফুকন ! (একেচাবেই উঠি বহি, আকৌ ভাগবত বিছনাত পৰি) কি ! এতিয়াও আমাৰ মানুহে গণকৰ কথা শুনি ছুই পাৰবপৰা তোপ চলোৱা নাই ?

বুঢ়াগোহাঁই। আপুনি শোৱক, মই কি হৈছে শোধোঁ।

বৰফুকন। কি হব, আক সৰ্বনাশৰ উদ্যোগ হৈছে ! হেৰ প্ৰিয়বাম, লগুৱাইতক মাত, বেগতে মোক এই ছালপীৰাৰে সৈতেই বাহিবলৈ নিয়ক, কি হৈছে মই চাওঁ। মাত, মাত, বেলি নকৰিবি !

(চাৰিটা লগুৱা আক শ, খো, গোহাঁইৰ প্ৰবেশ)

(সকলোৱে হতাহতি কৰি ধৰি ছালপীৰাৰে সৈতে বৰফুকনক বাহিবলৈ নিয়ে।)

বৰফুকন। (বাহিবলৈ ওলাই, নৈৰ ফালে চাই, ছালপীৰাখন

মাটিত থোৱাৰ আগেই) হেৰ সৰ্বনাশ ! মহলমানৰ সেনা
গুৱাহাটীৰ নিচেই ওচৰ চাপিলেই । মোৰ ছালপীৰা মাটিত
নথৰি, নথৰি, একেবাৰেই নাৱলৈ নে !

[তেনে কৰা হল ।

(নাৱৰপৰা) বাইজসকল ! শুনাইক !—মোক সৰ্গদেৱে মহল-
মানৰ হাতৰপৰা গুৱাহাটী বাখিবলৈ ইয়াত থৈছে । এতিয়া
মই গুৱাহাটী মহলমানৰ হাতত শোধাই দি, গৰগাঁৱত লৰা ভিকতা
লৈ সুখ কৰিবলৈ যাম নে ? আজি মোক মহলমানে ধৰি নিয়ুক;
বাইজে মহাসুখে উজাই গৈ মহাবাজক সেই বাতৰি দিয়ুক গৈ !—
(নাৱৰীয়াহঁতক) মোৰ নাও এই মুহূৰ্ত্ততে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজলৈ
মেলি দে !

[তেনে কৰা হয় ।

সপ্তম দৰ্শন ।

স্থান—গৰগাঁও । বজাৰ বৰচৰা ।

কাল—আবেলি ।

(চক্ৰধ্বজসিংহ আৰু সভাসদসকল ।)

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী । (আঠ লৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, বৰফুকনৰ ওচৰৰপৰা
কটকী আহিছে ।

চক্ৰধ্বজসিংহ । শীঘ্ৰে আহিবলৈ দে ।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

(কটকীৰ প্ৰবেশ)

কটকী । আঠ লৈ, সেৱা কৰি) সৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ, বৰফুকন
ডাঙৰীয়াই ল'ৰালবিকৈ চিঠি লেখিবলৈ সময় নেপাই মোৰ মুখেৰেই
সৰ্গদেৱলৈ জনাই পঠিয়াইছে, যে মহলমানেৰে সৈতে পানীৰ
যুজত সৰ্গদেৱৰ জয় ।

চক্ৰধ্বজ । (আনন্দত উত্ৰাৱল হৈ) ধন্য মোৰ লাচিত
বৰফুকন ! ধন্য !! হেৰ কচোন, সকলোবোৰ ভালকৈ ভাঙি
পাতি ক !

কটকী । সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, মহলমানৰ পানীৰ যুজৰ সেনাপতি
চৰিপৰ্থাই আমাৰ পানীৰখীয়া সেনাক হৰুৱাই তেওঁলোকৰ যুজৰ

নাওবোৰ উজ্জাই আনিবৰ দেখি আমাৰ পানীফুকনে সেইবোৰৰ ওপৰত গুৱাহাটীৰ পাবৰপৰা তোপ চলাবলৈ হুকুম দিলে। কিন্তু গণকহঁতে ভেতিয়া গণ বেয়া বুলি কৈ আমাৰ মানুহক তোপ চলাবলৈ মানা কৰিলে। মহলমানৰ নাও আক্কাৰবালিৰ পোণ পালেহি, তথাপি গণকে শুভক্ষণ মিলা নাই বুলি আমাৰ মানুহক তোপ চলাব নিদিয়ে। এই কথা পানীফুকনে বৰফুকনলৈ লৰালৰিকৈ কৈ পঠিয়ালে। বৰফুকনৰ ভেতিয়া তিব্বকঁপে জ্বৰ, তেখেতে শোৱাপটীৰপৰা উঠিবই নোৱাৰে। কিন্তু খবৰটো শুনিযেই তেখেতে একেচাবেই পাৰ্চীতে উঠি বাহি ছালপীৰাকে সৈতে তেখেতক বাহিবলৈ নিবলৈ কলে! বাহিবলৈ গৈয়েই তেখেতে মহলমানৰ যুজৰ নাও আহি গুৱাহাটীৰ পোণ পোৱা দেখি, ছালপীৰাখন মাটিত খবলৈ নিদি একেচাবেই নাৱলৈ নিবলৈ কৈ নাও মেলি দিয়ালে। বৰফুকনৰ নাও মেলি দিয়া দেখি সকলো বিচুৰ্ত্তি হল, আৰু বেয়ে বেনিয়ে পালে, নিজ নিজ নাও বৰফুকনৰ নাৱৰ আগ কৰি মেলি দিলে! এটা তুমুল ছলস্থূল লাগি পৰিল, আৰু নাৱেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ ঢাক হাই পৰিল।— এনে কি নাৱে নাৱে ভৰি দি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ইপাৰ সিপাৰ হব পৰা হল সৰ্গদেও। বৰফুকনৰ খং দেখি গণকৰ বাধা নেওচি পেলাই ছাই পাবৰপৰা আমাৰ মানুহে মহলমানৰ নাৱৰ ওপৰত বৰতোপৰ গুলি বৰষিবলৈ ধৰিলে। মহলমানৰ অনেক সৈন্য ঘোৱাই সৈতে পানীৰ তললৈ গল, অনেক নাও বুৰিল। এনেতে আমাৰ ফালৰ

এটা গুলি লাগি চৰিপৰ্থা সেনাপতি পৰিল। বেতিয়া মহলমান সেনাই চৰিপৰ্থাক পৰা দেখিলে, সিহঁতৰ ভিতৰত বেমেজালি লাগি পৰিল; আৰু বেয়ে বেনিয়ে যেনেকৈ পালে পলাবলৈ ধৰিলে। কিছুমান লুৰুৰা নাও লৰালৰিকৈ ভাটীয়াই দিলে। সিহঁতক আমাৰ তোপৰ গুলিয়ে যিমান দূৰলৈকে পাৰে খেদিলে। আৰু আমাৰ সেনায়ে সিহঁতক পিছে পিছে খেদি নিলে। মহলমানৰ বহুত বন্দুক, তোপ, হিলৈ, খাৰ, নাও আৰু চিপাহী আমাৰ হাতত পৰিল।

চক্ৰধ্বজ। ধন্য লাচিত বৰফুকন! ধন্য! ভঁৰালী-বকরা, এই কটকীক বাজ্জভঁৰালৰপৰা উপযুক্তৰূপে বঁটা দিয়া হওক। নগৰত ঢোল পিটি শুনাই দিয়া হওক, যেন সকলোৱে আজি আনন্দ উৎসৱ কৰে। আজি ৰাতি গোটেইখন নগৰত চাকি লগাবলৈ হুকুম দিয়া হওক। দেৱালয় আৰু গোসাঁইঘৰ নাম ঘৰত পূজা, নামপ্ৰসঙ্গ আদিৰ বন্ধবস্ত কৰা হওক। (অলপ ভাবি) কিন্তু বৰ আশ্চৰ্য্যৰ বিষয়, গণকহঁতে এনে কাৰ্য্য কৰিছিল কিয়? মহলমানৰ নাও আহি গুৱাহাটীৰ পোণ পালেহি, তথাপি তোপ চলাবলৈ নিদিয়ে!! ৰামসিংহৰ ফালৰপৰা কিবা ভেটিয়ে সিহঁতৰ শুভক্ষণটো পিছহোহোকাই নিছিল নে কি?

ভঁৰালীবকরা। এৰা দেখোন কাৰ্য্যটো বৰ সন্দেহজনক।

চক্ৰধ্বজ। মি. হওক, ঈশ্বৰে আমাক ৰক্ষা কৰিলে। আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰিলোঁ।

[, প্ৰস্থান]

নাওবোৰ উজাই আনিবৰ দেখি আমাৰ পানীফুকনে সেইবোৰৰ ওপৰত গুৱাহাটীৰ পাবৰপৰা তোপ চলাবলৈ হুকুম দিলে। কিন্তু গণকহঁতে ভেতিয়া গণ বেয়া বুলি কৈ আমাৰ মানুহক তোপ চলাবলৈ মানা কৰিলে। মহলমানৰ নাও আন্ধাকথালিৰ পোণ পালেহি, তথাপি গণকে শুভক্ষণ মিলা নাই বুলি আমাৰ মানুহক তোপ চলাব নিদিয়ে। এই কথা পানীফুকনে বৰফুকনলৈ লৰালৰিকৈ কৈ পঠিয়ালে। বৰফুকনৰ ভেতিয়া তিব্বকঁপে জ্বৰ, তেখেতে শোৱাপটীৰপৰা উঠিবই নোৱাৰে। কিন্তু খবৰটো শুনিযেই তেখেতে একেচাবেই পাৰ্চীতে উঠি বাহি ছালপীবাৰে সৈতে তেখেতক বাহিবলৈ নিবলৈ কলে। বাহিবলৈ গৈয়েই তেখেতে মহলমানৰ যুজৰ নাও আহি গুৱাহাটীৰ পোণ পোৱা দেখি, ছালপীবাধন মাটিত থবলৈ নিদি একেচাবেই নাৱলৈ নিবলৈ কৈ নাও মেলি দিয়ালে। বৰফুকনৰ নাও মেলি দিয়া দেখি সকলো বিচুৰ্ত্তি হল, আৰু ঘেয়ে বেনিয়ে পালে, নিজ নিজ নাও বৰফুকনৰ নাৱৰ আগ কৰি মেলি দিলে। এটা তুমুল হুলস্থূল লাগি পৰিল, আৰু নাৱেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ ঢাক খাই পৰিল।—

এনে কি নাৱে নাৱে ভৰি দি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ইপাব সিপাব হব পৰা হল সৰ্গদেও। বৰফুকনৰ খং দেখি গণকৰ বাধ্য নেওচি পেলাই দুই পাবৰপৰা আমাৰ মানুহে মহলমানৰ নাৱৰ ওপৰত বৰতোপৰ গুলি বৰষিবলৈ ধৰিলে। মহলমানৰ অনেক সৈন্য যোৱাই সৈতে পানীৰ ওললৈ গল, অনেক নাও বুৰিল। এনেতে আমাৰ ফালৰ

এটা গুলি লাগি চৰিপৰ্থা সেনাপতি পৰিল। যেতিয়া মহলমান সেনাই চৰিপৰ্থাক পৰা দেখিলে, সিহঁতৰ ভিতৰত বেমেজালি লাগি পৰিল; আৰু ঘেয়ে বেনিয়ে যেনেকৈ পালে পলাবলৈ ধৰিলে। কিছুমান নুবুৰা নাও লৰালৰিকৈ ভটীয়াই দিলে। সিহঁতক আমাৰ তোপৰ গুলিয়ে ঘিমান দূৰলৈকে পাৰে খেদিলে। আৰু আমাৰ সেনায়ে সিহঁতক পিছে পিছে খেদি নিলে। মহলমানৰ বহুত বন্দুক, তোপ, হিলৈ, খাৰ, নাও আৰু চিপাহী আমাৰ হাতত পৰিল।

চক্ৰধ্বজ। ধন্য লাচিত বৰফুকন! ধন্য! ভঁৰালী-বকরা, এই কটকীক বাজ্জভঁৰালৰপৰা উপযুক্তৰূপে বঁটা দিয়া হওক। নগৰত ঢোল পিটি শুনাই দিয়া হওক, যেন সকলোৱে আজি আনন্দ উৎসৱ কৰে। আজি ৰাতি গোটেইখন নগৰত চাকি লগাবলৈ হুকুম দিয়া হওক। দেৱালয় আৰু গোসাঁইঘৰ নাম ঘৰত পূজা, নামপ্ৰসঙ্গ আদিৰ বন্ধবস্ত কৰা হওক। (অলপ ভাবি) কিন্তু বৰ আশ্চৰ্য্যৰ বিষয়, গণকহঁতে এনে কাৰ্য্য কৰিছিল কিয়? মহলমানৰ নাও আহি গুৱাহাটীৰ পোন পালেহি, তথাপি তোপ চলাবলৈ নিদিয়ে!! ৰামসিংহৰ ফালৰপৰা কিবা ভেটিয়ে সিহঁতৰ শুভক্ষণটো পিছহোহোকাই নিছিল নে কি?

ভঁৰালীবকরা। এৰা দেখোন কাৰ্য্যটো বৰ সন্দেহজনক।

চক্ৰধ্বজ। যি হওক, ঈশ্বৰে আমাক ৰক্ষা কৰিলে। আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰিলোঁ।

[প্ৰস্থান]

স্থান--মানাহ নদীৰ পশ্চিম পাৰ । বামসিংহৰ শিবিৰ ।

কাল—বাৰ্ত্তি ।

(বামসিংহ, বইবামদেও, নচৰংগা)

বামসিংহ । (আমন-জিমনকৈ বহি) মই কেনেকৈ উভতি গৈ আউৰেংজীৰ বাদস্তাৰ আগত মুখ দেখুৱাও, তাকে ভাবিছোঁ এতিয়া । বাদস্তাৰ ইমানবোৰ বন্দুক, তোপ, যুজৰ নাও আদি সবজ্ঞান ধ্বংস হল । তাৰ উপৰি অসমীয়াই আমাক মানাহৰ ইপাৰ কৰি খেদিলে । এনে অপমানতকৈ মৃত্যু শতগুণে শ্রেয়ঃ । অসমীয়াবোৰ কি ভয়ানক যোদ্ধা ! কি সাহসী বীৰ ! সকলো কাৰ্য্যতে নিপুণ ! মইতো দেখি “তাইজপ” মানিলোঁ ! ! প্রত্যেকটো অসমীয়া সেনাক যি কামতে লগাই দিয়া সেই কামতে সি পকা । — নাও বাবলৈ লগাই দিয়া, আমাৰ দেশৰ ভাল নাৱৰীয়াইও তাৰ নিচিনাকৈ নাও বাব নোৱাৰে ; মাটি খানিবলৈ লগাই দিয়া, দেখিবা সি সুন্দৰকৈ মাটি খানিছে ; হিলৈ মাৰিবলৈ, বন্দুক মাৰিবলৈ, কাঁৰ মাৰিবলৈ দিয়া, সেই সকলোবোৰতে সি সুনিপুণ । মই ভাৰতবৰ্ষৰ কত ঠাইত কত বকম মানুহ দেখিলোঁ, কত বকম যুজাক সেনা দেখিলোঁ—কতো এনে সেনা, হিন্দুৱেই হওক, বা মহলমানেই হওক—কতো এনে সেনা দেখা নাছিলোঁ । আক যেনে

অসমীয়া সেনা, তেনে অসমীয়া সেনাপতি । —কি কৌশলী ! কি দূৰদৰ্শী !—এই লাচিত বৰফুকন !—বাস্তবিক এনে এজন বুদ্ধিমান সেনাপতি মই আগেয়ে লগ পোৱা নাছিলোঁ । মানুহজনৰ কি দীঘল দৃষ্টি ! মই এমাহৰ পিছত ঘিটো কৰিম বুলি ভাবি থওঁ লাচিত্তে কেনেকৈ সেইটো বুজ, আগেয়ে তাৰ প্ৰতিবিধান কৰি থয় । আক এটাত নহয়, দুটাত নহয়, প্ৰত্যেক পদতে । — ধন্য লাচিত ! ধন্য ! তুমি যদি ভাৰতৰ এই গ্ৰন্থকত নহৈ দিল্লীত হলাইহেঁতেন, তোমাক যদি আমাৰ আউৰেংজীৰ বাদস্যাই পালে-হেঁতেন, তোমাক লৈ বাদস্যাহে গোটেই ভাৰতবৰ্ষ জয় কৰিব পাৰিলেহেঁতেন । বামসিংহ ক্ষত্ৰিয় । মগধশত্ৰুৰা বলবীৰ্য্যৰ সন্মান ক্ষত্ৰিয়ই কৰিব জানে । লাচিত, তোমাৰ আগত মই মাথা দোৱাওঁ ।

নচৰং । (মূৰ দোৱাই) জোনাব !

বাইবামদেও । হজুৰ, কামকপ-কামাখ্যা, ডাকিনী-যোগিনীৰ মলুক বুলি আমি আগেয়ে শুনিছিলোঁ ; এতিয়া নিজ চকুৰেই দেখিলোঁ । এই দেশৰ বিনকুল মানুহে ভোজবাজী, যাহু আক মন্ত্ৰ জানে হজুৰ ! ইহঁতে এঠাইৰপৰা এঠাইলৈ গছ চলাই দিয়ে । মোৰ কিন্তু ইহঁতে গছ চলোৱাটো দেখিবৰ বৰ মন আছিল হজুৰ ।

নচৰং । কিয় ? নেদেখিলা জানো ?

বাইবাম । কত ?

নচৰং । আমাৰ ওপৰত ।

বইবান। মিঞা, তামোচা নহয়, মই হলে সঁচাসঁচিকৈ কওঁ,—ভগৱতী বামাখ্যাৰ প্ৰসাদত এই মলুকৰ মানুহক কোনেও বলে নোৱাৰে হজুৰ। আমাৰ ইয়ালৈ অহাই ভুল হৈছিল।

নচ২৭। বেচক, বচিতখাঁই সেইটো বুজিয়েই আগেয়ে পলাই গল।

(কিৰাতসিংহ বৰ্ত্তিয়াৰ প্ৰবেশ)

কিৰাতসিংহ। (বামসিংহক চেলাম কৰি) হজুৰ, মই হজুৰক জনাওঁ যে এই যুজত হৰা বাবে বিশেষ বেজাৰ পাবৰ আমাৰ একো কাৰণ নাই। আমি মানুহেৰে সৈতেহে যুজিব পাৰোঁ, ভূত প্ৰেত পিশাচেৰে যুজিম কেনেকৈ হজুৰ? অসমীয়া মানুহে মহাদেৱ পাৰ্ব্বতীৰ সাধনা কৰি কৈলাশৰ ভূত, প্ৰেত, পিশাচ, ডাকিনী, যোগিনীবাৰ নমাই আনি আমাৰ সেনাক মাৰিবলৈ লগাই দিছিল হজুৰ। বঘুনাথ সিংহজী মৰি গল, তেওঁ মোক কৈছিল—এই যুজৰ এঠাইত হেনো এটা অসমীয়াই ফুৰাই মন্ত্ৰ মাতি এমুঠি সৰিয়হ আমাৰ চিপাহীবোৰৰ ফাললৈ মাৰি পঠিয়ালে। একো একোটা সৰিয়হ হেনো একোৰুৰা জুই হোৱাদি হৈ যাৰ যাৰ গাত পৰিল তাক তেতিয়াই দহি পেলালে হজুৰ! মই নিজ চকুৰেই দেখা এটা কওঁ—অলপ দূৰৰপৰাই দেখি আছিলোঁ। এটা ভূতে এটা হাতী যেন শকত মানুহৰ কপ ধৰি আমাৰ মৰা চিপাহীবোৰৰ মাজে মাজে কিবা জুমি

জুমি বিচাৰি ফুৰিছিল; তাৰ পিছে পিছে ভূতুনী এজনী ফুৰিছিল। সি সেইদৰে কি কৰিছিল মই কব নোৱাৰোঁ, দূৰৰ পৰা ভালকৈ নেদেখিলোঁ। মৰা মানুহৰ মূৰবোৰ সি চোবাই খাই ফুৰিছিল হবলা। তাক মই দূৰৰপৰা দেখিয়েই মোৰ গা কঁপিবলৈ ধৰিলে হজুৰ, ভয়ত পলাই গলোঁ। এই ডাকিনী প্ৰেতিনীৰ দেশত নো বাক আমি যুজ কৰিবলৈ আহিব পাওঁ নে? আক হজুৰ নো মই কম কি, এই অসমীয়াবোৰে কেনে এটা কিৰিলি মাৰি আহি আমাৰ চিপাহীৰ ওপৰত পৰেহি !!! ঠিক যেন দৈত্যাদি দানৱ ভূত প্ৰেতৰ কিৰিলিহে! সেই কিৰিলি শুনিলেই আমাৰ বুকু কঁপি যায় হজুৰ।

বামসিংহ। আমাৰ ইয়ালৈ যুজ কৰিবলৈ অহাটো ভুল হৈছিল বা নহৈছিল, সেইটো আক এতিয়া বিচাৰ কৰি কি হব? যি হবৰ হল। এতিয়া বাদস্তাৰ আগত কেনেকৈ মুখ দেখুৱাওঁ সেইটো হে মোৰ পক্ষে সমস্যা।

নচ২৮। (মূৰ দুপিয়াই) জোনাব।

বইবানদেও। হজুৰ, সকলো বৃত্তান্ত বাদস্তাহে আমাৰ মুখৰপৰা শুনিলে নিশ্চয় বুজিব; বাদস্তাহ অবুজন নহয়। অসাধ্য সাধন কোনেও কৰিব নোৱাৰে,—দিল্লীৰ বাদস্তাহেও নোৱাৰে। এনে যাদুৰ মলুক এইখন, ইয়াৰ ভয়ানক হাওৱা-পানীৰ কথা কে এৰিছোঁ, আক যুজৰ সেনাৰ বা সেনাপতিৰ কথা কে এৰিছোঁ,—ইয়াৰ মহ, ডাহ আক জোকেই একো-একোটা বীৰবাহু, ইন্দ্ৰজিৎ

আক ধুমলোচনৰ নিচিনা বীৰ হজুৰ। মহ, ডাহ, জোকে ছপি
তেজ খায়েই আমাৰ চিপাহীক কুঁহিয়াবৰ ডাবৰি যেন কৰিলে
হজুৰ, আক আমাৰ চিপাহীয়ে যুজিব কি ?

পট পৰিবৰ্ত্তন ।

— — —

নবম দৰ্শন ।

স্থান—গুৱাহাটী ।

কাল—পুৱা ।

বৰফুকন । বোপা প্ৰিয়বাম, সৰ্গদেৱলৈ চিঠিখন লেখা
হল নে ?

(প্ৰিয়বামে চিঠি পঢ়ে)—

“শ্ৰীশ্ৰীহৰি ।

গুৱাহাটী । ১২ কাতি

শক ১৮৯০ ।

“প্ৰৱণপ্ৰতাপাধিতবশোগবিষ্ঠগুণৈকসিন্ধু মহাবাজ শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীশ্ৰী-
শ্ৰীশ্ৰীযুক্ত চক্ৰধ্বজসিংহ সৰ্গদেৱৰ শ্ৰীশ্ৰীচৰণকমলেষু,

সৰ্গদেও,

বন্দীয়ে মহলমানক খেদি নি মানাহৰ সিপাৰ কৰি থৈ, সৰ্গ-
দেৱৰ ৰাজ্যৰ সীমা মানাহাৰ মুখলৈকে বহলাই তা ৩ চকি আক
ঘাট পাতি বহুত সেনা ৰাখি, সকলো বন্দৱস্ত কৰি গুৱাহাটীলৈ
উভতি আহিছোঁ । ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহতে সৰ্গদেৱৰ যশস্ত্যাব উজ্জ্বল
কিৰণ চাৰিওফালে বিকীৰ্ণ হৈছে । সকলো বৃত্তান্ত বন্দীয়ে সোণ-

কালে গৈ নিজমুখে সৰ্গদেৱক জনাম বুলি সংক্ষেপকৈ এই চিঠি লেখিলে। ইতি—

সৰ্গদেৱৰ ভৃত্য
শ্ৰীলাচিত বৰফুকন ।”

বৰফুকন। বেছ হৈছে। পঠিয়াই দে—অ, বিবি, আক এষাৰ কথা সৰ্গদেৱলৈ লেখিবলৈ আছে। মই কৈ থাকোঁ, তই লেখ। (প্ৰিয়বামে লেখে)—“পুঃ ;—গৰ বন্ধা শেষ নোহোৱা বাবে সেইদিনা মোৰ মোমাইক কটাৰ বিষয়ে যে সৰ্গদেৱে শুধিছিল, তাৰ বিষয়ে কওঁ—যদি সেইদিনা সেই কাৰ্য্যত মোৰ বোপাই বা পো থাকিলেহেঁতেন, তেওঁকো মই সেইবাবে তেনেকৈ কাটিলোঁ হেঁতেন। সৰ্গদেৱে জানিব, সৰ্গদেৱৰ ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে মোৰ মোমাইক বলি দিবৰ আৱশ্যক হৈছিল। নতুবা সেই গৰ আক ধাৱৈ ৰাতিৰ ভিতৰতে কেতিয়াও নহলহেঁতেন; আক পিছদিনা পুৱাই মছলমানে সেইফালেদিয়েই আহি মোমাই আমাক নিপাত কৰি আমাৰ দেশ ললেহেঁতেন নিশ্চয়।”

(গজপুৰীয়াৰ প্ৰবেশ)

বৰফুকন। এইটো কোন? গজপুৰীয়া? কি হল? তোৰ যুজ এতিয়াও শেষ হোৱা নাইনে?

গজপুৰীয়া। (পচিমীয়া হাৱলদাৰৰ দৰে হাতৰ তলুৱা লুটিয়াই

দীঘলকৈ চেলাম দি) মছলমানেৰে সৈতে লগাখনৰ ওৰ পৰিল দেউতা। কিন্তু মোৰ ঘৰত লগাখন ওৰা ধৰি উঠি তুমুলকৈ লাগিছে হে।

বৰফুকন। ঘৰত কাৰে সৈতে এইখন তোৰ যুজ লাগিল অ? গজপুৰীয়া। ডাঙৰীয়া দেউতাৰ বেটী, এই বুঢ়া গজপুৰীয়া হাজৰিকাৰ বৈণী, মহাৰথিনী হাজৰিকানী গজপুৰীয়ানীৰে সৈতে গজপুৰীয়াৰ দেউতা ঈশ্বৰ।

বৰফুকন। কিয়?

গজপুৰীয়া। তাই মোৰে সৈতে তয়াময়া দন্দ পাতি কৈছে যে “তুমি মছলমানেৰে যুজ জিকিলা, এতিয়া তুমি আমাৰ মালিক বৰফুকন দেউতাক কৈ, কেৰু মণি অলঙ্কাৰ-পাতি আনি মোৰ গা ভৰাই দিয়া, নহলে ভাত নিদিওঁ!”

বৰফুকন। (হাঁহি)তোক তাই ভাত খাবলৈ নিদিয়া নিদিয়ক, লাওপানী খাবলৈ দিব তো? নাই, লাওপানীও নিদিওঁ বুলিছে?

গজপুৰীয়া। দেউতা ঈশ্বৰ, বন্দাৰ বেজাইবো গুৰি সেই ফেৰাইহে। তাই বন্দাৰ মুখত পানী নিদি বন্দাক শুকাই মৰিবলৈ গৈছে দেউতা!

প্ৰিয়বাম। তই অলপ শুকালেহে ভাল। যেনেকৈ উখহিছ, সো নৰকাসুৰৰ পৰ্বতটোৰ শাৰীতহে শেহত তোলৈ ঠাই হব গৈ।

গজপুৰীয়া। ডাঙৰীয়া দেউতা, মানুহে মোৰ ওপৰত যেনেকৈ “নজৰ দিছে” মই শুকাই খেৰ-সনিডাল যেন হবলৈ আক সবহ

পলম নাই ;—হৈ আহিছোঁৱেই !! দেউতা ঈশ্বৰ, সেই ফিকজখাবে সৈতে লগা একেদিনৰ যুজখনতে বন্দীৰ গাৰপৰা তিনি বলহমান ঘাম ওলাই গল। তেতিয়াবেপৰা মই গাকে কৰিব পৰা নাই দেউতা ঈশ্বৰ। বৰ পিয়াহত অন্তকণ্ঠে শুকাই থাকে।

বৰফুকন। (হাঁহি) যিমানখিনি ঘাম ওলাই গল, সিমানখিনি লাওপানী আজিলৈকে তোৰ গাত সোমোৱা নাই নে ?

গজপুৰীয়া। (হাত জোৰকৈ) দেউতা ঈশ্বৰ, কত সোমাবলৈ পাব, দুখীয়া মানুহ, দেউতা ঈশ্বৰ !

বৰফুকন। (হাঁহি) বাক যা, তোৰ হাজৰিকানীক ক'গৈ যে তাই গা ভৰাই অলক্ষ্যৰ পাব,—আজিকালিৰ ভিতৰতে আমাৰ সকলো বগুৱাক কপ-বান টকা-কড়ি বঁটা দিবৰ মই দিহা কৰিব লাগিছোঁ, তয়ো পাৰি।

গজপুৰীয়া। বন্দীক ভালকৈ বঁটা দিব লাগিব দেউতা ঈশ্বৰ। আগৰ বেলি ৫০০ মহলমানক, আৰু এইবেলি ৯৯৯ টা মহলমানক মই বন্দীয়ে এই গেদেলা হাতেৰে তবোৱাল ধৰিয়েই অকলৈ কচু-কটা দিলোঁ। দেউতা ঈশ্বৰ ! আনে নেদেখিলেও ডেকাফুকন দেউতাই মোৰ সেই কেৰামতালি দেখিছে, দেউতা ঈশ্বৰ !

প্ৰিয়বাম। মই কেতিয়া তোৰ কেৰামতালি দেখিলোঁ। অ ?

গজপুৰীয়া। বোপাদেউতা আপুনি মোক এইদৰে দোচো-বালিত পেলাই মিছলীয়া পাতি বং কৰিলে, মই নো তাক কাৰ চৰণৰ ধূলিত পৰি মুখ জুৰাম ? মোৰ কোন আছে, কেনে মোৰ

গুণৰ মোল বুজিব ? বোপাদেউতাই বং কৰি কথা উৰাই ধেমালি কৰে, কিন্তু আনে তো আৰু সেইটো নুবুজে, আনে তাকে সঁচা বুলি ভাবে।

বৰফুকন। (হাঁহি) হেৰ হাজৰিকা, তই যে ৯৯৯ টা মহল-মান কাটিলি বুলি কলি, আৰু এটা কাটি নো এহেজাৰ পূৰাকৈ নথলি কিয় ?

গজপুৰীয়া। দেউতা ঈশ্বৰ, বন্দীয়ে এটাৰ নিমিত্তে মিছা কথা-যাৰ কেনেকৈ নো কওঁ ? বন্দী মিছা কথাৰ মানুহ নহওঁ দেউতা-ঈশ্বৰ ?

বৰফুকন। (মিচিকীয়াই হাঁহি) বেছ বেছ, সত্যবাদী গজপুৰীয়া যুধিষ্ঠিৰ, বেছ !—তোৰ লগৰীয়া কেইটা কলৈ গল ?

গজপুৰীয়া। টকৌ টোকোবোকে আদি কৰি সেইকেইটা কৰবাত আছে দেউতা ! জপৰা বোলা খোৰা এটাহে যুজত পৰিল, এইকেটাই মৰিব নাজানিলে ! আজিকালি সিহঁতে দেউতাৰ বন্দী গজপুৰীয়া হাজৰীকাৰে সৈতে কথা পাতিবলৈকে সাহ নকৰে নহয় দেউতা ঈশ্বৰ। সেইবোৰ কুকুৰ-ধূলি জাৰ দেউতা। এই যুজত সিহঁতে মোৰ বিক্ৰম দেখি বুজিছে, যে মোক দেউতাঈশ্বৰে শীঘ্ৰে সেনাপতি খিতাপ দিব। সেইদেখি সিহঁতে আৰু বন্দীৰ ওচৰ-চাপি আহিবলৈ সাহ নকৰে ! বন্দীয়েও সিহঁতৰ মুখলৈ চাই আগৰ দৰে আৰু কথা নবাও দেউতা,—সাহ পায় বুলি। কালি হেনো মোৰ ঘৰলৈ এটা গৈছিল—মই ঘৰত নাছিলো—গৈ সি হাজৰী-

কানৌক আগৰ দৰে সন্মোদন কৰি মাতিছিল। তাই তাৰ আগেয়েই বন্দীৰ সৈতে দন্দ কাৰ চোকা হৈ আছিল দেউতা ঈশ্বৰ,—তাক দেখিয়েই “ইমান সাহ পালিহি নে ?” বুলি হাতত সোতা লৈ এনেকৈ যি খেদা দিলে, সি পলাবলৈ তৎ নেপালে দেউতা ঈশ্বৰ !

ববফুকন ! (হাঁহি) বাক হল যা এতিয়া। আন এসময়ত আহিব।

[গজপুৰীয়াৰ প্ৰস্থান।

বোপা প্ৰিয়বাম, তোৰ মাৰলৈকো এখন চিঠি লেখ। তাত আমাৰ সকলোৰে কুশল মঙ্গল লেখিব। আমি দুই-চাৰি দিনতে ঘৰৰ ফালে যাত্ৰা কৰিম বুলি লেখিব। আক এটা কথা লিখিব,—শদিয়াখোৱা গোহাঁই বোপাও আমাৰ লগতে যাব। এই যুদ্ধত তেওঁৰ কাৰ্য্য-কুশলতা দেখি মই বৰ সন্তোষ পাইছোঁ। ঘৰ পালেই সোনকালে তেওঁৰে সৈতে চেনেহী আইদেওৰ বিয়াখন পতা হব।

আৰ-কাপোৰ।

অন্ত